

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BYUNG CHUL HAN
PERSPEKTİFİNDEN GÜNÜMÜZDE
ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mutlu TUĞ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

OCAK 2025

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BYUNG CHUL HAN
PERSPEKTİFİNDEN GÜNÜMÜZDE
ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mutlu TUĞ
(22435032201)
ORCID: 0000-0003-2493-4222**

**Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı**

**Danışman: Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK
ORCID: 0000-0002-9694-1344**

OCAK 2025

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 22435032201 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Mutlu TUĞ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “BYUNG CHUL HAN PERSPEKTİFİNDE GÜNÜMÜZDE ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Dr. Öğr. Üyesi Emine KURT**
Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan KUÇLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Teslim Tarihi :
Savunma Tarihi : 27/01/2025

20.04.2016 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin abonesi olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Mutlu TUĞ

İmzası:

X X X X X

ÖNSÖZ

Byung Chul Han'ın gizli şiddet anlayışının sosyolojik görünümüne atıfta bulunulmuştur. Han, günümüz dünyasında artık negatif şiddetin pek görülmediği, yaygın bir şekilde performans zorlaması şeklinde olumlanmanın ve aynılığın şiddetinin yaşandığından bahsetmiştir. Aynılığın şiddeti, her şeyin bir aynılığa zorlamasını ifade eder. Biz ise şiddetin bu sosyolojik yönünü ve Türkiye'deki biçimiyle göstermeye çalıştık. Günümüzdeki mevcut şiddetin yapısını iyi bir şekilde bilmeden, insanlar güzel bir şekilde yaşadıklarını zannedebilirler. Şiddet, günümüzde de varlığını sürdürmekte ve şiddetin yeni bir biçimi olan olumluluğun şiddeti, günümüzde şiddetin farklı bir yüzünü göstermektedir. Tezimizde şiddetin tarihsel aşamalarını vermeye çalıştık. Han'ın beslendiği entelektüel kaynakları verdik. Son olarak Han'ın şiddet anlayışını, günümüzde nasıl algılandığı ve nasıl görüldüğü hakkında ayrıntılar vermeye çalıştık.

Çalışma süresince karşılaşılan zorluklar, işin daha çok maddi kısmı olmuştur. Tez yazmaya başlamadan önce, tez yazacaklara önerim, eğitim için maddi bir birikim yapmalarını öneriyorum. Tez çalışmasında kullanılacak materyaller ve eğitim süresince harcanacak maddi giderler, bu eğitim sürecini zorlamaktadır. Öğrenme deneyimimle ilgili söyleyeceklerim ise, öğrendiğiniz bilgileri içselleştirin, sadece okumalarla geçiştirmeyin. Tez yazmak için yazmak, hedefiniz olmamalıdır. Çalışmaya başlamadan önce mezuniyet şartlarını ve bitirmeniz gereken süreci doğru bir şekilde kullanmanızı öneririm. Çünkü günümüzde performans dayalı bir başarı zorlaması ve zamanın nakit değeri, altınla yarıştığı unutulmamalıdır. Bu bağlamda eğer bu çalışmaya benzer bir çalışma hedefiniz varsa kurumsal bir firmada çalışmanızı şiddetle öneriyorum. Ama orada da belirttiğimiz gibi sadece çalışmak için çalışmak gibi bir hedefiniz olmamalıdır. İş yerinizi özümsemenizi maddiyat ile oradaki manevi kazanımlarınızı da önemsemenizi gerekli görüyorum. Akademik hayat bir süreçtir ve bu süreçte akademik kazanç, sadece okullarda ve kurslarda olmamaktadır. Akademik hayat, bizzat hayatın ta kendisidir. Dolayısıyla bu tez çalışması hayatımdan edindiğim deneyimler ve yüksek lisans tez yazımında yoğun bir araştırma, analiz sürecini kapsayarak hazırlanmıştır. Bu süreçte kazandığım bilgi ve deneyimlerim, akademik ve kişisel gelişimime katkı sağlayacağına inanıyorum.

Tezde kullanılacak dile hâkim olmanızı öneriyorum. Mesela Türkçe dilinde yazılan bir tez çalışması, Türkçe dil kurallarına tam hâkim olunması gerekmektedir. Teze başlamadan, tez nasıl yazılır ile ilgili derin bir araştırma yapmanızı, tez yazımındaki sürecinizde büyük kolaylık sağlayacaktır. Bu süreçte önceden düzenli kitap okuyan, bu tez sürecinde bir adım önde başladığını unutmayınız. Bu yüzden düzenli bir kitap okuma alışkanlığınız yok ise geç kalmış sayılmazsınız. Bol bol düzenli bir şekilde kitap okumak; akademik, bilimsel bilgi üretme konusunda oldukça faydalı olmaktadır.

Teze başlamadan bunları yapmanızı öneriyorum. Türk diline hâkim olmak: Türkçenin dil bilgisine, yapısına hâkim olmak demektir. Türkçe konuşmanız, Türkçeye hâkim olduğunuz anlamına gelmeyeceğini ayrıca hatırlatmak isterim.

Bu çalışmamızın ortaya çıkmasında emeği geçen, en başta doğrudan desteği çok büyük olan, kıymetli danışman hocam Sayın Dr. Mehmet ULUKÜTÜK'e saygılarımı sunarım, teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmasında motivasyonumu arttıran, bana manevi desteğini eksik etmeyen Sayın Dr. Emine KURT hocam ve Sayın Dr. Rıdvan ŞİMŞEK hocama saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Bu zorlu tez süresinde sabırlarını, maddi ve manevi desteklerini hiç eksik etmeyen annem Aynur TUĞ'a, babam Ramazan TUĞ'a ve ablam Eda TUĞ'a saygılarımı ve sevgilerimi sunarım. Ayrıca bu kapitalist dünyanın ve üretim endüstrisinin dolayısıyla 19. Yüzyıldan gelen bu pozitivist, kurumsal yapının nasıl bir şey olduğunu daha net görmemi sağlayan, çalıştığım iş yerim, Domino's Pizzada başta Franchisezım (Türkçe karşılığı imtiyazdır) Yavuz ALACA'ya ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Bu tezimi; bu vatan için geceli gündüzlü çalışan, hizmet eden, vatani ve milleti için gayret eden, kalpleri vatan sevgisiyle çarpan tüm kardeşlerimi ithaf ediyorum.

Aralık 2024

Mutlu TUĞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Konusu	4
1.2 Araştırmanın Amacı	5
1.3 Araştırmanın Yöntemi	6
2. CHUL HAN'DAN GÜNÜMÜZ TOPLUMUN ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ	8
2.1 Şiddetin Makrofiziği.....	9
2.2 Şiddetin Mikrofiziği	22
3. CHUL HAN'DA ŞİDDETİN TOPOLOJİSİNDE ENTELEKTÜEL KAYNAKLARI.....	33
3.1 Foucault ve Şiddetin İktidarı.....	33
3.2 Baudrillard ve Şiddetin Simülasyonu	44
3.3 Agamben ve Şiddetin Çıplaklığı	54
4. GÜNÜMÜZ TOPLUMUN AKİBETİ VE KADERİ OLARAK ŞİDDET	65
4.1 Şiddetin Yorgunluğu	68
4.2 Şiddetin Psikopolitikası	73
4.3 Şiddetin Şeffaflığı	79
4.4 Şiddetin İstirabı.....	83
4.5 Şiddetin Acısı.....	86
4.6 Şiddetin İktidarı	91
4.7 Şiddetin Güzeli Koruyamaması	94
5. SONUÇ	100
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	110

BYUNG CHUL HAN PERSPEKTİFİNDE GÜNÜMÜZDE ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ

ÖZET

Bu çalışma; Byung Chul Han perspektifinde, genel olarak günümüz dünyasına bir bakışı ifade etmektedir. Özel olarak da Chul Han perspektifinde şiddetin, günümüzdeki gelmiş olduğu son durumunu göstermektedir. Şiddetin makrofiziğinden ve mikrofiziğinden bahsedildi. Şiddet ile ilgili Han'ın entelektüel kaynaklarından, ele aldık. Şiddetin tarihin akışında nasıl biçim değiştirerek toplumda hep var olduğunu ve geline bu noktada şiddetin toplumda nasıl olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bu tezimizde kullandığımız düşünürlerin, şiddet ile kurduğu bağları çalışmamızda sosyolojik bakış açısıyla göstermeye gayret ettik. Şiddetin görünümünü, tezimizde kullandığımız filozofların nasıl baktığı ile ilgili düşüncelerini verdikten sonra, eksik kalan yönleri varsa doldurmaya çalıştık. Genellikle bu filozoflarımız yaşadığı toplumdaki sorunları ele almışlar, dünyanın geri kalanları için özellikle de Türkiye için bir şeyler söylememelerini eleştirdik. Dünyayı yarım görmenin sonuçlarını, bilimsel bakışta hasarlı bir düşünceye ve hasarlı bilimsel verilere yol açmaktadır. Kullanılan yöntemler arşiv taraması, bilimsel verilerin analizleri, toplumda yaşanan olaylardan oluşmaktadır. Varılan sonuçlar yukarda eleştirdiğimiz gibi filozoflarımızın dünyayı yarım görmeleri ile alakalı eksik verilerin oluşturduğu sonuçlardır. Han, genel olarak zamanımızı performans toplumu olarak tanımlamaktadır. Ve aynılığın şiddeti şeklinde tanımlamalarda bulunmaktadır. Bu tanımlamalar yerindedir. Olumlamanın şiddeti ise, bize göre şiddet sarmalına eklenmiş yeni baskın bir şiddet türüdür. Olumlamanın şiddeti, yeni olumsuz şiddetlerine yol açtığını tezimizde örneklemeye çalıştık. Çalışmamız günümüzde toplumsal şiddetin zirve yaptığı bir zamanda özellikle bu konu ele alınmıştır. Toplumsal şiddetin gün geçtikte arttığı dünyamızda insanların bunalımları ve depresif durumları göz önüne alınarak bu konu hakkında sosyolojik bir çalışma yapmayı, zorunlu hale getirmiştir. Aynı zamanda literatürde Han perspektifinde şiddetin yansıması ile alakalı çalışmaların azlığı, bu çalışmayı yapmayı amaç haline getirmiştir.

Anahtar kelimeler: Byung Chul Han, Şiddet, Foucault, Baudrillard, Agamben, Performans Toplumu.

THE TOPOLOGY OF VIOLENCE TODAY IN THE PERSPECTIVE OF BYUNG CHUL HAN

SUMMARY

This study; In the perspective of Byung Chul Han, it expresses a look at today's world in general. In particular, it shows the current state of violence in the perspective of Chul Han. The macrophysics and microphysics of violence were mentioned. We have discussed Han's intellectual sources on violence. We tried to reveal how violence has always existed in society by changing its form in the course of history and how violence is in society at this point. In this thesis, we tried to show the ties that the thinkers we used in our study established with violence from a sociological perspective. After giving the views of the philosophers we used in our thesis about how they view the manifestations of violence, we tried to fill in any missing aspects. Generally, these philosophers dealt with the problems in the society in which they lived, and we criticised the fact that they did not say anything for the rest of the world, especially for Türkiye. The results of seeing the world in half leads to a damaged thought and damaged scientific data in the scientific view. The methods used consist of archival research, analyses of scientific data, and events experienced in society. The conclusions reached are the results of incomplete data related to our philosophers' incomplete view of the world as we criticised above. Han generally defines our time as a performance society. And he defines it as the violence of sameness. These definitions are appropriate. The violence of affirmation, in our opinion, is a new dominant type of violence added to the spiral of violence. We have tried to exemplify in our thesis that the violence of affirmation leads to new negative violence. Our study is especially addressed to this issue at a time when social violence is at its peak today. Considering the depressions and depressive states of people in our world where social violence is increasing day by day, it has become compulsory to conduct a sociological study on this subject. At the same time, the scarcity of studies on the reflection of violence in the perspective of Han in the literature has made it a goal to conduct this study.

Keywords: Byung Chul Han, Violence, Foucault, Baudrillard, Agamben, Performance Society.

1. GİRİŞ

Byung Chul Han şiddet konusunu ele alırken görünür ve görünmez şiddet ile ilgili arasındaki farklara dikkat çekmektedir. Şiddetin geleneksel hali, fiziksel saldırılar veya savaşlar gibi görünür ve doğrudan olaylarla ilişkilidir. Ancak modern toplumlarda bu şiddet azalmış gibi görünse de yerini daha gizli ve yapısal biçimlere bırakmıştır. Görünür şiddette, şiddet korku yaratmaktadır. Han'ın görünmez şiddet olarak kavramsallaştırdığı olumlama şiddeti ise bireyler şiddeti özümser ve kendi benliklerinde bu şiddeti kabul ederler. Han bu şiddeti geleneksel şiddetten çok daha yıkıcı çok daha şiddetin en verimli hali olarak şiddeti tanımlamaktadır (Han, 2021b). Han'da görünmez şiddet ve kaynaklarında, psikolojik şiddet vardır. Psikolojik şiddette modern iş hayatında yaşanan artan sayıda tükenmişlik sendromu dikkat çekicidir. Han burada “performans gelirin” sürekli rekabete zorladığını vurgulamaktadır (Han, 2021c). Han'a göre modern bireyler, özgürce düşünseler de aslında sistematik bir baskı altında yaşamaktadırlar. Serbest çalışmada, insanlar kendilerini özgürce çalıştıklarını zannetseler bile aslında kendi kendilerini sömürmeye hapsolmuşlardır (Han, 2022b). Pozitiflik kültüründe “her şeyin mümkün olduğu” görüntüsü kişinin olası başarısızlığında ancak kendisini suçlaması ve her durumda kendisini zorlama yoluna giderek kendisini artan bir şekilde sömürmesi ile sonuçlanacaktır. Han, bu noktada toplumda artık devrimin yerini depresyon almıştır der (Han, 2022a).

Şiddet kavramı, çok eski çağlardan günümüze kadar güncelliğini korumuş bir kavramdır. Semavi dinlerde, insanlık tarihinin ilk şiddet olayı (cinayet olayı) Habil ile Kabil kıssasında başlatılır. Kabil, kardeşi Habil'i Allah'a karşı kendisinden daha salih¹ biri olduğunu kabullenememiş ve yeryüzünde ilk şiddet/cinayet olayını işlemiştir (Harman, 1996). Şiddetin geçtiği diğer dinlerde ve mitolojik olaylarda şiddet, kahramanlık sembolü olarak o dinin ya da mitin mensubu olduğu millet tarafından kutsanmıştır. Tanrılar sürekli birbirleriyle mücadele etmiş ve bu mücadeleler destanlaşmıştır. Örneğin, Eski Yunan dinleri tarihinde, tanrıça Artemis doymak bilmez ve kincidir. Kurban alıp, kan dökmesiyle ünlüdür. Ürün tanrıçası Demeter öfkeli ve kincidir. İlginçtir, aşk tanrıçası Afrodite bile öç alarak etrafına korku salar. Keçi türküsü anlamına gelen tragedya, Dionysos için yapılan şiddet içeren, kanlı ritüellerden doğmuştur (Kavrakoğlu, 2017).

¹ Salih: Kelime Arapça kökenli olup, iyilik, doğruluk, erdem, samimi gibi anlamlara gelir

Şiddetin tarihsel seyri içerisinde, ilk dönemler olarak adlandırdığımız geleneksel dönemde şiddet, toplumda gündelik hayatın normal bir parçası olarak görülmüştür. Şiddet, geleneksel toplumda daha çok teatral² bir şekilde kendini göstermiştir. Örneğin, Roma İmparatorluğu'nda köle olarak getirilen insanlarla şan ve şöhret anlayışıyla ölümüne düellolar düzenlenirdi. Gladyatör dövüşleri olarak tertip edilen bu dövüşler, ilk kez taç giyecek kralların şerefine ölümüne düzenlenirdi. Geleneksel dönem şiddetin bir başka yönü, herkesin görüp ibret alacağı şekilde, genellikle kent meydanlarında darağacında suçlunun asılmasıyla, kendini tabiri caizse göstere göstere sergilenmiştir. Modernite³ de şiddet ise, gösteri şeklinden çıkmıştır. Şiddet, görülmemesi gereken mahrem bir olguya dönüşmüştür. Yine suçlu bir kişiden yola çıkıldığında, sabaha karşı idam edilen mahkûmlar koğuşun bahçesinde kimsenin göremeyeceği şekillerde infaz edilirdi. Günümüzde küreselleşme ile sınırların kalkması, olumsuzluğun görünümünün azalması, şiddetin yok olduğu anlamına gelmiyor. Şiddet yeni bir şekil almıştır. Şiddet, tezin konusunu oluşturan Byung Chul Han'ın bahsettiği gibi olumlama üzerinden devam etmektedir. Şiddet artık ne modern öncesi ne de modern dönemde olduğu gibi değildir. Bize korkunç gelen dıştan gelen şiddet, sempati uyandıran içsel şiddete dönüşmüştür (Akpınar, 2020). Bu durum, bireyin içinden gelen içsel şiddet, günümüzün modern hastalığı olan depresyona neden olmaktadır. Bu durum ise, Han'ın işaret ettiği yorgunluk toplumunu meydana getirmektedir. Zihnimiz sürekli uyarımlar alarak, dinlenme fırsatı tanımamaktadır. Bu durum, toplumun yorgunluk toplumu olarak tanımlanmasına sebep olmaktadır.

Çalışmamızın başlığında olan şiddetin “topolojisi” ifadesi, şiddetin tarihsel olarak gelişim aşamasında nasıl bir görünüme ulaştığını anlatması bakımından topoloji kavramı işlevsel olarak kullanılmıştır. Çalışmamızda tarihte şiddetin geçirdiği dönüşümlerini toplumda ve bireyde nasıl boyut değiştirdiğini çalışmamızda göstermeye çalışacağız.

Şiddet kavramına olan bakışımız, perspektifimiz⁴ hangi taraftan baktığımıza göre değişiklik gösterebilir. İnsanlık tarihinde bazı şiddet türlerine rastlarız; bunlar güç, otorite veya insanın insana uyguladığı şiddettir. Şiddetten kastımız nedir? Bu

² Bu kelime şiddeti seyirlik bir şiddet olarak tanımlar. Şiddet aynı zamanda eğlencenin ve hakkın bir yansımasıydı aynı zamanda. “Şiddet benim hakkım” olarak görülen, göstergesel olguydu. Modernite kabaca 16. Yüzyılın sonu 17. Yüzyılın başı olarak tarihlendirilir. Batı Avrupa'sında özellikle Fransa'dan çıktığı kabul edilmektedir (Yaşar, 2011).

⁴ Perspektif: Kısaca bakış diyebiliriz. Olaylara, nesneye nasıl baktığımız ile alakalı bir kavramdır. Görüş açımızı tanımlayan bu kavram; doğa bilimlerden, sosyal bilimlerine kadar değişik biçimlerde tanımlar altında toplanabiliyor (Çevik, 2013, s. 255).

tezimizde soru buradan başlamaktadır. Bahsedilen negatif şiddet mi, yoksa pozitif şiddet mi? Şiddet, tarihin geleneksel ve modern zamanlarında kendisini negatif yani olumsuzluk olarak göstermiştir. Günümüzde bu durum, gözle görülen negatif şiddetin yanında bir şiddet türü olarak pozitif olarak da devam etmektedir. Tezimizde kullanılacak şiddet türü ise daha çok şiddetin olumlama/pozitif yönüne dikkat çekilecektir. Pozitif şiddette, öncelikle şiddet giderek içselleştirilir, ruhsallaştırılır ve böylelikle görünmez hale gelmektedir. Şiddetin görünmezlik şeklini daha da derinleştiren yönü ise kişinin özgür iradesiyle, şeyleri yaptığını zannetmesidir. Bu durum şiddeti daha da görünmez hale gelir. Byung Chul Han ise şiddetin en görünmez kıldığı yerin burası olduğunu belirtmektedir. Şiddet giderek ötekinin olumsuzluğundan çıkıp, kendimize yönelttiğimiz hale getirilir.

Dinlenmek için sadece uyumak yetmiyor. Dinlenmek için kendimizle konuşmamız gerekiyor. Kendimizi dinleme fırsatı tanımamız gerekiyor. Ünlü bir Afrikalı sözü vardır: Afrikalılar, beyaz adamlar yolculuk yaparlarken, beyaz adamlar hep hızlı gitmek istemekte, Afrikalılar ise oturup beklemek istiyorlar. Beyaz adam, "Neden böyle beklemek istiyorsunuz?" diye sorulduklarında, "O kadar hızlı gidiyoruz ki ruhlarımız arkada kalıyor." demiştir (Sayar, 2022). Günümüz toplumunda da o kadar hızlı gidiyoruz ki ruhlarımızı arkada bırakıyoruz. Bu yüzden de günümüz insanı, yorgunluk toplumu olarak yaşıyor. Yorgun ve bitkin bir şekilde hızlı hızlı bir yerlere varmaya çalışmak. Artık bu öyle bir hâle gelmiştir ki, bir yere ulaşmak zorunluluğu olmayan yerlere bile hızlı gider hale gelmişizdir. Örneğin, evimize giderken bile eve geç kalma korkusuyla hızla gider hale geliriz. Eve hızla gidip dinlenmek, yemek yemek için hızlı davranmak, film izlerken bile aceleci davranmak -çünkü hemen izleyip, yarın için işe hızlı gitmesi gerekir- günümüz dünyasının ruh halini oluşturmaktadır. Bu saydıklarımız aslında dinlenmek için, huzura ermek için yapılan faaliyetlerdir. Halbuki bu günümüzde bir gerekliliğe dönüşmüştür. "Bedenin ihtiyacı vardır", bu ihtiyaçlar da hemen sağlanıp bedeni hızlı bir şekilde bedeni optimize etmenin bir amacıdır bu. Yani amaç dinlenmek, huzura kavuşmak, kasların gevşetilmesi değil, bedeni performansa uygun hale getirmektir. Günümüz dünyası insanların psikolojisini bozmuş gibidir. Bu korkular arasında insanlar takıntılı hale gelmiştir (Yeşilçimen, 2022). Modern öncesi ve modern dönemlerde daha çok toplumda fiziksel yaralar⁵ tedavi edilmeye

⁵ Fiziksel yaralardan demek istediğimiz, daha çok cerrahi müdahaleler gibi açık yara hastalıklarıdır. Örneğin savaşta kesik ve kurşun yarası almış bir askerin tedavisi gibi. Bulaşıcı hastalıklar gibi. Daha çok madde ile ilişkilendirebileceğimiz hastalıklardır. Halbuki günümüzde ki hastalıkla çoğunlukla bakıyoruz ki hep ruhsal ile ilişkilendirilmiş hastalıklar. Sadece depresyona bağlı hastalıkların sayısı dünyada 322 Milyon gibi eskiden ruhsal hastalıkların hemen hemen adı bile duyulmazken günümüzde

çalışılırken, günümüz dünyasında daha çok toplumun ruhsal yaraları, tedavi edilmektedir. Bundan dolayı günümüzde birçok insan depresyon, anksiyete gibi ruhsal, psikolojik hastalıklarla mücadele etmektedir.

Tezimizin fikri altyapısını oluşturan yazarımız hakkında bilgi verecek olursak, Byung Chul Han, 1959'da Güney Kore/Seul'da doğmuştur. Almanya ve İsviçre vatandaşı olan yazar, filozof ve kültür eleştirmenidir. Çalışmalarında ana beslendiği referans kaynakları arasında Alman idealizmi (özellikle de Hegel), Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Frankfurt Okulu, Martin Heidegger, Jacques Derrida, Michel Foucault ve Giorgio Agamben gösterilebilir (Mert, 2024, s.66).

1.1 Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu Byung Chul Han'ın şiddetten neyi anladığını ve anlattığını incelemeyi hedeflemektedir. Han'a göre şiddet günümüzde daha incelikli hale gelmiştir. Han'a göre geleneksek dönemde şiddet dışsaldı. Dıştan gelen bir şiddet varken günümüzde bu şiddet bireylerin kendisine yönelttiği bir içsel/iç şiddete dönüşmüştür. Han'ın negatif şiddeti Foucault'nun disiplin toplumu ile pozitif şiddet ise performans toplumu kavramları ele alınacaktır. Çalışmamız, Han'ın şiddet kavramına sunduğu yeni topolojik çerçeveyi analiz ederken, neoliberal sistemin birey üzerindeki etkilerini ve bu şiddetin nasıl görünmez hale geldiği tartışılacaktır. Aynı zamanda Han'ın fikirleri, klasik şiddet kuramıyla karşılaştırarak ele alınacak ve günümüz toplumundaki yansımaları incelenecektir.

Araştırma konumuz, günümüzdeki şiddetin yansımalarını işleyeceğiz. Şiddet, günümüz toplumunda nasıl bir görünüm sergiliyor? Han perspektifinden şiddetin, toplumsal topolojisine⁶ bakacağız. Problemimiz, insanlık tarihi kadar eski olan şiddetin insan yaşamında nasıl ve ne durumda olduğudur. Modern öncesi şiddet yansımaları nasıldı, bunu göreceğiz. Modern zamanda şiddet nasıldı, buna değineceğiz. Günümüzde şiddet kendisini nasıl gösteriyor, Han perspektifinde ortaya koymaya çalışacağız. Tezimizin birinci bölümünde, Han'da günümüz toplumunun şiddet topolojisinin makrofiziği ve mikrofiziğine değineceğiz. Şiddetin makrofiziği

bu rakamlara ulaşılması gerçekten üzerinde önemle durulması gereken konudur (Erel, 2017).

⁶ Topoloji: Yüzeylerin ve genel şekillerini inceleyen, fakat uzunluklarını ve açılarla ilgilenmeyen geometrinin bir dalıdır. Önem verdiği şeylerin başında, şekillerin başka bir şekle dönüştüklerinde değişmeyen özellikleri gelir. Topolojide şekilleri dilediğimiz gibi çekiştirmek serbesttir, hatta bu yüzden topolojiye bazen "lastik levha geometrisi" denir (Öner, 2019).

daha çok şiddetin geleneksel halini temsil etmektedir. Şiddetin mikrofiziği ise Han'ın günümüzdeki şiddetin en son geldiği aşamayı anlatmaktadır. İkinci bölümde Han'ın beslendiği kaynaklardan: Foucault'nun şiddetin iktidarından, Baudrillard ve şiddetin simülasyonundan, Agamben ve şiddetin çıplaklığından bahsedeceğiz. Üçüncü bölümde ise günümüz toplumunun akıbeti ve kaderi olarak şiddetin, Han perspektifinden örnekler vereceğiz.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Byung Chul Han'ın şiddet kavramına getirdiği topolojik bakış açısı incelenerek, günümüz toplumunda şiddetin nasıl dönüşüme uğradığını ortaya koymaktır. Geleneksel şiddette, şiddet dışsal ve fiziksel doğrudan uygulanılabilen bir olgu iken, Han günümüz toplumunda şiddetin daha incelikli, içselleştirilmiş ve görünmez bir hale geldiğini ileri sürmektedir. Tezimizde amacımız ilk olarak şiddetin tarihsel anlamında analiz etmek, negatif ve pozitif şiddet kavramlarını tartışmak/inceleme, günümüzdeki neoliberalizm ve özsömürü ilişkisini incelemek/değerlendirmek, günümüz toplumunda şiddetin görünmezleşme süreçlerini ortaya koymak, Han şiddet kuramını klasik şiddet teorileriyle karşılaştırmak (Foucault-Boudrillard-Agamben) tezimizin amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı, şiddetin bireyde ve özellikle de toplumda yansımalarını ortaya koyabilmektir. Şiddet ve Han ile alakalı YÖK tezlerine bakıldığında birkaç tez görebilmekteyiz. Bu çalışmanın amacı, bu alanda çalışılmış kaynak sayısını artırmak ve daha sonraki yapılacak çalışmalara bilimsel destek sağlamaktır. Tezin, şiddetin olumlu yönlerini ele alan çalışmaların azlığı, bu çalışmaya yapmaya iten bir başka neden olmuştur.

Şiddet, insanlık tarihinin en büyük sorunlarından biridir. Bu sorun, insanı hayatını koparacak kadar ciddidir. Daha da kötüsü, Han'da gördüğümüz şiddetin insanı kısır bir döngüye hapsedmesi ve hayatta sürekli kendi içinde çatışmalara sebep olması ve onu kendisiyle kavgalı hale getirmesidir. Günümüz toplumu, Han'ın ifade ettiği gibi sürekli kendisi ile yarış halinde görünmez şiddetin cazibesine kapılmış bir şekildedir. Kişi, kendisiyle sürekli çatışma halindedir ve bu durumdan çıkamamaktadır. Bu durumun farkına dahi varamamaktadır. Bu çatışma bireylerin kendisini tüketene kadar devam etmektedir. Biz, bu süreçte bir farkındalık amaçlı bilimsel bir çalışma ve literatüre bir katkı yapma amacındayız. Şiddet, her zaman klasik olumsuzluk anlamında başkasından gelen dışsal şekliyle ifade edilmiştir. Şiddet, her zaman

görünürdü. İnsanlara bir şekilde göstermek amacıyla hayatımızdaydı; ama bu zamanımızdaki şiddet, günümüzde dışsal şiddetten çok içsel şiddete dönüşmüştür. Artık baskı ve engellemeler yoktur hayatımızda, sınırsız özgürlük ve yapabilmenin bireylerde ve toplumda içsel baskısı altında, kendisini tüketircesine bir çalışma, başarı zorlaması vardır.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızın yöntemi, niteliksel, yorumlayıcı sosyal bilim yöntemiyle literatürdeki birincil ve ikincil kaynaklardan, internet kaynaklarından ve akademik makalelerden faydalanarak hazırlanacaktır. Ağırlığını Han'ın eserlerinden oluşacaktır. Şiddet ile ilişkili eserleri tarama ve dokümantasyon analizi şeklinde oluşturacaktır. Sırasıyla Michel Foucault, Jean Baudrillard ve Giorgio Agamben eserlerini tarama şeklinde eşlik edecektir. Şiddet konusunda bu üç yazarın nasıl değinmiş oldukları irdelenecektir. Chul Han ve bu üç yazarımız şiddet konusunda neler düşünmüş, nelerden bahsetmiş, birleştikleri ve ayrıldıkları yerler nelerdir bunlar verilip, ardından bu eksenle tartışılacaktır. Ardından Han ile yazılmış tezler ve makaleler kullanılacaktır. Ayrıca konuyla dolaylı olarak, çeşitli bilimsel makaleler tezimizde dokümantasyon analizi yöntemiyle değerlendirilecektir. Amacımız, bu üç yazarın şiddet konusunda Han ile birleştikleri ve ayrıştıkları noktaları belirtmek ve varsa şiddet konusunda eksik yönlerini tamamlamaya çalışmaktır.

Araştırma yöntemimiz nitel bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bilimsel verileri nitel araştırma yöntemi şeklinde toplanacak Byung Chul Han perspektifinde, sosyolojik bir şekilde yorumlanacaktır. Literatür ve kuramsal analiz yöntemi ele alınacaktır. Çalışma, Byung Chul Han'ın *Şiddetin Topolojisi* eseri başta olmak üzere diğer eserleri de çalışmaya dahil edilerek kapsamı genişletmeye çalışılacaktır. Eserlerindeki kavramları eleştirel bir bakış açısıyla analiz ederek, şiddetin dönüşümüne dair kapsamlı bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın veri kaynağı, Byung Chul Han'ın eserleri ve şiddet kavramı üzerine yapılmış akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Han'ın şiddet, neoliberalizm, disiplin ve performans toplumu kavramlarını ele aldığı eserleri incelenecektir. Michel Foucault, Pierre Bourdieu ve Giorgio Agamben gibi şiddet ve iktidar üzerine yapılan tartışmalar ile Chul Han teorileriyle uyumlu olacaktır. Neoliberal toplum, özsömürü, psikopolitika, performans baskısı gibi konularla ilgili güncel sosyolojik, felsefi ve psikolojik çalışmalardan yararlanılacaktır.

Araştırmada eleştirel kuram perspektifi benimsenerek, modern toplumda şiddetin

görünmezleşme süreci analiz edilecektir. Chul Han'ın negatif ve pozitif şiddet ayrımını, disiplin toplumu ve performans toplumuna dönüşümünü, ayrıca neoliberalizmin toplum ve özne üzerindeki etkileri gibi temel kavramları, diğer sosyolojik ve felsefi teorilerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Bu bağlamda tarihsel analiz, karşılaştırılmalı kuramsal analiz ve eleştirel söylem analizi çalışmada kullanılacak yöntemlerdir.

Sınırlılıklar, bu araştırma Byung Chul Han Perspektifinden Şiddetin Topolojisini ele aldığı için çalışma, fiziksel şiddet ya da doğrudan şiddet içeren olayların ampirik analizine odaklanmamaktadır. Çalışmanın teorik yapısı nedeniyle, Han'ın kuramsal çerçevesi esas alınarak şiddet kavramının dönüşümü incelenecektir.

Sonuç olarak, bu çalışma Han'ın şiddet kuramını temel ele alarak disiplin ve performans toplumları arasındaki dönüşümü teorik bir çerçevede inceleyen, felsefi ve sosyolojik bir araştırma olarak kurgulanmıştır.

2. CHUL HAN'DAN GÜNÜMÜZ TOPLUMUN ŞİDDETİN TOPOLOJİSİ

Han, şiddetin geleneksel ve modern dönemdeki şiddeti, açıkça görülmesinin, günümüz şiddetin topolojisinden daha iyi olduğundan bahsetmiştir. Çünkü Han'a göre, şiddet görünür olmadığında çok daha yıkıcı ve toplum bu şiddete karşı bir devrim yapmaması, yani bu durumdan kurtulamaması, durumu daha da tehlikeli durum haline getirmektedir der. Gerçekten Han'ın bu yaklaşımı; İslam literatüründe de gizli kötülüğün, çok daha yıkıcı olduğundan bahsedilir. Örneğin, İslam inanç ve esaslarında kafir⁷ olan daha az tehlike arz ederken, cehennemde de cezası daha hafif olandır. Münafik⁸ olan çok daha şiddetli cezalandırıldığı Kuran ayetlerinde bahsedilir. Çünkü İslam literatüründe kafir görünür olandır. Apaçık olarak İslam ile, din ile mücadele eder. Münafik ise gizli ve kapalı olandır. İslam'ın içerisinde ve kafir gibi saldırılarını açıktan yapmaz. İyi bir şey yapıyormuş gibi, sisteme yani Müslümanlara kendisini kabul ettirerek İslam'a ve Müslümanlara saldırılarını sürdürür. Müslümanlar ise Münafıkların bu kötü yönünü pek göremez ve münafığın saldırılarını pek fark edemez bu sayede Münafik, Kafir gibi düşmanı olduğu İslam'ı gizliden gizliye, içten içe çökertmeye çalışır. Gerçekliği kendi lehine çevirdiği için münafik çok daha yıkıcı olandır.

Günümüz dünyasında artık aşırı olumsuzluğun yerini aşırı olumluluk almıştır. Toplum aşırılıklar dünyasında adeta boğuşmaktadır. Bu ise yorgunluk toplumunu var etmektedir. Negatif şiddetin toplu katliamları, işkenceleri, gaz odalarının yerini; insanlar depresyon ve buna bağlı olarak ilaçlara hapsolmuştur. Düşman artık karşımızda değil, içimizdedir. Bir türlü kaçamadığımız, bir türlü kurtulamadığımız şiddetten insanlar artık yorgun düşmüştür. Giderek ötekinin ve düşmanın olumsuzluğunu üzerinden atarak, şiddetin bizzat içten gelmesi başlar. Artık devrimin yerini, aşırı bireyselleşme almıştır. Bireysellik ise bir topluluk, birlik şuuru yaratamaz ve günümüzde devrimin yerini bireylerin oluşturduğu adeta özerk topluluklara

⁷ Kafir: İslam inancında kafir, İslam'a açıktan savaş açan kişidir. İslam'ın emir ve uygulamalarını alenen kabul etmeyen kişiye denilir. Yaratıcıyla ve dini ile aleni bir kavga, mücadele halinde olana denilir (Demiröz, 2010, s. 1-2).

⁸ Münafik: Münafik ise, Han'ın olumlama şiddetine çok benzer. Münafik, İslam inancına göre gizli ve amansızdır. Dine ve Allah'a, gizliden gizliye savaş halindedir. Ama görünürde ise İslam ile son derece barışık yaşar. İslam için yaşadığını iddia eder. Yani Han'ın şiddeti gibi iç benliğini, içten içe fetheder ve çok daha fazla yıkıcıdır (Demiröz, 2010, s. 1-2).

dönüşmüştür. Gerçek topluluğun yerini, kendi içinde bir dünya var eden bireylerin oluşturduğu bir topluluğa dönüşmüştür. Artık bireyler kendi hesabına çalışmaktadır. Bunu Orta Çağ'daki derebeylere benzetebiliriz. Gerçek bir kurumlarıyla, teşkilatlanmasıyla büyük devlet olmaktan uzak küçük küçük devletçikler şeklinde varlık göstermişlerdir. Günümüz insanı da bu şekilde küçük derebeylerden oluşan topluluk şuurundan uzak, kendi dünyasının girişimcisi olmuşlardır.

2.1 Şiddetin Makrofiziği

Makrofizik şiddet örtük bir şiddettir. Örneğin, dilsel bir şiddet olarak karşımıza çıkabilir. Örnek olarak, olumsuzluğun dilsel şiddeti: İftira, itibarsızlaştırma aşığılama ve hakarettir. Han'a göre, olumluluğun şiddet dili ise: Dilin spamlaşması⁹, aşırı iletişim¹⁰, aşırı haber¹¹ ve aşırı bilgi, azmanlaşmış bir dil¹², iletişim ve haber kütlesi olumluluğun şiddetidir. Böyle bir dünya, insanı oldukça yoran ve yorgunluk toplumunu var eden bir durumdadır.

Geçmiş dönemlerde daha çok dışsal bir nitelik taşıdığı ifade edilmişti, örneğin, Eski Yunanlılarda işkence gerekli ve kaçınılmaz olarak görülüyordu. Bir kader, doğal kanunu olarak görülmekteydi. Bizim Türk toplumunda da bu konuya örnek bir atasözü, bu dayakçı, şiddet duygusunun birçok toplumda yerleşik olduğunu göstermektedir: "Dayak cennetten çıkmadır.". Şiddetin böylece Eski Yunanlılarda olduğu gibi gerekli ve kaçınılmaz gerçek olarak kendi toplumumuzda da karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu dışsal şiddet, ruhun yükünü hafifletmektedir. Acının ağırlık noktası dışa doğrudur. Ama günümüz dünyasında acı, psikolojik boyuta geçmiş içimize dönmüştür. Bu yüzden insan, sürekli iç hesaplaşma içerisindedir. Olumsuzluk artık tam olarak içimizdedir. Bu durum ise acının içte birikmesine neden olmuştur. Bu

⁹ Dilin Spamlaşması: Sosyal medya da kullanılan ve dijital platformlarda kullanılan dilin doğal halinden çıkarmak şeklinde düşünebiliriz. Yani dilin yanlış kullanılmasıdır. Örneğin: Aynı kelimelerin ve mesajların sürekli tekrar edilmesi, konuyla alakasız ya da anlamsız ifadelerin sürekli kullanılması, botlar ve otomatik sistemler tarafından üretilen, insan etkileşimine dayanmayan dil kalıpları. Tüm bunlar iletişim kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Özellikle sosyal ve dijital platformlarda (form siteleri gibi, mesajlaşma siteleri) gerçek iletişim ve anlamlı diyalogların yerini alması şeklinde ifade edilir, dilin spamlaşması.

¹⁰ Aşırı iletişim: Günümüz insanının sürekli iletişime maruz kalmasıdır. Çünkü insan sürekli uyarılmakta, sürekli iletişim ve dönüt olarak bir sirkülasyona girmiştir (Alper, 2022, s. 326)

¹¹ Aşırı Haber: Tıpkı aşırı iletişimde olduğu gibi haberde de günümüz insanı sürekli bir şeylerin öğrenilmesine maruz kalmaktadır. Bireyler sürekli adeta aşırılığın istilasına maruz kalmaktadır (Alper, 2022, s. 329).

¹² Azmanlaşmış Dil: Azmanlaşmış bir dili; okuyucunun anlamasının çok zorlanması, gereksiz uzunlukta cümleler, ağıdalı bir dil, anlaşılabilir jargonlar, aşırı detaylara girerek konunun bağlamından çıkması şeklinde düşünebiliriz.

sebeple acı içte birikerek yorgunluk ve depresyon hastalıklarına sebep olmuştur. Bu ise çok daha fazla yıkıcıdır. Şiddetin sinsi formudur.

Modernite öncesi şiddet seyirlik halindeydi. Her zaman hazır ve nazırdı. Toplumsal iletişimin ve gündelik hayatın bir parçasıydı. Hükümdar, iktidarını güç ilişkisi üzerinden kurgulardı. Mevcut konumunu, kan dökerek ilan ederdi. Korkutma şeklinde güç, bir kişi üzerinde sabit kalırdı. “Yaşatan ve öldüren” adeta tanrısal bir güç gösterisi. Gaddarlık ve şiddet ilişkisi, modern öncesi dönemde hükümdarın varlığını ortaya koyan bir vasıtaydı. Bu durumdan utanılmaz, hor görülemezdi.

Modernite zamanında şiddet, artık gizlenen, utanç duyulan bir şiddet topolojisine dönüşmüştür. Artık şiddet açıkça sergilenen değil, gizlenen hale gelmiştir. Artık şiddet halka açık alanlarda değildir; toplama kamplarında, şehrin dışında gerçekleşmeye başlamıştır. Gaz odaları, kimsenin göremeyeceği alanlarda inşa edilmiştir. Şiddet modern öncesi dönemde olduğu gibi fizikseldir, şiddetin negatifliği olarak hala daha vardır. Uygulanmaktadır, ama kamusal alanda gösterilmez. Dikkati özellikle de kendi üzerine çekmek istemez. Modernitede, şiddetin topolojik kaymasının biri psikik yani ruhsal olarak içselleştirmedir. Şiddet, iç dünyada sürekli çatışma halindedir. Şiddet, dışa akıp boşalması gerekirken, içte git gide sürekli büyümektedir. Başkasına karşı saldırganlık, kendisine karşı saldırganlığa dönüşür. İç dünyada kopan fırtınalar, bize göre sadece içte kalmamaktadır. Bu şiddet iki şekilde çıkabilir: Birincisi içsel şiddet, psikolojik hastalıkları var etmede bunun da yine faturası topluma çıkmaktadır. Toplumun birçok yönden etkileyen bu içsel şiddet, dışsal şiddeti doğurmaktadır. Bu dışsal şiddet, kendisini bencillik ile kendisini göstermektedir. Kendi içine kapanan insan, iç şiddetini bir yerde dış şiddet şeklinde patlamasını mutlaka yapacaktır. Ya da ikinci durumda her şeyden vazgeçip depresyona yakalanan birey, yorgun bir şekilde intiharla da sonuçlanabilir.

Chul Han’a göre günümüz dünyası geç modernitede yaşamaktadır. Bu hayat şeklinde; şiddet artık başkaları tarafından gelmeyen, bir olumlama şeklinde, bir projenin ürünü olmuştur. Başarıya ve performansa endeksli özne, artık hiç kimsenin kulu değildir. Kendini olumlar; kendisini özgürleştirip proje haline getiren bu durum, şiddeti ortadan kaldırmaz. Kapitalizmin insan fitratında var olan hırsından yararlanarak çok kapsamlı bir sömürü düzeni kurmuştur. Performans ve başarıya odaklanmış olan insan, kendisini hızla tüketen kör bir sarmala dönüştürmüş durumdadır. Bu sarmal kendine yönelik saldırgan bir şiddet geliştirecektir ki, kendini öldüren şiddete dönüşmesi kaçınılmazdır. Han, kitabındaki arkaik şiddeti, var olmak için öldürmenin gerektiği ile ilgili tespit

bulunmuştur. Bu tespit doğrudur fakat zaman aralığı olarak antik çağlara gönderme yapması konunun eksik tarafıdır. Evet, o zamanlarda ölüm, varlık amacı olabilir. Fakat bir başka öldürücü güç günümüzde yaşanmaktadır. Kapitalist ilke olarak belirtmesi doğru fakat örnek verilmemiştir. Günümüzde kapitalizm de zaten bu ölüm, varlık diyalektiğiyle yaşanmaktadır. Ölüm korkusundan, kapitalist zorlama ile yönetilenlerin yani işçilerin, alt tabakanın, ruhlarına yapılan baskıdır. Sistem öyle bir şekilde kurgulanmıştır ki kişiler sanki kendisi için çalıştığını, başarısını kendisine atfederken halbuki sonuç olarak bütüne baktığımızda kazanan yine kapital düzenin baş aktörleridir. Yani patronlar, işin başını tutan yöneticiler.

Ötekine yönelik şiddet ve baskı ne denli artarsa hayatta kalma şansının yüksek olduğunu inancı. Bu söylem, tam olarak kapitalist düzenin adeta parolası gibidir. Patronlar müdürlere, müdürler yardımcılara, yardımcılar ise altındaki çalışanlarına sürekli birbirini takip eden bir baskıyı mecbur kılmaktadır. Kırbaç nasıl sert şıklarsa o kadar daha fazla kazanç-performans-başarı getireceğine olan inanç günümüz performans toplumunu oluşturan bir diğer yönüdür. İnsanlar böylelikle, ölüme hükmedeceklerini düşünürler. Netice de varlık, artık ve bunun paralelinde güç, statü artmış ya da artışa geçmiştir. Han'ın da bahsettiği gibi, amaçta bir ganimet elde etmek olsa da gerçekte amaç, ölümün öldürülmesinin bizzat kendisidir. Han, *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü* adlı eserinde, paranın etimolojisini¹³ açıklarken kurban ve kült¹⁴ bağlamına işaret etmektedir. Para, önceleri kurbanlık hayvanların edinildiği mübadele aracıdır. Tanrısal güce eren öldürme mülkiyeti, çok parası olanın elindedir: (şu kısım çok dikkat çekici) *Para, kurban kültürüne dayanan kökleri bakımından, dondurulmuş kurban kanına benzerdir* demektedir Han. Paranın yukarda değindiğimiz o zorlamacı, tahakküm gücü, hayatla kurulan bağ burada verilmiştir. Ne kadar zorlama (kan), o kadar yaşam/ölümsüzlük dürtüsü. Ve devamında onun etrafında para saçmak, böylece onu sıvı haline getirmek ve bu süreci izlemek, savaşta veya kurban sunağında akan kanın yarattığı etkiyi andırmaktadır.

Biriktirilmiş para, sahibine yırtıcı bir hayvan statüsü kazandırır. Özellikle özel sektör değindiğimiz iş kolunda olan ez ez mantığı günümüz insanı getirdiği aşama budur.

¹³ Etimoloji ne demek: Etimolojinin kelime anlamı köken bilimi, köken bilgisi olarak geçmektedir. Grekçe Etimo(n) + Logos'a dayanmaktadır. Bir kelime, örnek olarak yabancı ise sonradan ek alarak Türkçeleştirildiyse etimoloji buna bakar (Sertkaya, 2012, s. 43).

¹⁴ Kült Nedir: Kült kavramı günümüz sanat ve bilim dünyasının özellikle de mitoloji ve din araştırmalarının önemli kavramlarından biridir. Sözcüğün kökeni Latince tapınma anlamına gelen cultus ile ilişkilidir. Hegel'e göre kült, din felsefesi bağlamında, kültü bilincin tanrıyla ilişkisi olarak tanımlar. Aynı zamanda kült Hegel'e göre, kültün temelini genel anlamda dini teslimiyet ve Tanrıya sahip olmak şeklinde değerlendirir (Dilek, 2020, s. 47-51).

Şiddetin içimize ve dışımıza her yerimize yayılmasıyla çok yıkıcı bir zamanda yaşamaktayız. Biriktirilmiş para aynı zamanda ölüme karşı bağışıklık kazandırır. Bu inanç derin psikolojik düzlemde öldürmek için biriktirilmiş servetin, büyüyen sermayenin insanı ölümden uzak tuttuğu yönündeki arkaik inanç varlığını sürdürmektedir, demektir Han (Han, 2021a, s. 7-13). Arkaik inanç yani eskilerden getirdiğimiz inanç. İnsanın doğasında var olan şey, eskilerden kopamaması günümüz özellikle özel sektör çalışma koşullarında oldukça yoğun bir şekilde görmekteyiz.

İş dünyasında, kapitalist bağlamda bakıldığında güçlü olan patron-işçi ilişkisine bakıldığında ya da müdür -patron- işçi üçgeninde bakıldığında amansızca şiddet sarmalı olduğunu görmekteyiz. Daha fazla şiddet daha fazla üretim, parola bu. Bu şiddet, kendisini ruhsallaştırma olarak gösterebilir veya yaptırım, göz korkutma şeklinde de olabilir. Günümüz toplum yapısı, sürekli korkunun kol gezdiği özellikle de 3. Dünya ülkeleri, işsiz kalma korkusu oldukça yaygındır. Toplumsal gelenekler görenekler toplumun bizlere yaptığı yaptırımlardır. Bu korkular, içimizde benliğimizde oluşturan o büyük korku, patron ya da müdürü ile göz göze geldiğinde bile bir anda alevlenen, o büyük korku. Korkular dünyasında kendimize uyguladığımız şiddet ise çok daha büyük, çok daha amansız olabilmektedir. İş dünyasında oluşan şiddetten şiddet uygulama, sadece arkaik bir zaman olarak eski zamanlarda değil, günümüzde de var olan bir olgu olarak görülmektedir.

Pierre Clastres, yaygın bir görüş olan arkaik toplumlarda savaşın kıt kaynaklardan olabildiği tezine karşı çıkmaktadır. Clastres, sadece savaşları materyalist bir bakış olan ürüne bağlamanın yeterli olmadığını söylemektedir. Arkaik toplumlarda, aksine bolluk olduğunu, savaşların özerklik ve kimlik korumaya hizmet ettiğini ifade eder. Şöyle devam eder: Her grup için ötekiler her zaman yabancıdır. Yabancılar her grubun kimliği olarak özerk “biz” olma inancını tescil eder. Bu ise sürekli savaş halinde yaşamak demektir. Clastres’e göre arkaik toplumlar, devleti bilinçli olarak reddettiği ve devletin çıkmaması için savaşları var ettiğini savunur. Arkaik toplum için, devlet karşıtı bir toplum olarak düşünür. Savaş için toplum inancındadır Clastres. Eğer yabancılar olmasaydı, onları icat etmek gerekecekti demiştir (Clastres, 2017, s. 10-26). Han bu sözlere katılmamaktadır. Han’a göre devlet, karmaşık iktidar oluşumudur. Arkaik toplumu ise bu karmaşık iktidar yapısını düşünemeyecek kadar yetersiz görmektedir.

Kapitalizmin derin psikolojisi, ölüm korkusuyla çok bağlantılıdır. Birikim ve büyüme histerisi ile ölüm korkusu birbirini doğurmaktadır. Sermayeyi akıp giden zamana da benzetebiliriz, çünkü parayla bir başkasını kendimiz için çalıştırabiliriz. Fakat burada

da şiddet çift kutuplu gerçekleşebilmektedir. İşverenin kendi ruhsalına verdiği şiddet ve bu kendisine uyguladığı ruhsalından kaynaklanan, kendisi için çalıştırdığı kişilere uyguladığı şiddet şeklinde iki kutupludur. Yani zaman Han'ın işaret ettiği olumluluk zamanıdır fakat bu yönüyle olumsuzluk şiddeti şeklinde de gerçekleşebilmektedir. İş veren kendi parasıyla kendisinin yerine bulduğu işçilerin, olumsuz bir sekteye uğraması durumunda yine çalışmak zorunda kalabilirim korkusuyla, kendisine ve çalışanlarına baskı mekanizması (müdürler ve denetçiler) kurabilmektedir. Sonsuz sermaye, sonsuz zaman yanılması yaratır, insanları sanal bir dünyada yaşamalarına neden olmaktadır. Sermaye birikimi ölüme karşı işler, mutlak zaman yokluğuna karşı çalışır. Sınırlı yaşam süresine karşı, bir sermaye zamanı biriktirilir. Bu noktada film sektörü Han'ın ifade ettiği bir noktayla ilgili film var etmiştir. Filmin ismi, *Zamana Karşı*, film 2169 yıllarına kurgulanmıştır ve kurguya göre insanlar 25 yaşından sonra fiziksel yaşlanması durmaktadır ve artık ömür kollarındaki yazan saat göstergelerine kadar yaşanıldığı bir dünyadır. Yani film paranın ve gücün, zaman olduğunu anlatır. Filmde bir tarafta kendisini ve ailesini hayatta tutmaya çalışan fakir insanlar, diğer tarafta ise zengin ve zamanı bol olan insanlar. Filmin baş aktörü Will Salas'tır. Film Salas'ın başından geçenlerini anlatır. Filmde Salas, zenginlerin ayrıcalıklı ve rahat bir yaşam sürdürdüğü, fakirlerin ise bir gün daha hayatta kalabilmek için zaman dilendiği, elde ettiği veya zaman çaldığı böyle bir toplumsal düzeni yıkmak için uğraşmaktadır (Özbey, 2018, s. 2466-2470). Bu film tam Han'ın ifade ettiği günümüz dünyasını anlatmaktadır. Zamanın parayla ilişkilendirildiği ve dolayısıyla insanların sürekli hızlı olmak zorunda tutulduğu, bir performans toplumu zamanında yaşamaktayız.

Bu performans zamanı ve zamanın nakitten öte olduğunu, dini yansıması Max Weber'in de işaret ettiği *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu* adlı kitabında anlatmıştır. Öncelikle bizim de atasözlerimizde yer alan "Vakit nakittir" sözünü Weber'in de kitabının 26. Sayfasında şöyle dile getirmiştir: "Unutmayın, zaman paradır; çalışarak her gün on şilin kazanabilen kişi, yarım gün gezmeye giderse ya da odasında sırtüstü yatarsa, kendi zevki için sadece 6 peni harcasa bile, sadece bu altı peniyi hesap etmemelidir" (Weber, 2017, s. 26). Sözlerinin devamında Weber bu paraları faize yatırmanın ve bu sayede paranın değerine değer katmasından, oturduğu yerden eldeki paranın zamana karşı artışından söz etmiştir. Yani zaman geçtikte artan nakitler. Tabi bizdeki "Vakit Nakittir" atasözü Weber'in kullandığı anlamda değildir. Bizdeki anlamı "zamanın israfıdır" boşa geçen zamanın artık geri döndürülmez olduğunu, zamanı doğru kullanmamamız gerektiğini, her an o zamanı üretime harcamamız gerektiğini bir nevi aylaklığa karşı bir zaman anlayışıdır. Max Weber'in

asıl olan değineceğimiz dini yansıması, Protestan Ahlakının, Calvinist yorumudur. Bu anlayışta ekonomi, dinin gereği olarak, anlayışı hakimdir. Çalışmak, servet sahibi olmak kutsal bir görev olarak kabul edilmektedir. Çalışmayan, bir şeyler üretmeyenler, bu dini mezhepçe günah işlediğine inanılır ve bu dini mezhepçe ayıplanıp, kınanır (Weber, 2017, s. 142-166). Kurtuluş ekonomisi, 19. Yüzyılda Hristiyan teolojisinde kullanılan bir terimdir. Bu terim birikim mantığıyla işler, Calvinistlerin gözünde yalnızca ekonomik başarı, kurtuluş güvencesidir. İnsanın seçilmişlerden olacağı ve ebediyen lanetlenmekten korunacağına inanılır. Sonsuz sermaye, kıyamet vaktindeki sonsuz kurtuluştur. Ölüm korkusuyla ilişkili kurtuluş endişesi, kapitalist birikimi ortaya çıkarmaktadır. İnsanın kurtuluşuna yatırım yapmaktadır. Bu noktada arkaik mana, kapitalist sermaye ve Hristiyan kurtuluş ekonomisi bu üçü arasında bir benzerlik vardır. Bu üç benzerlik ise bize göre insanlık tarihini neredeyse dışta bırakmayacak bir zaman aralığına işaret eder ki, insanlık düşünce tarihi sadece şeklen değişmiş gibi görünmektedir. Ölümsüzlük inancı hemen hemen hepsinde, ölümü kaldıracağını ve yok olacağı inancı yerleşiktir.

Kapitalist ekonomi, amacı daha iyi yaşamak değildir. Onun temel amacı, hayatta kalmaktır. Daha çok sermaye daha çok hayat doğuracağı, var edeceği, yaşama yeteneğini arttıracığı yanılsamasından ibarettir. Kişilerin dünya görüşü ve dini inancı ne olursa olsun bu bilinçaltına itaat etmek zorundadır, dünya görüşüne inancına göre yaşamak değil de bilinçaltına göre yaşamaktadır. İnsan çünkü en başta kendisi için yaşayan bir varlıktır. Bunun istisnaları elbette vardır ama kendi bencil dünyası içinde yaşayan insanların varlığı çoğunlukta olduğu bir gerçektir. Bu durum gözle görülür bir şekilde gittikçe artmaktadır. İnsanlar bir dine inanca sahip olabilirler, o dini inanç, bencillığe sayfalarca lanette dizebilir ama o bilinçaltındaki benlik, o sayfaları adeta yok saymaktadır. İnsanlar kendine yatırım yapacak, o “beni” gün geçtikçe besler ve büyütür. Dini bir ritüel olan Kurban Bayramının, kutsiyetinden çıkıp maddiyata indirgendiği, nasıl kilo et karşılaştırılması yapılması bu tezimizi güçlendirir niteliktedir. Bu olumsuz duruma Han’da dikkat çekmiştir. Ama Han’ın bir eksik olarak görebileceğimiz yönü, bu durumu dolaylı yollardan anlatmış olmasıdır. Günümüz ile bağı ve örnekleme yetersiz kalmaktadır. Bilgiler daha çok kitabı kalmıştır.

Hayat, hiç bugünlerde olduğu gibi geçici olmamıştır. İnsana süreklilik ve kalıcılık vadeden hiçbir şey yok. Varlık yoksunluğu içinde insanların sinirleri de boşalmaktadır. Hiperaktif ve hızlandırılmış bir yaşam (tıpkı fast food mantığıyla), ölümün kendisini hissettirdiği o boşluğu doldurmaya çabasından başka nedir ki? Tıpkı Han’ın dediği gibi ve yukarda örneğini verdiğimiz yerlilerin ruhlarının arkalarında kalmaları gibi,

insanlar hayatı fast food tarzı hızla yaşanıp tüketmektedir. Bu hayat tarzı, tüketim kültürünün bir yansıması olabilir? Hızlı yaşam, mutsuz ve yorgun bir son. Hayatta kalma hissiyle yaşayan bir toplum ne yaşamayı ne de ölmeyi beceren ölü olmayanlar ama canlı da sayılmayan bir toplumdur demektedir Han. Burada aşırı iletişimin getirdiği ölümün de medyatikleştiği için sıradanlaşan, günlük olayların sıradan bir yansıması olarak görülebilir. Aşırı iletişim ve aşırı enformasyon çağı insanları hissizleştirmiştir. Günümüz insanı özerk ve fazlaca bireyselleşmiştir. Bireyler adeta kendi etrafında bir kabuk bağlamışlardır. Tamamen toplumdan izole şekilde hayat sürdürmeye çalışmaktadırlar. Artık günümüz insanı “bana dokunmayan yılan bin yaşasın” durumuna gelmiştir.

Geç modernitenin başarıya ve performansa odaklı öznesinin işi, bir görevi yerine getirmek değildir. İtaat etmek, yasalar, işi görev bilinciyle görmesi değildir. Aksine özgürlük, keyif ve insanlar kişisel tercihlerine göre yaşamaktadır. Bir işten beklediği en başta keyiftir. Bu konu hakkında, Domino's Pizzanın çalışanlarına aşladığı motivasyon kaynağını örnek olarak verebiliriz. Resmi sitede yer alan ifade tıpkı Han'ın verdiği örneğe birebir uymaktadır. “Domino's Mutluluk Taşır, Bizim için Önce Müşterilerimiz gelir. Bizler, sıra dışı Domino's'lular müşterilerimize Eğlenerek Çalışarak sunduğumuz lezzetlerimizi ulaştırarak, onlar için mutluluk taşırız. Daha çok pizza satar daha çok eğleniriz.” (Dominos, 2024). Pizza satmanın sayısı kadar daha fazla eğlence ve keyif. Bu ise bitmeyen bireysel şiddet sarmalını var etmektedir. Böylelikle buyurgan bir ötekinin şiddetinden kurtarmıştır artık kendini. Ama öteki den kurtuluş bireysel özgürlük ve kurtuluştan ibaret kalmaz. Özgürlüğün diyalektiğinde yeni bazı zorunluluklar var etmesi vardır. Ötekinden kurtulmak, başarıya odaklı çalışan öznenin birçok ruhsal bozukluğundan sorumlu olacak narsistlik¹⁵ bir kendine odaklanmayı beraberinde getirmektedir.

Öteki ile bağın kopması demek, ödüllendirme krizine yol açmaktadır. Yapılan işin değerini bulması, taktir edilmesi anlamında ödüllendirilme, bir ötekini ya da üçüncü bir kişinin varlığını gerektirir. Dolayısıyla insan kendisini ödüllendiremez ve yaptığı işten ötürü taktir edemez. İmmanuel Kant ödüllendirici merciyi, Allah'ı görür. O

¹⁵ Narsisizm: Narsisizm, kişilik bozukluğu olarak görülmektedir. Bu kişilik bozukluğun özellikleri, kendini mükemmel görme, başkalarını düşünmemek ve başkalarının yargılamalarına karşı aşırı hassasiyet olarak tanımlanmaktadır. Narsist kişilerde başkalarına karşı merhametsiz, istismarcı, sadist ya da yıkıcı olabilirler. Çünkü diğer insanların fedakarlıklarına ya da duygularına karşı duyarsızdırlar. Diğer insanların ruh halini ya da duygularını anlamada duygudaşlık, empati onlarda yoktur. Narsist kişiler kendilerini hatasız kusursuz gördükleri için her zaman başkalarının hatalarını konuşurlar. Hastalığının en son noktasını da burası oluşturmaktadır. Yılmaz'a göre narsisizm, ruhun fast food'u olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 55-58).

ödüllendirir ve ahlaki başarıyı görüp, taktir eder. Ödüllendirme yapısının bozulması karşısında, başarı odaklı çalışan özne hep daha çok iş yapmak ve başarı kazanmak zorunda hisseder kendini. Bu bakımdan öteki ile olan bağın kopması, ödüllendirme krizinin ortaya çıkmasının şartıdır.

Depresif¹⁶ insan, egemenliğinden bitap düşen bir insandır. Yani “Kendinin” efendisi olmaya gücü kalmayandır. Bu konuya paralel olarak 2011’de yapılan bir araştırmada depresyon ile zengin ve gelişmiş ülkeler arasında anlamlı bir bağlantı kurulmuştur. Depresyon, araştırmalara göre her yıl 850 Bin kişinin hayatını kaybettiği Alzheimer¹⁷ hastalığını sebep olabileceği yönündedir (Güçlücan, 2011). Burada da anlamlı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Zengin insanların hayatlarının önemli bir kısmı yönetmek, yönlendirmek olduğu görülür. Bu ise daha çok benmerkezcilik demektir. Günümüz ile bu bulguları ortaya koyduğumuzda ise, sorun daha açık hale gelmektedir. Çünkü günümüz insana oldukça fazla iş yükü yüklemektedir. Bunu ise, işi yükleyen kişi, işi yükleyip adeta kaçma şeklindedir. İnsan o işi kendi için yapmakta ve o iş ile her zaman baş başa kalmaktadır. Bu da bitmeyen/bitmesi de istenmeyen iş demek. Ayrıca melankoli ile depresyon aynı şeyler değildir. Melankoli histerisi veya yas gibi olumsuzluk olgusuyken, depresyon aşırı olumlulukla ilgilidir.

Alain Ehrenberg’in temel tezine göre, özne çatışmadan ne kadar kopuksa, depresyon da o kadar gelişmekte oluşudur. Ehrenberg’e göre, çatışma yapıcı bir işlev görmektedir. Gerek kişisel gerekse toplumsal kimlik, buna çatışmayla birbirine bağlı unsurlarından meydana gelir. Yani Ehrenberg’e göre çatışma hem özel hayatta hem de politik alanda demokratik kültürün yapıcı ve çekirdeği olarak görmüştür. Ehrenberh’e göre depresyonun, çatışmadan ilişki doğuran zorluğu, sorunu gizlediği görüşündedir. Yani depresif bireyde, çatışma artık kişinin bütünlüğünü sağlayamaz. Yani iki cümlelin genel açıklamasını yapacak olursak, depresif birey, çatışmayla ilişki kuramaz, gizler. Depresif bireyler çatışma, o bireylerde uyarıcı bir etkiden yoksundur. Kişi, kişiliği parçalanmış durumdadır. Aynı zamanda konuyla bağlantılı olarak Ehrenberg depresyon için şu tespitte bulunmuştur: Depresyonun ardında, bağımlılık yapan antidepresanlarla daha da geri plana itilmiş gizli bir çatışma yatmakta olduğunu söyler. Sürekli ilaç kullanım ile sorunları dibe iterek o sorunların yine bir yerlerde var

¹⁶ Depresif: Kelime anlamı depresyondur. Depresyona yakalanmış insan demektir.

¹⁷ Alzheimer: Ulusal yaşlanma enstitüsüne göre, Alzheimer hastalığı, bellek ve düşünme becerilerini hatta basit görevleri yerine getirebilme yeteneğini bile yavaş yavaş yok etmektedir. Geri dönüşü olmayan beyin bozukluğu olarak tanımlanmaktadır. Genellikle bu hastalık 60’lı yaşların başında başlamaktadır (Soner ve Aykut, 2017, s. 376).

olduğunu ve sürekli bir yerlerde sorunlar çıkarıp, çatışmanın var olduğunu söylemektedir. Ama bu ilaçlar kişileri duyarsız adeta zombileştirmektedir. Bu durum artık çatışmanın da güvenilmez olduğunu ortaya koyar. Özne zoraki davranışlarla “-miş gibi” yaşamaktadır artık. Bu ise depresyonun arka yüzünü oluşturmaktadır der Ehrenberg (Han, 2021b, s. 44-45). Günümüzde bize göre üretim sermayesinin bir çarkını oluşturmaktadır anti-depresanlar. “Sorun sende, bu yüzden bu ilaçları almalısın”. Dünyanın tüm sorunları bireylerin üstüne atılmakta, bireyler bu sorunlardan boğulmakta ve bir kaçış yolunu bulamamaktadır. Bu ise daha fazla ilaç kullanmayı ve daha fazla kaçışı, performansı ve aşırılığı getirmektedir.

Ehrenberg’in depresyondan ilişkilendirdiği çatışmadan arındırılma, toplumun ideolojisiyleştirilmesini meydana getiren genel olumlulaşma ile bağlantılı olarak incelenmelidir. Toplumun olumlulaşması, şiddeti ortadan kaldırmıyor. Şiddet sadece kavganın veya çatışmanın olumsuzluğundan değil, uzlaşmanın olumluluğundan da doğmaktadır. Sermayenin her şeyi yutar görünen bütünleşği, uzlaşmacı bir şiddet oluşturmaktadır. Bu noktada akıllara *Cesur Yeni Dünya* ve 1984 kitapları gelmektedir. *Cesur Yeni Dünya* adlı kitap bir İngiliz yazar olan, Aldous Huxley tarafından yazılmıştır. Bu dünya, teknolojinin hüküm sürdüğü 26. Yüzyıl Londra’sında geçmektedir. İnsanlar üretime göre yaratılmaktadır. Yani her şeyin yaratıldığı, yaratıcıların bile yaratıldığı distopya. Toplumda olumsuzluğu yok eden, insanlar Soma adlı uyuşturucu kullanılmaktadır. Bu uyuşturucu uyumu ve mutluluğu korumak için kullanılan en popüler uyuşturucudur. Günümüz dünyasının antidepressanları gibi. Han’ın olumlulaşmanın var olduğu günümüz dünyayı tarif eder gibidir aslında. İdeolojinin, Ehrenberg’in bahsettiği gibi yok edilip tamamen dizayna, üretime endeksli bir dünya. İnsanlar olumlulaştırılmış ve olumsuzluğun istenmediği bir dünya var edilmiştir *Cesur Yeni Dünya*’da (Huxley, 2019). Diğer kitap 1984, bu kitapta Han’ın bahsettiği günümüz dünyasına benzer yönleri vardır. İlginç olan şey bu iki kitapların gelecekte olacak dedikleri şeylerin benzer şekillerde gerçekleşmiş olmasıdır. 1984 kitabında olay örgüsü de *Cesur Yeni Dünya*’ya benzemektedir. Yine İngiliz bir yazar olan George Orwell tarafından yazılmıştır. Bu kitapta distopiktir. Bu kitap esas olan Ehrenberg’in ideolojisiyleştirmeden bahsettiği anda akıllara gelmiştir. 1984 kitabında da Ehrenberg’in dediği bir dünya vardır. Kitabın baş karakterleri dışında tutarsak (ki kitabın sonlarında o iki karakterde o üretilmiş insan yığına karışmaktadır), o geniş bir kitlenin yaşadığı bir dünya ile Han’ın fikirleri benzerdir. Her şeyin olumlulaştığı sabit bir fikir (Orwell, 2019). Bu iki kitapların İngiltere’de olması da sosyolojik bir olgudur. Sanayileşmenin ve bu fikrin geliştiği bir toplumda ortaya çıkması olası bir durum

olmuştur. Aynı zamanda Orwell'ın kitabında "biraderler" kavramlaştırmasını kullanması Orwell'ın politik yönünü de vurgulamaktadır.

Mücadele; günümüzde gruplar, ideolojiler veya sınıflar arasında olmamaktadır. Mücadele bireylerin kendileriyle, rekabet halinde olmaktadır. Sorun, bireylerin karşılıklı bireysel rekabeti değildir. Bireylerin kendine dönük rekabetidir. Yani başarıya odaklı özne kendi kendisiyle rekabete girmektedir. Yıkıcı bir kendisini aşma mecburiyeti hissetmektedir. Tükenmişlik Sendromu: Günümüzde yaygın olan bu psikolojik bozukluk hemen hemen herkeste görülmektedir. Tükenmişlik sendromu, adeta insanın insan olduğunun bilinci dışında gerçekleşen bireyin, kendisiyle kavgasını anımsatmaktadır. Bu kavram ilk olarak Herbert J. Freudenberger tarafından 1974 yılında ortaya atılmıştır. Freudenberger, kavramı bireyin kendisine negatif şiddet olarak uyguladığını anlatmaktadır. Kavramı, başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın yeteneklerinin dışında isteklerin karşılanamaması durumunda ortaya çıkan tükenmişlik durumu, şeklinde tanımlamıştır (Dolgun, 2010, s. 1-8). Han'da ise bu durum, asla durmayan bir iç çekişmeyle süregelen olumlama durumudur. Yapabilirim motivasyonu, insanın içinden hiç eksik olmaz ve insan daha fazlasını başarmaya, daha yüksek performans harcamaya yönelir. Pozitif şiddette birey sürekli kendisiyle yarış halindedir. Burada yıkıcı bir şekilde kendisini aşma mecburiyeti hissetmektedir. İnsanın kendisini yenmesi, geçme çabası kendi gölgesini geçme isteğine benzer ve bu istek insanı yığılıp kalıncaya kadar, kendisini sömürmesini ifade etmektedir.

Her şeyin zıddıyla anlamını bulduğu geç modernite öncesi toplumda, insanlar günümüze oranla daha güven dolu bir hayat yaşamaktaydı. Düşman imgesinin belirgin olduğu bir dünya da yaşamak her zaman insana güven verir. Mücadele, o belirgin düşmana verildikçe insan kendisine güven duymakta ve asıl özgürlük buradadır. Oysa günümüz dünyasında olumsuzluklar ve öteki silinmiştir. Öteki ve düşman kişinin kendisi olmuştur. Kendi iç dünyasında bir savaş halinde olan insan bir gün yorgun ve bitap düşerek depresif bir kişiliğe bürünecektir. Halbuki ötekinin ve düşmanın dış dünyada olduğu zaman topluluk ve cemaat fikri oluşur ve birlikten güç bulan insanlar olumsuzluğu alt edebilmenin keyfini sürerler. Geç modernite işte bu keyfiliği ve kişinin kendisine olan güvenini yıkıp her olumsuzluğu ortadan kaldırıp yerine olumluluk terörünü koymuştur. Artık olumsuz olan, kişilerin iç dünyalarında. Kendisiyle savaş halinde olan bireyler, kollektif şuurdan eksik olduğu için en son kendisini tüketen sonsuz bir çatışmayla karşı karşıya kalacaktır. Bir anlamda günümüz insanı, kahramanı olmayan içi boşaltılmış olan toplumdur. Bireyler kahraman

olabilmek için sürekli çalışır, ama sonu bir türlü gelmeyen sürekli performans arttırımını arttırmaktan başka bir şeye yaramaz.

Han karakter olgusunu, olumsuzluk olgusuyla ilişkilendirmektedir. Çünkü Han’a göre karakter olgusu, dışlanmayı ve reddiyei şart koşturmaktadır. Fakat karakter olumsuzluğuna rağmen bizi şekle ve şemaile sokan, güçlendiren bir figürdür aynı zamanda. Başarıya odaklı insan, esnek olmalıdır. Başarıya odaklı özne bir katı şekli olmayan, çok fonksiyonlu bir öznedir. İtaat ve disiplin öznesi sağlam bir karaktere ihtiyaç duyarken, bunun zıttı olarak görebileceğimiz başarıya ve performans toplumun ideal öznesi her an, her şey ve her iş için kullanılabilecek karaktersiz bir insandır. Karakterden azade olmak durumundadır. Bu karakter yoksunluğu, özgürlük duygusunu var edebildiği gibi, uzun vadede bir tükenmişlik hissini de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla günümüzün hastalığı depresyonu var edecektir. Bu durumdan şunu anlamaktayız: Han bütün bunları söylerken, bizim aklımıza günümüz insanının “akışkan bir özne olduğunu söyleyebiliriz” yani bir cıva maddesi gibi her kabın şeklini alabilen bir varlık. Bazı reklamlardaki mutfak robotunun tanımının yapıldığı, “her işinizde kullanabileceğiniz, birden fonksiyonlu mutfağınızdaki iş arkadaşınız” şeklindeki reklam sloganları gibi. Ama günümüz başarı ve performans öznesi sadece mutfakta değil hayatın her alanına “akabilmekte” ve bu akış beraberinde özneyi yorgun düşmesine neden olabilmektedir.

Günümüzün insanı sürekli kendisiyle mücadele içerisinde. Ötekinin olumsuzluğundan çoğunlukla ve giderek arınmış bir hayat yaşamaktadır. Ötekinin olumsuzluğu durup dinlenmeyi kendi içerisinde var eder, fakat günümüz geç modern dünya böyle değildir. Ötekinin rekabeti, bir hedefe odaklanılmış yarış söz konusudur. Rekabette düşmanlık yoktur. Geç modern dönemde rekabet, öteki değil öznenin kendisidir. Bu rekabet kendini aşmaya odaklıdır. Böylece ölümcül bir rekabet ortaya çıkar. Bir gün düşüp kalıncaya kadar kendi etrafında sonsuz bir döngüdür bu.

Yaygın bir inanca göre, şiddet olmazsa hukuk etkisiz kalacağı yönündedir. Han bu konuda katılmamaktadır. Han’a göre eğer böyle olsaydı, iktidarda olanlar, haklarını zorla uygulatan bir düzen olurdu. Hegel ise bu konuda, insanlar devletin şiddet yoluyla ayakta kaldığını düşünürler der. Oysa der Hegel, insanların düzenin olduğu ortak paydada birleştiği, bir devlet düzeninin var olduğunu söyler. Şiddet, insanları bir arada tutamaz. Tersine iç huzursuzluk ve istikrarın düşmesine işaret eder. Hukuk ve devletin varlığı, tamamen iktidardakilerin kendi menfaatleri için kullanmıyorlarsa, insanların istediği iki güçtür. Aksine eğer iktidar, devleti ve hukuku kendi çıkarları için kullandıkları zaman halk arasında anarşi ve baş kaldırarak çıkmaktadır. Bu durumdan sonra

insanlar iki istedikleri güçlere, hukuk ve devlete karşı olmaktadır. İktidardan demek istediğimiz gücü elinde kim bulunduruyorsa. Bu hükümet ya da herhangi bir makamda bulunanda olabilir. İnsanlar çoğunluğu, güveni ve düzeni her zaman ararlar. Eğer böyle olmasaydı evlere ve sınırlara ihtiyaç olmazdı. Eğer aksi bir durumolsaydı insanlar, Karl Marx'ın bahsettiği gibi ilkel komünal bir hayat yaşardı (Aslan, 2018, s. 1-2). Ötekilik ve yabancılık gibi belirsizlik, sınırların çizilmesinde rol oynamıştır. Belirsiz olan, insanı korkutur. Günümüzdeki yabancı korkusu da buradan gelmektedir. Tanınmayan yabancı biri, insanları korkutmaktadır. Elbette bir kısım insanda, yabancı korkusunu nefrete çevirmektedir. Bunu kendi çıkarları için, tatmin aracı şeklinde kullanmaktadır. Ama burada yine korkudan kaynaklı, korkunun kullanılması vardır (Şahin, 2019, s. 117-120). Dolayısıyla insan güvende olmak ister. Güven ve emin ortamda yaşamak ister. Günümüzdeki depresyonun da kaynağı bu emin olunan ortamın olmamasından kaynaklanır. Çünkü öteki artık içimizdedir. Karşımızda olsaydı her hareketi gözlemlenip birey kendisini ona göre konumlayacaktır, dönüştürecekler. Fakat iç şiddette ki kapalılık ve sınırsız olması depresyonu tetiklemektedir.

Hukukun ve devletin var olması için şiddet ve anarşinin olması gerekli değildir. Şiddet, modern öncesi dönemlerden günümüze kadar olması gereken, insanların gerekli gördüğü şeydir. Yani özet olarak şiddet olduğu için hukuk ya da devlet olmamıştır. Var olması gerekli görüldüğü için var olmuş iki kurumdur. Devleti ve hukuku var eden şiddet değildir. Çünkü şiddet kırılmalıdır. Devlet ve hukuk gibi düzenli kurumları yıkıcı özellik gösterir. Devlet ve hukuk meşruiyetini şiddetten alamaz. Çünkü şiddet, gücü boşaltan bir mekanizmadır. Şiddetin makrofiziksel mantığı, ötekinin olumsuzluğu başlıca yapıtaşdır. Sızma, işgal veya bulaşma gibi etkileri vardır. Şiddet burada üzerine gelen, beni esir alan ve özgürlüğümü çalan bir dış güç olarak kendisini gösterir. Rızam olmadan içe girer. Ama dış kaynaklı her yabancı etki, şiddet değildir. Onunla bağ kurduğum, ona rıza gösterdiğim vakit şiddet olmaktan çıkar. Ona karşı özgürümdür, kendime katar, kendi içselliğim gibi olumlarım. Bu içselleştirmenin imkânsız olduğu yerde ise onu şiddet olarak algıları. O zaman içime zorla girip beni parçalar.

Şiddet ve iktidar ilişkisine baktığımızda, şiddetin iktidardan ayrılan yönleri, parçalayıcı ve düzen bozucu olmasıdır. İktidar bağlar ve birliktelik kurar. Bu birlikteliği hiyerarşik düzenle devamlılık kurar. Şiddet kırılmalara, yırtılmalara yol açar. Kaos, iktidarın zıddıdır. Ast ve üst bağları ile iktidar bir ilişkiler ağı kurar. Şiddet ise bu bağı yırtıcı özellik gösterir. İktidar özgürlüğü kullanırken, şiddet o özgürlüğü yok eder. İktidarın zıttı olan şiddet, ilişki sözcüğü değildir. Şiddet ötekini yok eder.

İktidar icraat vasıtasıdır. Şiddet ise faaliyet aracı değildir. Şiddetin ilk planı faaliyetleri yönlendirmek veya hızlandırmaktır. Şiddet her halükârda yıkıcıdır. Şiddet, iktidarın ilişkisi, bir amaç ilişkisidir. Şiddetle bir olduğunda yönlendirilebilir, fakat dediğimiz gibi yıkıcı etkileri kaçınılmaz bir şekilde oluşabilir. İktidarın ise düzen ve tertip kurduğundan bahsedebiliriz. İki kavramlar ayrı ayrı açıklanabilir. Şiddet, iktidarın tersine çalışmaz. Organizasyon ya da idare olmadığından, şiddet yıkıcıdır. Nietzsche, iktidarı şiddetten ayıran özelliğini şu şekilde açıklamıştır, iktidar duygusu önce fethederek kurar. Sonra hükmedici (örgütleyici), yendiği yapıyı, kendi bekası için tekrar ayağa kaldırır (Dağlı ve Alanka, 2023, s. 251-259). İktidar, ilk planda yıkıcı ve yok edici değildir. Organize etmek, birleştirmek ve arabuluculuk yapmaktır. Tebaasını, iktidarını sağlamlaştıran ve kalıcı bir mekân içinde hükmetme ağları içinde örgütler. İktidarın şiddete dönüştürülmesi, bir güçsüzlüğün ifadesidir. Güçlü bir iktidar, iktidarını şiddete dayandırmaz. Çünkü şiddet kırılıgandır. Gücün her an gitmesine neden olur.

Ötekini nefret yüzünden öldürmek, giriş kısmında verdiğimiz Habil ve Kabil kıssasında olduğu gibi. Kabil, Habil'in elinde olduklarına hazmedememiş ve kardeşi Habil'i öldürmüştür. Kabil o andan sonra iktidarını Han'ın ifadesiyle “diyabolik¹⁸” bir şekilde kurmuştur. İktidarın şeytanlaşması kendisini ayırıcı, yıkıcı ve dışlayıcı ifade etmesine yol açar. Nitekim Kabil kendisinde, karşısındakinin kardeşi olmasına rağmen Habil'i ötekileştirmiş, düşmanlaştırmıştır. Habil ile Kabil'i, iktidar ile şiddet kavramları arasında vücutlaştırebiliriz. Habil olan iktidarı, Kabil'i ise şiddet kavramıyla eşleştirebiliriz. Habil'in dili sembolik ve simgeseldir. Kabil ise şiddet kavramıyla bu özelliklerden fakirdir. Habil, iktidarın oluşturmacı, organizasyonunu sağlamaya çalışırken, Kabil şiddeti kullanarak mevcut düzeni bölüp, parçalayıp, kaosa sebebiyet verir. Bu anlamda Habil iktidarı, Kabil ise diyaboliktir. İktidar mekân yaratır, şiddet ise tam tersi mekânı bozar, yok eder, geride boşluk yaratır. Buna karşılık iktidar yoğunlaştırıcı ve içselleştiricidir. İktidar ölçü koyar, şiddet tam zıddıdır, ölçüsüzdür. Bu yüzden verili şeylerin ölçüsü aşıldığında, şiddetli olarak anılır. Hem makrofiziksel şiddet hem de iktidar, birer olumsuzluk olgusudur. Habil bir mekân sahibiydi Kabil gelip o mekândan o cismini kaldırdı. Böylelikle bir boşluk yaratmıştır. Habil varlığıyla yoğunlaştırıcı ve içsel olayların aktörüydü ama Kabil bu yoğunluğu bozup boşluk yaratmıştır. Yine Habil varken bir terazinin bir tarafındaydı Kabil'in

¹⁸ Diyabolik: Byung Chul Han, *Şiddetin Topolojisi* adlı kitabında diyabolik kavramını şeytanca şeklinde kullanmıştır. Metnin bağlamında Han, iktidarın diyabolik bir şekil alabileceğinden söz etmiştir (Chul Han, 2021b, s. 76).

müdahalesiyle terazinin dengesi ve ölçüsü bozulmuştur. Bu şekilde düşünce dünyamızdaki bu kavramları vücuda getirebiliriz.

Makrofiziksel şiddetin özellikleri sızma, işgal ya da bulaşmadır. Olumsuzluğun şiddeti olmadığında, mikrofiziksel şiddet bambaşka, anormal topolojik bir görünüm sergilemektedir. Han'ın deyimiyle bulaşmanın (enfeksiyon), yerini kriz (enfarktüs) şeklini alır. Makrofiziksel dışa doğru patlayıcı, açık seçik, işgalci iken, mikrofiziksel şiddet örtük ve içedönük bir şekilde çalışır.

Makrofiziksel şiddet öznenin içine zorla girip yok eder, boşaltır kendi benliğinden koparır. Yani dış, içi yok eder. Fakat bu durum mikrofiziksel şiddette, şiddet de aşırı olumluluk olduğu için özneyi dağıtarak içeriğinden arındırır. Makrofiziksel şiddette yıkım varken, mikrofiziksel şiddette dağılma vardır ve bunlar aynı şeyler değildir. Dağılmada ötekinin olumsuzluğu yoktur. Temelinde aynılık hakimdir. Makrofiziksel şiddette her türlü eylem ve aktivite imkanını ortadan kaldırır. Oyna mikrofiziksel şiddette yıkıcılığın, kendini hiperaktivite¹⁹ şeklinde gösteren, aşırı çalışmaktan kaynaklanır. Mikrofiziksel şiddetin mantığı, aynılıklar mantığıdır. Buna aynılığın terörü de diyebiliriz.

2.2 Şiddetin Mikrofizizi

Han'a göre şiddetin makrofiziksel görünümü modern zamanın görünümüdür. Mikrofiziksel görünümü ise günümüzde şiddetin mevcut görünümünü göstermektedir. Bir anlamda bu bölüm Han'ın asıl düşüncesini oluşturan olumluluğun şiddeti, aynılığın cehennemi, aşırı performans, aşırı iletişim ve aşırı bilgi (enformasyon) şiddetinin görünümünü işleyeceğiz. Mikroşiddet aynılığın ve aşırılığın şiddetidir bir anlamda. Burada şiddetin görünmezliği vardır. İktidarın gücünün de çok daha yıkıcı olmasındaki neden de burada yatmaktadır. Görünmez olan şey düşmana karşı bir savunmayı ya da bir panzehir de üretememek demektir. Bu ise kısır bir şiddet sarmalına dönüşmesine neden olmaktadır. Han'ın dediği gibi asıl yıkıcılığı sağlayan şeyde budur. Görünmeyen ve sürekli olumlanan şiddetin çok daha fazla yıkıcı olduğudur. Olumsuzluğun şiddeti olan makroşiddetin görünür ve öteki olduğu zamanki güç toplama ve karşı hamleler geliştirme imkanları varken günümüzde şiddet olumlulaşmış ve kurban bu şiddeti benimseyip içine alabilmektedir. Yani günümüz insanı hem köle hem de efendi

¹⁹ Hiperaktivite: Sözlük anlamında dikkat eksikliği tanımı yaygın kullanımdır. Fakat, aşırı aktiflik şeklinde ve davranış şeklinde kontrolsüzlük anlamında da kullanılmaktadır (Tuğlu ve Şahin, 2010, s. 76). Han bu kavramla bize göre günümüzdeki her şeyi yapabilmenin mümkünlüğünden alınan aktif yaşamın son sürat geçtiğini vurgulamaktadır. Her şeyi yapabilmeye duyulan sınırsız istek.

konumundadır. Kurban şiddeti kavrayamaz ve iktidarın gücü de buradan gelir.

Sosyal yapılar, baştan direniş oluşmasına izin vermez. Daha doğrusu iktidar şiddetsiz de hüküm sürer. Bourdieu'nun "simgesel şiddeti" sosyal yapılar/sistemler içerisine gömülüdür. Simgesel şiddet, birer habitus haline gelmiş, sorgulamadan kabullenilmiş ve tekrarlanan algı ve davranış kalıplarına sinmiştir. İktidar böylelikle ilişkisini hiçbir şey yokmuşçasına sürdürmektedir. Gündelik olaylar bile, yerleşik iktidar ilişkilerinin onaylamasından oluşmaktadır. Bu simgesel şiddet, fiziksel şiddete bile gerek bırakmadan iktidarı ayakta tutmaya yetmektedir. Yani burada iktidara gösterilen rıza bilinçli yapılmamaktadır. Refleks olarak ve refleks öncesi davranışlarla üretilmektedir. Simgesel şiddet, yaşanana anlayış/kabulleniş ile hükmedene rızayı birleştirir, aynılaştırmaktadır (Yılmaz, 2020, s. 172-176). İktidar ilişkisi neredeyse doğal olarak oluşmuş gibi bir izlenim yaratarak, kimsenin sorgulamadığı bir "işte her şey böyle" gerçeği olarak görüldüğü içindir ki çok etkilidir.

Bourdieu iktidar ve şiddeti arasında net bir ayrım yapmaz. Neredeyse iki kavramı aynı anlama gelecek bir şekilde kullanır. Bütün iktidarların simgesel boyutu vardır. Her iktidar gönüllü bir rıza almak zorundadır. Bu rızası sosyalleşmiş bedenlerin dolaysız ve refleks öncesi itaatiyle üretmektedir. İktidar ile açık şiddet arasında ilişki şu şekilde gerçekleşmektedir. İktidar refleks öncesi rızayı, ne kadar iyi sağlarsa, açık şiddete o kadar az ihtiyaç duyacaktır. Bunun olmaması durumunda açık şiddeti uygulaması gerekecektir (Han, 2021b).

Slavoj Žižek daha çok olumsuzluk şiddetini ele almıştır. Žižek'e göre batılı toplumundaki liberal kadınların, güzellik uğruna çok acılı ameliyat geçirmelerini eziyet olarak görür. Benzer şekilde Afrika toplumlarında kadınların klitoris sünnetine ilkece fark görmemiştir. Žižek'in bu yaklaşımına, Han katılmamaktadır. Günümüzde sadece kadınların değil, erkeklerin de güzellik uğruna bıçak altına yatmakta olduğunu söylemiştir. Çünkü rekabet pazarında, onlarında arttırması gerekmektedir. Vücudu en iyileştirme (optimizasyon) zorunluluğu istinasız herkes için geçerlidir. Kadınlarda olduğu gibi yalnızca botoks, silikon veya güzellik zombileri değil; aynı zamanda erkekler için kas, dokuların gelişimi için yapay erkeklik hormonları (anabolik) ve spor salonları (fitness) merkezlerinin de zombileri vardır. Başarı ve verim (randıman) toplumunda, sınıf veya cinsiyet farkı gözetmeden bir performansı arttırılmış (doping) bir toplumdur. Ayrım olmadan herkes aynı performans, başarı ve en iyi iyileştirme (optimizasyon) altında yaşarlar (Han, 2022a). Han'ın tespitine göre tükenme toplumuyuz ve hepimiz, günümüzde birer performans ve sağlık zombileri olduğumuzu söyleyebiliriz. Sistem artık dışlayıcı değildir. Sistem; artık daha çok kişilerin kendi

kendisini sömürmeye zorlayan mahpuslarına, tutukluklarına çevirmektedir. Böyle bir sistemin içerisinde günümüz dünyası, baskı ve sömürden sorumlu tutulacak bir suç öznesi olmayan bir sistemdir.

Olumluluk için şiddette yasakçı, dışlanma, yoksun bırakılma, ret ve engel gibi bir olumsuzluklar bulunmaz. Kendisini aşırılık ve kitleselleşme, ifrat²⁰, aşırı bolluk ve aşırı tüketim, aşırı üretim, aşırı birikim, aşırı iletişim ve aşırı haber görüntüsünde kendisini göstermektedir. Olumluluğu nedeniyle insanlar, esasen şiddet olarak da algılayamaz. Yalnız yapamamanın, yasaklamanın olumsuzluğu değil her şeyi yapabilmenin, olumluluğunun da şiddeti vardır. Günümüzde artık sömüren ve sömürülenin farkı giderek kaybolmaktadır. İnsan kendisini sömürdüğü ölçüde, şiddet kendine yönelmektedir.

Michel Foucault disiplin toplumunda; hapishaneler, ıslahevleri, hastaneleri, garnizon ve fabrikaları, o günün toplum yapısının disipline edici iktidarın, birer aygıtları olarak görmüştür (Saraçoğlu, 2022, s. 1528-1529). Han ise, Foucault'nun disiplin toplumunu, günümüz toplumunu yansıtmadığını düşünmektedir. Foucault'nun disiplin toplumunu, günümüz toplumu açıklamada eksik görür. Han bu disiplin toplumunun yerini; çoktan camdan ofis kuleleri, alışveriş merkezleri, spor merkezleriyle (fitness), yoga stüdyoları ve güzellik merkezleri almıştır, demiştir. 21. Yüzyılın toplumunun disiplin toplumu olmadığını, başarı ve performans endeksli, çalışma ve yaşama toplumu olarak görmüştür. Disiplin toplumunun o yüksek duvarları artık ilkel/arkaik bir görüntü sunar. Han; onları emir ve yasaklardan oluşan bir olumsuzluk toplumundan, arta kalan hatırları şeklinde düşünmüştür (Han, 2021b). Han, bu üslubunda sanki disiplin toplumunun tamamen kalktığını yansıtmıştır. Halbuki günümüz dünyası hemen hemen disiplin toplumuyla baş başa gitmektedir. İslahevlerinde bir yılda çok fazla vakalar meydana gelmektedir. Hapishaneler de keza öyle, günümüzde çok fazla işlek yapılar olmaktadır.

İtaatkâr özne Foucault'da, öteki tarafından sömürülen konumdadır. İktidar, mercinin tebaasıydı. Foucault'ya göre emekçi, egemen güç tarafından söğürülmemektedir. Başarı ve performans öznesi ise itaatkâr özneye karşı özgürdür. Çünkü itaatkâr özneye göre değil, kendi yararına göre çalıştığını düşünmektedir. İnsan kendisi için ise yapamayacağı şey yoktur. Özellikle de günümüz dünyasının aşırı bireyselleşmesi karşısında insan hep daha fazlasını arzulamakta, bu arzular ise kişilerin adeta Foucault'nun bahsettiği gibi, birey kendisini söğürmektedir. Bu da bireyi yorgun ve

²⁰ İfrat: Herhangi bir konuda aşırıya gitme, ölçüyü kaçırma, aşırılık gibi anlamlara gelmektedir.

depresif kılmaktadır. Birey yapmak zorundalıktan kurtulmuş, yapabilmenin sahte özgürlüğüne kapılmıştır. Bu kendisinin sömürüsü olmak, bireyi ayakta duracak hali kalmayınca kadar öz sömürgeyi getirir.

Öz sömürünün olmaması için dine bu bakımdan ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyselleşmenin günümüzde öz sömürüyü getirdiği için bu bakımdan toplumsal anlamda dinin olumsuzlama sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda din olumsuzlama sistemidir. Dinin emir ve yasaklarıyla, olumluluğunun alıp başını gitmesine engel olur. Bir anlamda din, olması gerekeni var eder. Dünya tarihi kadar eski olan her şeyin zıttı ile anlam bulduğu bir dünyada, her şeyin olumlanması günümüzde depresyon ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklara neden olmaktadır. Bu psikolojik sıkıntılar, insanlık için çok ciddi sonuçlar doğurur. Örneğin, insanlığın tükenilişi ve yok olmasına aracılık eder. Din de insanlık kadar eski olduğu için düzenin korunması için olumlamanın fren mekanizması işlevi görmekteydi. Ama bu durum, 19. Yüzyıldan başlayan pozitivizm tarafından, dinin etki alanlarının gittikçe, artan daraltılmasıyla birlikte insanlar günümüzdeki duruma dönüşmüşlerdir.

19. yüzyıldan günümüze kadar gittikçe daralan dinin alanı olumluluğun toplumsallaşmasını var etmiştir. Toplumsal olanın, var olan sistemin tıkanmasına neden olmaktadır. Artık belli bir noktadan sonra haber bilgilendirmez. İletişim, artık iletişimi sağlayamaz hale gelir. Her şey aşırıya gitmesi, artık var olan sistemin, işlevini sağlayamaz hale getirir. Aşırılık; var olan sistemin tıkanmasına, sistemin varlık amacının dışına çıkarır. Artık sistem sadece varlığıyla bilinir ama o sistemin hedefi ve amacı, kullanım dışılığından çıkar. Olumluluk dünyanın tek tipleşmesine neden olmaktadır. Olumluluğun krizi, Baudrillard insanın kendi vücudu tarafından üretilen antikörlerin, insanın kendi vücudunu zehirlemesine benzemektedir, demektedir. Baudrillard düşmanlaştırdığı tarafı alt edip, yok eden, kendi ölümünü hazırlar demektedir (Han, 2021b, s. 96). Günümüzdeki olumlama şiddeti, virüs gibi bireylerin içine nüfus etmiştir. Görünmez ve içimizde bizden biri olmuştur. Bu virüs ile mücadele etmek çok zordur. Çünkü sistemin kalbindedir. Bu hayaletimsi virüs; tüm dünyaya yayılmıştır, her yere ve iktidarın çatlaklarından içene girer. Bu durumun yıkıcı tarafı; bu virüsün varlığı gizlidir, insanlar tarafından virüs olarak bilinmez. Çünkü o virüs olumlanmış, sistemin bir parçası olarak görülmüştür. İçselleştirilmiştir. Han'a göre yıkıcılığın amansızlığı işte buradan gelmektedir.

Han, günümüzün zamansal krizinin adının, hızlanma olmadığını söylemektedir. Hızlanmanın kendi başına yıkıcılığının olmadığını iddia etmektedir (Han, 2021b, s. 101). Zamanın hızlı bir şekilde akışı, zaman çizgisinin ilk noktalarında çok faydalı ve

güzel gelebilir. Ama daha sonra Han'ın ana kavramlarından biri olan “Yorgunluk Toplumu” var edebilir. Esasen kavramın ilk anlamı zaten zamanın çok hızlı akmasının neticesinde özne, “Yorgun” düşmektedir. Tükenmekte ve bu tükeniş depresyonu var etmektedir. Han'ın düşüncesini şekillendiren o tükenmişlik, depresif kişilik, bizzat zamanın çok hızlı bir akışından meydana gelmektedir. Giriş kısmında verdiğimiz şekilde Afrikalı kabilenin Amerikalıya dediği gibi, çok hızlı giden bedenler ruhlarını arkada bırakmaktadırlar. Hız ve zaman krizi, bize göre bu noktadan sonra ortaya çıkan patolojik görünümüleri, meydana getirmektedir. İnsan zayıflık içerisindedir ve yorulan bir varlıktır, bu yorulma en başta duygusal yorulmayı getirmektedir. Çünkü insan duygusal bir varlıktır. Hayatlarının ön planlarında, çoğunlukla, duyguları ile ön plana çıkmaktadır. Mekanik dünyanın, makinelerin hızına ayak uyduramamaktadır. Sürekli üretim ilişkisi içindeki insanı, daha fazla üretmeye motive edici olumlama cümleleri insanı yormakla kalmaz, aynı zamanda depresif kişiliğe büründürmektedir. İşe yetişebilmek için yemeğin bile ayakta yendiği bir toplum, bir süre sonra böyle bir dünya, insanını eritecektir.

Günümüzde şeffaflık söylemleri oldukça fazladır. Şeffaflık mecburiyeti/zorlaması olumluluğu da beraberinde getirmektedir. Şeffaflık toplumu, olumsuzluğu tüketen bir dikta toplumdur. Şeffaflık toplumu, aşırı görünürlük, aşırı bilgi (enformasyon) ve aşırı iletişim (komünikasyon) şeffaflığı derinleştiren aktörlerdir.

Kutsalın topolojisi, erişilemezliğin olumsuzluğu hükmeder. Han'a göre, kutsal mekanlar dışarıya tamamen kapanan, erişilemez mekanlardır. Bu durum İslam'ın kurallara uygun davranıldığı sürece istisna hali vardır. Diğer dinsel mekanlarda, bazı sert kurallar olmaktadır. Han, burada dinsel mekanlar hakkında, genel bir tanım yapmıştır. Devamında eşikler onları profanlaşmaktan²¹ korumaktadır, demektedir.

Dinsel tecrübe, Anadolu geleneklerinde de olduğu gibi, eşikten geçme tecrübesidir. Tamamen farklının tecrübesidir. Buna karşın olumluluk toplumu ise, her eşiği aşındırır ve her şeyi aynılıkla düzleştirir. Bugünlerde olan bu durumdur, eşikler tamamen aşındırıldı ve eşikler görünür kılınmıştır.

Sürekli şeffaflaşma isteğinin temelinde, tamamen olumsuzluğun yok edildiği her şeyin

²¹ Profanlaşma: Profanlaşma oldukça derinlikli, geniş, içi dolu bir kavramdır. Genel anlamda profanlaşma, kutsalın dışında kalan her şey olarak tanımlanabilir. İnsanın iç dünyasının yoksullaşması, dinin/kutsalın içinin boşaltılmasıdır. Kutsalla bağın yitimidir. Kişiler dini eylemleri, sadece yapmak için yaparlar. Eylemin neden yapıldığı ve özü tamamen içi boşaltılmış olmaktadır. Ve birden çok anlamı vardır. Han'ın anlatmak istediği metin içi bağlamda, dinsizleşmekten uzak tutma gibi anlamlara gelmektedir (Kocatürk, 2021, s. 118).

olumlanması vardır. Tamamen olumlulukta makineleşmeyi getirir. Şeffaflık talebi; insanın duygu ve düşüncesine, farklılığa tamamen kapatmadır. Ötekinin olmadığı; her şeyin cam gibi görünür olduğu, mekanik bir dünya. Şeffaf bir iletişim; ancak makinenin, örneğin Apple'ın Siri'si gibi bir mekanik düzenin yapacağı bir iletişimdir. Büsbütün şeffaflık zorunluluğu, insanın kendisini düzleştirip, kendisini sisteme uygunlaştırmasına neden olmaktadır. Bu ise şeffafın, şiddetin kendisidir. Her şeyin bilindiği şeffaf bir dünya insanı yorun bir şeydir. İnsan; kendisi hakkında bilinmemezlik taşıyan bir dünyada huzur bulur, bu şekilde yaşamak isterler. Bu huzurun nedeni, güven duygusudur. Çünkü her şeyi bilindiği bir dünyada insan, o bilgilerin kendisini sardığını ve her an saldırıya maruz kalabileceğini düşünür. Çünkü gizlilik bir anlamda kapalılıktır. Kapalı olan güvendedir. Kapalı olan, olması gerektiği yerdedir. Şeffaf olan akışkandır. Her yere akabilir. Akmanın yönü yoktur, belirsizdir. Bu belirsizlik ise insanı endişeye ve güven problemini açık eder.

Şeffaflığın dayatması, aynılığın terörünü var eder. Şeffaflık talep olmaktan çıkıp günümüzde diktatörlüğe ulaşmış bir yapıdadır. Olumsuzluğun olmadığı, olumsuzluğun kaldırıldığı yerde iletişim hızlanmaktadır. İletişimin hızlanması, aynının aynıya cevap verdiği, zincirleme aynılığın reaksiyonu şeklinde gerçekleşmektedir. Şeffafın iletişimi, işlevsiz ve kokusuzdur. Tamamen mekanikleşmiş, içinde olumsuzluğun olmadığı, olumluluğun diktası vardır. İnsan zihni, hikayecidir. Şeffaf toplum ise hikayeciliği kabul etmez, şeffaf toplum sayısaldır. İnsan zihni ile yabancı olan bu şeffaflık insanın kendisine karşı yabancı olmasına neden olmaktadır. Sayısal olan, ölçülebilir olandır. Niceldir. Hikayeci olan niteldir. Günümüz toplumu ise pozitivizmden gelen bir ölçülebilir olma durumuna geçmiştir. Ölçüsüz ve kapalı olan olumsuzdur. Olumsuzluk durumu ise günümüzde şeffaf olarak görülmez, bu olumsuz durum reddedilir. Her şeyin olumlu, şeffaf ve sayısal bir toplum istenmektedir. Aynı zamanda sayısal olan, şeffaf olandır.

Şeffaflık her türlü mahremiyeti ve mesafeleri ortadan kaldırır. Şeffaflık tamamen yakınlık ve mesafesizlik yaratır. Tümünden hafifmeşreplik²², geçirgenlik, tümünden dışa dönüklük, gösteriş demektir. Şeffaflık her şeyin kazanç getirmesi gerektiği ve her şeyin fiyatı olduğu, paranın çıplaklığıdır. Şeffaf dünya müstehcen, her şeyin sergilendiği bir dünyadır. Bu sergiler dünyasından, her öznenin reklam nesnesi vardır. Örnek olarak sosyal medyaya baktığımızda bunu başını çeken bir platform "Tiktok" vardır. İnsanlar orada sırf parasal değer uğruna, belki de günlük hayatlarında şiddetle kınayacak

²² Hafifmeşreplik: Fazlaca sosyal kadın anlamlarına gelir. Sözlük anlamı toplumun gözüne batacak bir şekilde erkeklerle içli dışlı olan kadın anlamına gelmektedir.

hareketleri, sıklıkla yaptığı yerdir. Her şeyin sergi değeriyle ölçüldüğü, şeffaf toplumda Tiktok platformu, en iyi şekilde icracı pozisyonundadır. Her kültürel değerlerin kaybolduğu ve aynı zamanda bu şeffaflık toplumu, pornografik toplumdur. Bu Tiktok platform özelinden konuyu irdelersek, insanların parasal kaynaktan hariç, bir de özneler varlık, daha fazla görünür olma mücadelesi göstermektedir. Meşhur olma, tanınma, daha çok tanınma da bu pornografik görüntüyü bizlere sunmaktadır. Şeyler karanlıkta değil, aydınlıkta kaybolur. Karanlık, şeyleri muhafaza eder korur. Aydınlık ise şeffaflaştırıp aynılaştırır. İşte o zaman şeyler kendisini bile bulamaz, esas olarak bulunamayacak kadar kaybolmuştur. Sisteme tam anlamıyla yapışmıştır. Sistemde eriyip yok olmuştur.

Sınırlar ve eşikler bizi biz yapan, özerk bir biçim kazandıran, olması gerekenlerdir. Bunların aşındırılması ve ortadan kaldırılması ise pornografiktir. Her türlü sırrın, erişilemezliğin ve gizli/saklılığın olumsuzluğundan yoksun demek; dümdüz kesintisiz aşırı (hiper) haber ve aşırı (hiper) iletişim akışları da müstehcendir. Han'ın tespitine göre günümüz şeffaflık toplumu, pornografik sergilemeyle, panoptik kontrolün²³ iç içe geçmesidir. Teşhircilik ve röntgencilik, ağları elektronik panoptikon olarak beslemektedir. Denetim toplumu, başkalarının zorlamasıyla değil, kendini arsızca sergileme ihtiyacına bıraktığı zaman olgunlaşır (kemale erer). Şeffaflaşmak, kendini sömürmekle örtüşmektedir.

Şeffaflaşmak etik veya politik değildir, ekonomik bir buyruktur. Müstehcenlik sömürü, iletişim ticarettir (Han, 2022b). Işğın altında, herkesin göz önünde olan insan, sömürgeye korumasız kalır, sömürüye açık hale gelir. Kişinin her yönünün tanınması, ekonomik verimi arttırmaktadır. Günümüz toplumundan, Foucault'nun disiplin toplumundan ayrılan yönleri, hiçbir prangaya, kapalılığa, hiçbir duvara ihtiyaç duymamasıdır. Artık bütün dünya panoptikon olmuştur. Google ile Facebook gibi platformlar aynı zamanda gizli servislerin dijital panoptikonudur. İstedikleri veriyi hiç zorlanmadan alabilmektedirler. Oluşturulan kişilerin profilleri arama kısmına açıldığında kişileri gözetim ve denetime açar. Ağa yüklenen bilgiler, kişileri kendine karşı şeffaf hale getirebilir. Disiplin toplumunun aksine panoptikon, kontrol ve kişilere tahakküm kurmak yerine ağa bağlayıp, ağ oluşturmayla gerçekleşir. Günümüzde gözetim, özgürlüğe saldırı şeklinde yaşanmıyor. Kişi gözetime kendi isteğiyle, panoptikon kontrole kendisi sunmaktadır. Şeffaf kullanıcı hem fail hem de kurbandır. Herkes el birliğiyle panoptikon kontrolü, inşa eder. Özgür iletişim ve panoptik kontrol

böylece iç içe geçer, ayırt edilemez hale gelmektedir.

Dil, bir iletişim aracıdır. Her araç gibi hem simgesel olarak hem de şeytani (diyabolik) olarak ifade eder kendisini. Dil, şeytaniliği (diyabolikliği) ile yalnızca bağlatıcı, birleştirici değil aynı zamanda ayırıcı ve yaralayıcıdır. Toplumun olumlulaşması, dili de kapsamaktadır. Bu durum bambaşka dilsel şiddeti ortaya çıkarıyor. İftira atmak, aşağılamak, itibarsızlaştırmak, incitmek veya şeyleştirmek üzerine kurulu dilsel şiddet, olumsuzluğun şiddet kalıplarıdır. Burada öteki reddedilir, olumsuzlanır. Dilin yeni şiddeti ise artık olumsuz değil, olumludur. Artık ötekine karşılık kalkmıştır. Daha çok aynılar kitlesinden yola çıkılır, olumluluğun kitleselleşmesini temel almaktadır.

Günümüz toplumunun, iletişimin aşırılaşması dilin ve iletişimin spamlaşmasına²⁴ neden olmuştur. Ortaya ne iletişim kurmaya çalışan ne de bilgilendiren kitle vardır. İletişimsiz ve bilgilendirme amacı gütmeyen, sadece yapmak için yapılan bir takım ağız egzersizleri yapan insanlar ortaya çıkmıştır. Sadece üretmek için üretmek, paranın fetişizmi²⁵ gibi anlam dünyasında günümüzde o kadar şey üretilip, biriktiriliyor ki işe yarayacak zamanları kalmamaktadır. O kadar fazla haber üretiliyor ki okuyacak zaman yoktur. Artık günümüzde reklamlar bakış çöpüdür, reklam müziği, müziğin çöp tortusudur. Anlamın çöpleşmesi söz konusudur. Artık seçiciliği olmadığı, aşırı iletişimin kapanındayız. Ekranın boşluğunu dolduracak herhangi bir iletişimin olmadığı bir dünya yaşamaktayız. Kesintisiz bir kurgudur bu. Varlık eksikliğinin doldurulmaya çalışıldığı, aşırı olumlulukla giderilmeye çalışılan zorlanmış bir senaryo. Artık aydınlatmayan, keşfetmeyen sadece yaygın etki yaratan olumlulama şiddeti yayılmaktadır. Bu olumlulama yüklü, iletisiz, iletişim yığını, dikkati dağıtmakta, algıyı körletmekte ve sakatlamaktadır.

Chul Han, her olumsuzluğun yıkıcı olmadığından bahsetmiştir. Örnek olarak: Tereddüt, tefekkür²⁶, can sıkıntısı, bekleyiş ya da öfke gibi, toplumun giderek

²⁴ Spam: Spam kelime anlamı İngilizce olan istenmeyenden geliyor. İlk olarak e posta kutusunda istenemeyen mesajların, kısa zamanlı depolanmayı anlamlandırmak için kullanılmış kelimedir. Daha sonra bu kelime sosyal bilimlerde kavramlaşmaya başlamıştır. Chul Han ise spamlaşmaktan anlatmak istediği bu cümle bağlamında dilin ve iletişimin anlamsızlaşması dilin ve iletişimin adeta çöp mahiyetinde olduğunu anlatmak istemiştir. Dilin ve iletişimin amacından kopup, anlamsız birtakım eylemler olduğunu dikkatini çekmiştir bu kavramla.

²⁵ Fetişizm: Fetişizm kavramı, Batılı düşünürlerin ortaya koyduğu kendilerine göre ilkel ve az gelişmiş toplulukların, kültürel inanç biçimlerine ve düşünsel tutumlarına yönelik bir anlayışı ve kavramsallaşmayı ifade etmektedir. Buna göre fetişizm, batıl inanç biçimi olarak tanrısal bir güçle donatılmış olan doğal veya yapay şeylere ya da nesnelere tapınma veya bu nesnelerin tabulaştırılması anlamına gelmektedir (Coşkun, 2020, s. 1-5). Özetle ilkel halkların, batıl inançları şeklinde belirtilmiştir. Burada bizim kullandığımız ifadede paranın bir amaç haline getirilmesini ifade ettik. Bir tür ilahi, sonsuz varılmak istenilen ama bir türlü varılamayan bir hedef gibi.

²⁶ Burada Han “Tefekkür” kavramını olumsuzluk anlamında ele almıştır fakat bize göre yanılmaktadır. Eğer tefekkür kelimesini inanç bağlamında düşünecek olursak, olumlu bir durumu ifade etmektedir. Derin düşünce, birçok dini inanç veya anlayışta olumluluk anlamında yükselme ve kemale ermek olarak

olumlulaşması giderek kaybolma riski taşıyan; olumsuzluk biçimleri sıklıkla yapıcı etki göstermektedir (Han, 2021b, s. 121). Tereddüt, çoğu zaman harekete geçirici adrenalin (organizmayı hızlandırıcı hormon) etkisi yapması bakımından yapıcı etki gösterebilmektedir. Bir uyuşuk bedeni en hızlı bir şekilde harekete geçiren yapıcı olumsuzluktur. Tereddüt, bu tür olumsuzluğu elbette kaygı ile birlikte var olduğu zaman yapıcı etki gösterecektir. Bu ise, zaten tereddüdün doğal bir sonucu olarak görülebilmektedir. Aynı zamanda can sıkıntısı ve öfke de tıpkı tereddüt gibi etki yapmakta, özneyi ya da öznelere harekete geçiren adrenalin salgılanmasına vesile olucu şekliyle yapıcıdır.

Toplumsal güç, biz ilişkisinden doğar. Toplum, günümüzde bireyselleşmiş ve atomlaşmıştır. İşte bu yüzden kapitalist düzene karşı, gerçekten ona karşı koyacak biz bilincini ciddi anlamda daraltmaktadır. Bu da aşırı olumlamanın, aşırı iletişim ve aşırı bilginin (enformasyonun) sonuçları olarak görülebilir. Çünkü insanlar bilgi karşısında neredeyse duyarsızlaştılar. Her an bir uyarıya maruz kalmaktalar. Her an bildirim, “son dakika” bildirimi almaktadırlar. Artık bu aşırı iletişim ve enformasyon insanı duyarsızlaştırdı ve hayret duygusunu ciddi bir şekilde aşındırmış durumdadır. Modern ve öncesi dönemlerde bireylerin bilgiye ulaşması meselesi toplumda hakimdi. Fakat günümüzde bizler bilgiye değil, bilgiler bize ulaşmaktadır. Hatta bu durum öyle bir hal almıştır ki bilgiler bizi her an adeta taciz etmektedir. Bu taciz her an bildirim sesi ile uyanmamıza sebep olacak kadar ileri gitmiş durumdadır. İletişim bağlamında telefonun ilk toplum ile buluşması, telefondan her an bir bildirim ve sesin çıkmasıyla gözlerin o yöne doğru çevrilmesi aşırılığın ilk aşamaydı. Fakat artık günümüzde telefonlar adeta avazı çıktığı şekilde bağırırmaktalar. Buna karşı insanlar tepkisiz, meraksız, boş gözlerle ekrana bakma zahmeti göstermektedirler. Çünkü o telefon bildirimi gelirken aynı zamanda diğer taraflardan da bildirimler, yanıp sönmeler de kişileri taciz etmektedirler.

Bilginin tacize dönmesi, artık kişilerin arzu ve istek düzleminden çıkmasıdır. Artık bu durum isteyen değil de istemek zorunda olunan duruma dönmüştür. Reklam sektörü bu tacizin baş aktörü olmaktadır. Kişiler artık bilgiye (gazeteler, dergiler, vb.) abone olmuyor. Bilgiler kişilere abone olmaktadır. Aşırı iletişim ve enformasyon Han’ın ifadesinin dışında aynı zamanda bilginin ve iletişimin tahakkümünü beraberinde

yorumlanmaktadır. Buradaki tefekkür kelimesini detaylandırmasında faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Bir biyolojik/tıbbi hastalık derecesinden anlamında anksiyete şeklinde mi yoksa akla ilk gelen anlamında derin düşünce ve anlamlandırma, anlamında mıdır? İslam inancında tefekkür, olumlu anlamındadır. Hz. İbrahim’in tefekkür ederek Rabbini bulduğu gibi olumlu durumu anlatmaktadır.

getirmiştir. Bakmak zorunda olduğun taraflar, okumak zorunda olduğun slogan cümleleri. İnsanı yormaktadır. İnsanlar sürekli bir şeyler okur hale getirilmiştir. Bu durum ise insanları önemli duyurular ve bildirimleri göremeyecek duruma getirmiştir. Örneğin, çalışanlar ya da öğrenciler toplantı gibi önemli duyuruları kapıda asılı olduğu halde görmemektedir. Çünkü bilinçaltı artık biz bilmesek de o bildirileri ve duyuruları taciz olarak işaretlemiştir bile.

Chul Han, komünizmin çöktüğünden, kapitalizm için artık tehdit oluşturacak bir dışın olmadığından bahseder. Devrimin artık mümkün olmadığı, devrim için insanların özerk dünyadan çıkıp bir olmaları, topluluk oluşturmaları gerektiğini söylemektedir. Halbuki gözünden kaçırdığı onlarca terör grupları, komünizmi hortlatacak ve komünizmi gerçekten diriltebileceğinin inancını, buna oldukça sıkı bir şekilde iman eden terör grupları vardır.

Siyasi ve politik düzlemde Han'ın olumsuzluğu yok olmuş değildir. Ya da tamamen yok olmuş değildir. Han bunu bilmektedir. Han daha çok sosyal, toplumsal hayata yansımalarıyla ilgilenmektedir. Fakat politikanın sadece mecliste, belirli kurumlarda bağlı ya da parti içinde kapalı kaldığı yoktur. Siyaset yeri geldiğinde toplumu da biçimlendirmektedir. Siyasilerin davranışları ileride olacak toplumsal hareketlerinde başlatıcısı şeklinde görülmektedir. Günlük hayatta olumluluğun şiddeti daha baskındır bu doğru ama siyasette en ufak kıvılcım o sosyal, toplumsal yapıyı ani ve sert bir şekilde dönüştürücü gücünü görmezden gelemeyiz.

Giorgio Agamben'in egemenlik kuramı ve Han'ın olağanüstü hali bir noktada akıllara daha çok gelişme gösteren, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ve henüz gelişmemiş ülkelerin darbelerin olumsuzluğu gelmektedir. Gelişmeyi belirleyen güç, olumluluğun ve olumsuzluğun bir arada olması, bir anlamda Karl Marx'ın diyalektiği gelmektedir. Fakat Marx'ın diyalektiği onun ideolojisinin oluşturduğu o çatışmacı, olumsuz ortam kadar sert bir diyalektikten bahsedemeyiz elbette. Çünkü fazla yıkıcılık bir daha düzelemez sistemleri var edebilir. Örneğin Suriye gibi, Irak gibi (Baasçılık Rejimi gibi) bir daha ayağa kalkamayan Orta Doğu ülkeleri gibi. Kastedilen diyalektik, yapıcı bir diyalektiktir. Askeri darbelerin getirdiği olağanüstü hâl, oldukça yıkıcı bir durum getirebilir. Bunların başında her türlü gelişim vardır. Bilimin, düşüncenin, sanatın durduğu; çok basit, çok düz, fazlaca olumsuz anlamda şiddetli yıkıcı bir durum var etmektedir. Fikrin ve düşünsel bakışın tek düzeleşmesi, olumsuzluğun en zirvesi, askeri darbelerin getirdiği olağanüstü halidir. Fikirselsel hayat korkuya dayanmaktadır ve her konuşulan konu için bir parantez açma zorunluluğu hissedildiği bir durum yaşanmaktadır. Fikir özgürlüğünün ve düşüncenin baskılandığı kitap okumanın bile

korkulduđu olumsuzluđuň Őiddeti hakimdir.

Chul Han, egemenlik toplumunun tamamen tarihe karıştığını, mutlak bir güç tarafından ölüm kalım iktidarını elinde tutup, insanların politikleşmediğinden bahsetmiştir. Bir terk edilmişlik (abbandano) olmadığından bahsetmiştir. Artık performans ve başarı toplumunda yaşadığımızı ifade etmiştir. Bu doğru fakat eksik. Başarı ve performans toplumu ile egemenlik toplumu iç içe geçmiştir. Han, kendi toplumu ile ve mevcut Avrupa'nın düzeni ile dünyayı yorumlamaya kalkması eksik bir tespite neden olmaktadır. Bu Han'ın görüşü, bazı durumlarda Avrupa ya da Güney Kore toplumu için geçerli olabilir. Ama Türkiye ve Orta Doğu toplumu için bu görüş yanlış ve eksik yorumlamayı getirmektedir. Doğu Avrupa'da olan olaylara bile baksa belki de daha zengin bir yorumlamada bulunabilirdi? Ya gözden kaçırmış olabilir ya da pek araştırmadan sadece gördükleriyle bu kanıya varmıştır. Halbuki Agamben'in Homo Sacer²⁷ tanımı tam anlamıyla Suriyeli halkı tanımlamada ve egemen toplumun görüntüsü Suriyeliler düzleminde görünmektedir. Suriye'de başlayan iç savaş milyonlarca insanı yerinden etmiştir. Milyonlarca insan mülteci konumuna düşmüştür.

²⁷ Homo Sacer: Kavramın Türkçe anlamı “Kutsal (Sacer) İnsan (Homo)” dır. Giorgio Agamben, siyaset felsefesinde kullandığı bu temel kavramın kökeni, Roma hukukundan gelmektedir. Kutsal insanın (Homo Secer) en basit tanımıyla vatandaşlıktan çıkarılmış insan olarak anlaşılabilir. Bu kutsal insan, dini ritüellerce öldürülmesi yasaklanan, fakat onun dışında her türlü şekilde öldürülmesi serbest olan insan tanımı vardır kavramın merkezinde. Bu kavramın özünde bazı çelişkiler mevcuttur. Bunlar hem insanın kutsal bir varlık olduğuna dikkat çekerken hem de insanın öldürülmesine olanak tanımaktadır. Yani şöyle diyebiliriz, kutsal insanın hayatı hem dinin hem hukukun hem de ahlakın askıya alınmasını simgelemektedir. Bu askıya alınma bir yandan homo secerin, Allah'a havale edilmesine adandığı anlamına gelirken bir yandan da hala insan olmasından kaynaklı toplumsal hayatın bir parçası olduğunu göstermektedir (Bora, 2022, s. 48-50). Buna birkaç örnek verecek olursak toplama kampları ve mülteci kamplarındaki insanları homo sacer olarak düşünebiliriz. Yani ne tamamen hukuk içindedirler ne de tamamen hukuk dışındadırlar. Devletin gözetim altındaki ama aynı zamanda haklarından mahrum kalmış kişilerdir.

3. CHUL HAN'DA ŞİDDETİN TOPOLOJİSİNDE ENTELEKTÜEL KAYNAKLARI

İkinci bölümde Byung Chul Han'ın şiddet anlayışında, entelektüel kaynaklarından bahsedeceğiz. Han, hangi entelektüellerden etkilenmiş, hangi entelektüelin, hangi görüşlerine katılmış, hangi görüşlerini eleştirmiş kısaca onlara değineceğiz. Bu düşünürlerin ayrıştığı ve birleştiği noktaları tespit edip, varsa bunların eksik yönlerini veya değinmedikleri, göremedikleri yerleri bizler doldurmaya çalışacağız. En önemlisi varsa katılmadığımız noktaları eleştiri getirmeye çalışacağız.

Han'ın ilk entelektüel kaynağı olarak Michel Foucault ile başlayacağız. Michel Foucault'nun iktidar ve şiddet bağlamıyla, Chul Han'ın şiddetin iktidarından, neler anladıklarını irdeleyeceğiz. Birleştikleri ve ayrıştıkları noktaları vereceğiz. Daha sonra varsa boşluk ve eksik bıraktıkları yerleri doldurmaya ya da eleştirmeye çalışacağız. Chul Han'ın entelektüel kaynaklarında bahsedeceğimiz düşünürleri, öncelikle kısaca tanıtmaya çalışacağız. Daha sonra başlığa ve konuya bağlı kalarak düşüncel boyutunu ele alacağız. Ara ara Chul Han ile bağlamaya çalışarak konu bütünlüğünü sağlamaya çalışacağız. Aynı şekilde Baudrillard ve şiddetin simülasyonunu, Agamben ve şiddetin çıplaklığı konularını değineceğiz.

3.1 Foucault ve Şiddetin İktidarı

Michel Foucault, ekonomik yönden seçkin bir taşralı, başarılı bir doktorun oğlu olan Foucault, böyle bir aileye mensuptur. 1926'da Poltlers'de (Güney Fransa'da bir şehirdir ve şehir merkezi Orta Çağ'dan kalmadır) doğdu. Foucault'nun babası, kendisi gibi doktor olmasını isteyen biridir. Ama Foucault babasının isteğini reddederek felsefeye yönelmiştir. Ecole Normale Supérieure'den felsefe bölümünden mezun olmuştur. Daha sonra 1950'de psikoloji, 1952'de ise psikopatolojiden mezun olmuştur. Üç yıl kadar akıl hastanelerinde gözlem ve araştırma çalışmalarında bulunmuştur. Daha sonra Ecole Normale'de, psikopatoloji dersleri vermiştir. 1954'de, İsviçre'de Uppsala Üniversitesinin Fransızca bölümünde çalışmaya başladı. 1958'de Varşova Üniversitesinin, Fransızca Enstitüsü yöneticiliğine getirilmiştir. Bir yıl sonra Hamburg'da benzer çalışmalar yaparken tamamladığı *Deliliğin Tarihi* adlı kitabı, doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 1966'ya kadar Clermont-Ferrand Üniversitesinde felsefe dersleri verdikten sonra, 1968 ve 1970 yılları arasında Mayıs 1968 olayları ardından kurulan yeni bir yüksek öğrenim modelini amaçlayan, Vincennes

Üniversitesine felsefe profesörü olmuştur. 1970 yılında başlattığı, College de France'de Düşünceler Sistemleri Tarihi profesörlüğünü yaşamının sonuna kadar sürdürmüştür. 1984 yılında Paris'te ölen Foucault, yaşamı boyunca iktidar tarihini yazmaya çalışmıştır. Başka bir deyişle o zamana kadar yazılmış iktidar tarihlerini parçalamıştır. Ek olarak: 1950 yılında Fransa Komünist Partisine katılmıştır fakat Josef Stalin'in Sovyet Rusya'daki politikaları yüzünden partiden ayrılır. En etkilendiği filozoflar, Friedrich Nietzsche ve Martin Heidegger'dir. Düşüncelerini eleştirdiği filozoflar ise Karl Marx ve Sigmund Freud'dur (Spahiu, 2002, s. 271-272). Ayrıca Foucault, profesörlüğünün yanında sayısız konferanslar vermiştir. Liberation adlı solcu haftalık bir dergiyi yönetmiş ve hippilik²⁸ hareketinin yanında yer almıştır.

Foucault'nun temel düşüncesi “özne ve iktidar” a dayanmaktadır. Foucault ortaya attığı fikirlerle amacının bir farkındalık oluşturmak olduğunu söylemektedir. *Hapishanenin Doğuşu* ve *Deliliğin Tarihi* adlı yapıtlarında Foucault eskiden bu yapıtlarının olmadığını, bu yapıtların iktidar tarafından oluşturulduğunun, iktidarın bireyleri kendi istediği yöne çekebilmenin imkanını, bu yapıtlarla sağlamaya çalışıldığını, ortaya koymaya çalışmıştır. Foucault, iktidarın deli diye bireyleri akıl hastanelere kapatırken, oradaki kişileri tedavi amaçla kapatmadığını, amacının toplumun geneline uymadığı hareketlere dayandırarak deli diye damgaladığı kişileri, toplumdan izole yaşatmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Akıllılık ile delilik iktidarın söylem üzerinden, modern dünyada delilerin toplumdan izole olmasını getirmiştir. Delilik Orta Çağ'da yayılım göstermeyen, toplumda dikkate alınmayan, ne söylediğine bakılmayan, söyleminin değeri olunmayan bireylerdi. Mahkemede dinlenmeyen hatta kiliselerde dahi özün biçim değiştirmesi şeklinde tanımlanırdı. Tüm bunların beraberinde Orta Çağ'da deliye gizli bir hakikati bildiği hakkında bir değer de biçilirdi. Gelecekte haber verdiğine şeklinde, gizli bir gücü olduğuna inanılırdı. Foucault'ya

²⁸ Hippilik: Vietnam Savaşı sırasında ortaya çıkan “Çiçek Çocukları” olarak adlandırılan Hippiler (Yippiler) 1960-1970 yılları arasında Amerikan üniversitelerinde çıkmıştır. Mevcut Amerikan yaşamını reddeden bir kültür hareketi olarak çıkmışlardır. Ulusal Gençlik Partisi aktivistlerin aksine hippiler siyasetle ilgilenmemekteydiler. Materyalizm ve baskının egemenliğine, savaşa, baskın normlara karşı duruş sergileyerek, hoşgörüyü, sevgiyi, özgür cinsel birlikteliği, alternatif yaşam tarzını benimsemişlerdir. Toplumun kurallarından sıyrılma, kariyer odaklı düzenli işlerden ayrılma yoluna giden hippiler komünal (kapalı toplum) bir hayatı benimsemişlerdir. Bedensel ve ruhsal gelişimlerinde vejetaryen beslenme şeklini benimsemişlerdir. Bu yüzden de çoğu hippie çok zayıf adeta kemiklerinin sayıldığı durumdadırlar. Budizm ve alternatif tıp uygulamaları ile ilgilenmişlerdir. Halüsinojenik (hayali görünümler görme) ilaçlar ve uyuşturucularla (esrar ve LSD) zihinsel yolculuklarla aydınlanma, bilinçlenme yaşayacaklarına inanmaktadırlar. Kapitalist bir tüketim karşı olan hippiler, bolluğa karşı hazzı erteleme anılsız olduğunu savunurlar. Hippilere göre atom bombası ile her şeyin yok olacağı bir savaş ihtimalinin bulunduğu, bundan dolayı yaşamı erteleme anılsızlığına vurgu yaparlar. Bu yüzden uyuşturucu ve sınırsız seksi, hayatlarının merkezine koymuşlardır (Çakır, 2023, s. 7-8).

göre asırlardır deli Avrupa’da ya fikirleri ciddiye alınmayan ya da alındığında ise hakikati bildiren özel güçlere sahip biriymiş gibi inanılırdı. Dolayısıyla deli ortada olmayan, hayali bir varlık olarak görülürdü (Güneş, 2013, s. 57-58).

Foucault iktidarın her yerde olduğunu, iktidarın iki kişi arasında olan davranışlarında da rahatlıkla görülebildiğini söylemektedir. Foucault’ya göre iktidar, ilişkisel bir ağıdır. Bu bağlamda basit bir şekilde düşünürsek iktidar “yönetme-yönetilme” ilişkisidir. Foucault’ya göre, iktidar kavramı verili bir şey değildir. Tarih içerisinde değişen, koşullar ve çerçevesinde dönüşen bir olgudur. Foucault düşüncesinde iktidar yasaklayıcı, sınırlayıcı bir şey olarak ele alınmamaktadır. Bu düşünceye göre, iktidar tam tersine üreten ve düzenleyen şey olmaktadır. Bu nedenle Foucault önceden iktidar kavramıyla, modern dönemdeki iktidar kavramı arasındaki farkları incelemiştir. Foucault modern dönemdeki iktidar biçimini, kırılma şeklinde söyler. Foucault, modern dönemdeki iktidarın, önceki iktidar yapısı gibi hükmetme biçiminde olmadığını, artık bu iktidarın yönetsel olduğunu ortaya koymuştur. Foucault iktidarın dayandığı dinamiklerin arasında en önemlilerinden bir tanesinin, hakikat yarattığını söylemektedir. Üretilen hakikatlerin temel vasfı, iktidarın ürettiği ve dayandığı ilişkiler örüntüsünü meşrulaştırmak ve bunun gerekli olduğunu, anlaşılmasını sağlamaktır. Hem yönetsellik hem de hakikat söylemlerin üretimi, Foucault tarafından çok önemlidir. Çünkü her ikisi de sekizinci yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan yeni yönetim biçiminin temel unsurlarını oluşturmaktadır (Baştürk, 2012, s. 66-68). Foucault’nun hakikat söylem gücünün mekâna yansması, deli hastanelerinin kurulmasıyla iktidarın kurumsal anlamda inşa sürecine girdiğini göstermektedir.

Foucault’nun ilk eseri olan *Deliliğin Tarihi* adlı eseri doktora tezi olarak kabul edilmiştir. *Deliliğin Tarihi*’nde Foucault, iktidarın topluma olan korumacı kişiliğinin yansması olarak görmüştür. Deliliğin adeta bulaşıcı bir hastalıkmiş gibi bir mekâna kapatılması, Foucault’nun, iktidarın insanlara olan şiddeti olarak görmüştür. Foucault’da kime göre neye göre biz akıllı ya da deliyiz? Buna karşı çıkan Foucault, deliliğin Orta Çağ’dan modern döneme olan gelişimini ortaya koymaya çalışmıştır. Foucault, 17. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa’nın toplumsal duyarlılığından bahseder. Bu duyarlılık, görünürde yoksullara karşı yardımı duyumsanan ama gerçekte aylaklık ve işsizliğin doğurduğu sorunlara karşı duyulan tepkide ve özellikle de yeni bir çalışma ahlakının oluşmasında, kendisini göstermesi duyarlılığı olduğunu belirtir. Foucault’ya göre modern devleti ortaya çıkışından itibaren, tanımlayan sıfatlardan biri

müdahale diğeri ise yönetsel denetimdir. Foucault eserlerinde modernleşme sürecini ve sonuçlarını çözümlemeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra özgül kurumların ortaya çıkışının izini sürmektedir. Rönesans boyunca deliler; kolaycı, gezip dolaşan kişilerdi. Bir tür gezginci bir hayat sürmekteydiler. Bir süre sonra şehrin dışına sürüldüler. Fakat kapatma olayını 17. Yüzyıla kadar beklenilmedi, deliler kapatılmaya mahkûm edildiler. Kapatılmanın amacı düzensizliğin önüne geçmekti. Bu planla birlikte deliler ve dilenciler emniyet altına alındılar. Böylelikle bu kapatılma bir işlevselliği açığa çıkardı, “çalışmak”. Kapatılan bireyler çalışmak, üretmek zorundaydılar. Orta Çağ’da kibirlenmek büyük bir günahıdır. 17. Yüzyıla gelindiğinde bu günahın adı, tembellik olarak değişmiştir. Bu sayede tembelliğe başkaldırı görüntüsünden dolayı deliler çalıştırılmaya zorlanır (Eroğlu, 2016, s. 40-48). 17. Yüzyıldan başlanmıştır, modern dünyanın makineleri olan insanları, üretime dahil etmek. Bu sayede insanlar adeta makine gibi çalışacaklar, üretecek ve üretilecektir. Zamanını üretime adayacak, yatma zamanını, yemek yiyeceğini, sosyal aktivitelerini, vb. kısacası tüm hayatını; zaman ile üretime adayacaktır modern insan. Elbette iktidar, insanın sosyal aktivitelerini de bir şekilde üretim ile bağlantılı bir hale getirecektir. İktidarın şiddeti, modern, modern öncesi zaman ve günümüz dünyasındaki şiddeti aralıksız sürmektedir. Foucault zamanında olan olumsuzluğun şiddeti, günümüzde olumluluk şiddetini alması, iktidarın şiddetini daha bir amansız ve daha bir yıkıcı hal almıştır.

Foucault’da şiddetin iktidarı, dışarıdan olumsuzlama şeklinde gelirken, Byung Chul Han’da ki şiddetin iktidarı, içeriden gelmektedir. Şiddet hiç olmadığı kadar yıkıcıdır günümüzde. Bunun nedeni içsel zorlamayla başlayan başarı dürtüsüdür. Her şeyi yapabilmenin zorlamasıdır. Bu zorlama, yapamadıkça içsel dürtü bir tık daha artmakta, sorunun kendinde aranmaya başlamaktadır. İşte burada Han, Foucault ile modern dönemi kıyas yaparken bu günümüzdeki modern sonrası dönemde şiddet türünün daha yıkıcı, daha kapalı, görüntüsüz olduğundan bahseder. Foucault zamanında bireyler dış dünyanın iktidarı tarafından, deli diyerek olumsuz bir şiddet uygulayıp onu kapalı alanlara kapatma imkanını sağlarken, günümüzde bu kapatmayı kendi içimizde yaparız, depresyonla. Sürekli yıpranan insanın artık kapatmaya gerek de kalmamıştır. Bireyler sürekli depresif halde yaşamaktadırlar. Foucault’da gözetim dıştan, iktidar tarafından olumsuz şiddeti olarak varken, Han’da denetimin bireyler tarafından, özgürlük adı altında, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Han, cebimizde şirketlerin ve iktidar tarafından tamamen şeffaf biçimde denetlenebilirliğe açarak, kendimizi gönüllü bir şekilde sömürmekteyiz, demektedir (Bulut, 2020, s. 464-467). Artık dıştan gelen zorlama yoktur, içten gelen bir öykünme ve isteklerimizi ve kendimizi sömürmeye

açıyoruz.

Foucault'nun biyopolitika kavramı ünlüdür fakat bu kavram ilk olarak 20. Yüzyılın başlarında İsveçli bir siyaset bilimci tarafından Rudolf Kjellen 1920'de yayınlanan *Grundriß Zu Einem System Der Politik* ve 1924'te yayımlanan *Der Staat als Lebensform* kitaplarında bireyi ve devleti birleştirerek, devleti de canlı bir organizma şeklinde betimlemiştir. Bu organik devlet görüşünün esas varsayımı tüm toplumsal, hukuki ve politik bağların yaşayan bir bütün olarak devletten çıkıyor olmasıdır. Böylelikle politika, biyolojik yasalarla yönünü bulmaktadır. Böylelikle devletteki varoluş mücadelesi aslında bir biyopolitika olarak karşımıza çıkmaktadır. Foucault'da bu kavram, iktidar için bedenin çok büyük önemde olduğunu söylemektedir. Beden biyopolitik gerçeklikte olup, tıp (ilaçlar) da biyopolitik stratejidir. Foucault, iktidarın 18. Yüzyılda beden üzerinde, öldürme gücünün bedenlerin ve yaşamın yönetim gücü üzerine dönüştüğünü, biyoiktidar çağına girildiğini belirtmiştir. *Kliniğin Doğuşu* ve *Hapishanenin Doğuşu* çalışmalarında yer verdiği "Panoptikon" gibi devlet aygıtlarını ve mekanizmalarını, delilik ve suçluluk gibi devlet kapatmasına dair izlenimleri ve analizleri biyopolitika için ön çalışma niteliğindedir. Foucault'ya göre bilgi, iktidarın varlık alanını yaymaktadır. Beden; ruh, birey, insan gibi öğeleri içeren modern kavramlardır. İktidarın insan bedenini çevrelemek amacıyla ortaya attığı hakikat rejiminin olgusu olan söylemin, bilginin iktidar tarafından üretildiği, bu bilgiyle de iktidarın varlık alanının genişlediğini, kuvvetlendirdiği bir düzen olduğunu söylemektedir. Foucault'ya göre iktidarın hedefi direk birey olmadığını, bireyin aslında birer aracı olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda iktidarı yıkıcı bir şekilde ezen, bölen bir unsur olarak görmemek gerekir. Foucault'ya göre liberalizmin sunduğu özgürlük aldatıcıdır. Çünkü liberalizmde özgürlük hazır bir şekilde değildir. Liberalizmde özgürlük sürekli üretilen bir şeydir. Bu üretken özgürlük anlayışı, üretken olduğu kadar da yok edicidir de. Örneğin serbest piyasa ekonomisini korumak için yeni sınırlar üretilmesi demek, yeni baskılar da gerekmektedir. Liberalizmde işgücünün serbest olabilmesi için işçinin siyasileşmemesi sağlanır. Tekelci piyasanın önüne geçmek için de anti-tekelci yasalar var edilir. Dolayısıyla liberalizmde özgürlük esas alınmaz. Bireyin ihtiyacı kadar özgürlük üretilir. Bir başka deyişle liberalizmde özgürlük, sınırlı ve kontrollüdür. Bu kontrol mekanizması, 18. Yüzyılda panoptikon ile modernleşen olgu olup, biyopolitika ile de daha da sistematikleştirilmiştir (Koç, 2018, s. 194-201). Foucault'ya göre insanları kreşlerden okullara, kışladan hapishane ya da akıl hastanesi tehdidinde bulunarak ya fabrikaya ya da bu iki yere düşersin! Zorlaması yaparak sonunda düşkünler evine götürülen, bütün bu zorlamalar aynı

iktidar sisteminden kaynaklandığını söylemiştir. Bize göre Avrupa için doğru, hatta aynısıyla olmaktadır. Fakat Foucault bir Orta Doğu ülkesi olan Tunus'a da gitmiş orada yaklaşık üç yıl kadar kalmıştır. Burada da aynı sistemin olmadığını biliyordu. Fakat neden dünyanın farklı yerlerine farklı okumalar yapmadı bu da bir Foucault'ya yöneltilen soru işaretidir.

Foucault'da cezaya maruz bırakılan bedenler vardır. Yani cezalandırıcı güç, iktidar, dışardan gelmektedir. Han'daki bu güç, kişilerin iç dünyasından gelmektedir. Kişiler bu cezalandırıcı gücü, kendileri içsel dünyalarından üretirler. Han bu kişilerin kendilerinin cezalandırıcı gücü, çok daha yıkıcı bulmaktadır. Çünkü kişiler bu gücü kendilerinin uyguladıklarının farkında olamazlar. Bu farkında olamama hali sistemin sürekli olumlanmasıdır. Sürekli bir olumlama, sürekli bir içsel baskı, kişileri depresif bir hale getirmektedir. Bu baskı öyle sonsuz ve öylesine sınırsızdır ki kişiler sonunda yığılıp kalıncaya kadar şiddetin dozajı gün geçtikçe arttırmakta, kişileri tamamen tüketecek şekilde bitkin ve yorgun kılmaktadır. Foucault'da şiddetin iktidarı, dıştan gelen bir olumsuzluk olarak kendisini gösterir. Dıştan gelen şiddet, şiddetin iktidarı kapatmayla, kurumlarla ya da karşılıklı iletişimde görmüştür. Foucault'ya göre şiddetin iktidarı her yerdedir, ikili insan ilişkisinin olduğu her yerde, şiddetin iktidarı da oradadır. Şiddetin iktidarı Foucault'da, kurumunun bir tanesi hapishanelerdir. Hapishaneler bedene yönelik terbiyenin, iktidarın şiddetini oluşturmaktadır. Chul Han'ın, Foucault ve klasik dönemdeki şiddetin iktidarı arasındaki ayrımı, bedene yönelik dışarıdan olumsuzlama, dış baskı şeklindedir. Günümüze kadar şiddet hep düşmandan, öteki olandan gelmiştir. Bu yönüyle düşmanın görünürlüğü, insanın bilinçaltında iç huzuru sağlıyordu bir anlamda. Ama şimdi günümüzde bu iç huzur gitmiştir. İç huzur yerini depresyona bırakmıştır. Tükenmeye, yorgun bedenlere bırakmıştır. Han'da bu şiddeti daha çok içten, olumlamanın iktidar şiddeti şeklinde kendisini göstermektedir. Bu şiddet bireyleri aldatmaktadır. Foucault'nun yukarıda verdiğimiz gibi bir bakıma liberalizmin kendi özgürlüğünü, sınırlarını çizdiği aldatıcı bir özgürlüktür. Sınırdan anlatmak istediğimiz, dış ile iç iktidar şiddetin arasında olan bir sınırdır. Arasını ayıran fakat köşesi olamayan bir şiddet türüdür. Yani iç ve dış şiddeti ayıran sınır, sınırın diğer tarafı sonsuzluğa, bireyi tamamen yok eden sonsuzluğa açılmaktadır.

Foucault'da beden, iktidarın nesnesidir. İktidarın şiddeti, bedeni cezalandırma ve yıldırma, temel hedefi olarak ele alınır. Foucault'nun *Hapishanelerin Doğuşu* adlı eseri iktidarın bedene nasıl etki ettiğini ve onu nasıl harekete geçirdiğini ele almaktadır.

Modern öncesi iktidarın şiddet anlayışı, Foucault'ya göre daha çok bedene ceza iledir. Bu ceza seyirliktir (izlenilen anlamında). Şiddetin iktidarı seyirlik olması, iktidarın gücünün herkes tarafından görülmesidir. İktidarın yanlışa olan cevabı, son derece gösterişli bir şekilde cezalandırmaktır. Bu cezalandırma, cezanın görünecek şekilde izini taşıması ve kurbanın maddilik içerisinde bırakılmasıdır. 18. Yüzyılda hükümdarın, idam edilecek kişilerin halk arasında göstererek yapılması, halkın bir korkuya bu sayede de hükümdarın yasalarına karşı saygı duymalarına yol açacaktı. İktidar aynı zamanda bu seyirlik şiddete, katılımı da sağlamaktadır. Bu gösterilere katılmayı teşvik eder. Azap çektirme, cezalandırma sistemin bir parçası ve aynı zamanda ibadetidir. Azap çektirerek kurbanın üstünde birtakım lekeler ve izler bırakarak herkes tarafından fark edilmesi sağlanır. Böylelikle adaletin zaferi şeklinde görülür. Cezalandırıcı iktidarın toplum görünümünde adaleti sağlıyor olması, suçlunun daha fazla fiziki acı çekmesine neden olur. Çünkü adalet daima suçlunun acı çekmesini talep eder. Adalet bedene ulaşmayan acıyı ceza olarak görmez (Güneş, 2015, s. 59-61).

Suçlunun cezalandırılması, azap şekline ya da idam şekline dönüşmesi suçlunun ya da suç işlemeye yönelik hiçbir elle tutulur katkı sağlamayacaktır. Ancak bu durum bazı suçların önüne engel olabilir. Konuyu şöyle özetleyebiliriz: Adam öldürmek gibi toplumsal ve hukuksal açıdan daha büyük suçları işlenen suçlar; kanun, hukuk, cezaevi, idam, müebbet gibi kavramlardan uzak, bir anda cinnet hali ile işlenen suçlardır. Bu suçun önlenmesi suçlunun azap ya da idamı değil suçu oluşturan durumun ya da durumların ortadan kaldırılmasıdır. Örnek olarak, toplumun manevi kalkınması yapılırsa ve toplumda sosyolojik bir yöntemle toplumu iyi ve güzel davranışların yapılmasına yönelik yönlendirme yapıldığı vakit bu sorunların daha başlamadan çözümü mümkündür. Bu konuyu bir örnekle daha somutlaştırsak, uçurumdan atlamış havada süzülen adamı nasıl ki kurtuluşu mümkün değilse, onlarca kişiyi öldürmüş, küçük çocukların ırzına geçmiş, bir kadını vahşi bir şekilde öldürmüş bir kişiyi de kurtaramayız. Çünkü artık o insan, toplumun tüm vicdan kalıplarından uzaklaşmış, akli kapanmış ve makul düşünemeyecek hale gelmiştir. O insanın o hale gelmeden önlemler alınması çok daha kesin çözümdür. Tabi durumun bir de şu yönü vardır: İdam suçludan çok bir de cinayetleri de getirmektedir.

Foucault, bilginin arkeolojisinde, bilginin iktidar ile ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktadır. Foucault'da bilgi genel geçer bir bilgidir. Bilginin daha önce ortaya konulmasında, o dönemin iktidar anlayışında yattığını söylemektedir. Foucault'da

bilginin arkeolojisi, bilim tarafından belirlenen ve artık klasikleşen bilgi ölçütlerini kabul etmez. Eğer bu şekilde olsaydı; Foucault'nun düşüncesini, geleneksel tarih anlayışlarından ayıran en önemli noktadan kalkmış olurdu. Çünkü Foucault, batının modernist akıl anlayışına dayanan geleneksel tarih anlayışının tersine, tarihte herkes tarafından kabul edinen genel geçer bilginin olduğu fikrini kesinlikle reddeder. Her bir tarihsel dönemin doğruluğu, o tarihsel dönemin koşullarınca, o dönemin bilgisinden (epistemeden) hareketle belirlenecektir. Bu bağlamda doğruluğun temeli, o dönemin genel olarak çoğunluğun doğru olarak kabul etmiş, genel geçer bilgiden (a priori) oluşmaktadır. Bu genel geçer bilgiler (a priori) her çağda farklı bir şekilde belirginlik sağlamaktadır. Doğrunun bilgi felsefesinin (epistemolojik²⁹) ölçütlerini de bilimden bağımsız olarak her çağın kendisi belirler. Foucault, bilginin arkeolojisi örneği reddeden bir anlayışa sahiptir. Foucault'a göre bilgiyi (epistemeyi) var eden özne değil, öznelerin kesişim noktası olan toplumsal yapılardır. Bu bağlamda Foucault psikoloji ve antropoloji gibi insan bilimleri karşısına almaktadır. Foucault bilginin arkeolojisi, bilginin oluşum sürecinde tam manasıyla sosyolog argümanlarla bilginin öznenin değil, toplumsalın ürünü olduğunu söylemektedir. Yani bilgiyi var edenin öznenin kendisi değil, toplumsal söylemlerin ürettiğini açıklamaktadır. Bu bağlamda arkeolojik çözümlemenin en önemli amaçlarından biri söylem ve söylemsel oluşumlarının niteliklerini ve düzeylerini ortaya konulmasıdır demektir. Foucault'a göre söylem, özneler üstüdür. Belirli mekânda ve zamanda sınırlandırılmış dönemdeki şu ya da bu herhangi bir bireye ait değil, bütün bireylerin ürettiği ifadeler bütünüdür. Foucault'a göre ifade sisteminin bütününe arşiv olarak adlandırmaktadır. Arşiv, ifadelerin benzersiz olaylar olarak ortaya çıkmasına yön veren sistemdir. Foucault'a göre arşivdeki söylem ise, herhangi bir söylem değil, belli bir dönemde neyin bilgi sayılacağını belirleyen söylemler deposudur. Bu bağlamda arşiv, söylemler kümesidir. Foucault, arşivi arkeolojik düşünmenin evi olarak görmektedir (Çelebi, 2016, s. 993- 1001). Yani söylemin bir bakıma Foucault'a göre insanlığın ürettiği ortak bilgiler bütünü olarak görmektedir. Bir anlamda söylem anonimdir. Zamansız ve mekânsızdır.

Bilginin arkeolojisi Foucault'da, deliliğin tarihi ile yakından ilişkilidir. Deliliğin tarihi seyrinde ilk olarak Orta Çağ'da nasıldı Foucault bunu açıklamıştı. Foucault, deliliğin

²⁹ Epistemoloji: Epistemoloji kavramını genel olarak, bilginin tanımını, ona ulaşma sürecini ve bilginin gerçekliğini değerlendirmeye çalışmaktır (Demir ve Akınoğlu, 2010, s. 75-76). Bu bağlamda doğrunun ölçütlerini belirleyen bilimden bağımsız o çağın toplumu olduğu ortadadır. Doğru olarak kabul edilen genel kanılar bilimsel epistemolojiden bağımsız olarak kabul edilmektedir.

Orta Çağ'da olumsuz ya da gizemli olduğunu kimi zamanda bilgelikle eş görüldüğünü açıklamıştır. Delilik, farklı zamanlarda politik, toplumsal ve yapısal olarak dönüşen bir olgudur. Delilik Foucault'da bir hastalık değildir. Ona yüklenen anlamlar üzerinden gelişen bir kavramdır. Orta Çağ'da deliler toplum içinde rahatlıkla yaşıyorken, klasik dönemde 17.-18. Yüzyıllarda deliler anormal olarak ve çılgınlık bir şekilde anlamlandırılmıştır. Bundan dolayı deliler büyük kapatılmaya gidilmiştir. Bu ise iktidarın şiddetini göstermektedir. İnsanlık tarihi bağlamında korkutularak bazı olguların yapısal ve anlamsal dönüşümlerine uğramıştır. Örneğin, delilik konusunda olduğu gibi, insanlar arasında gayet problemsiz bir şekilde yaşanırken bir anda deli ötekileştirilmiştir. Deliler yabancılaştırılmış ve çılgınlık/çıldırılmışlar olarak bazı düşünsel yapılara uyulmadığı için, bu insanların özgürlükleri kısıtlanmıştır. En vahimi çeşitli ilaçlarla bireyler adeta kobay yerine konulmuştur. Sürekli üzerinde ilaçların ve tıbbi cihazların denendiği bir anlamda tıp sektöründe üretimin, deney öznelere haline getirilmiştir. İnsan olan, değer görülmesi gereken varlıklar gitmiş, yerine yeni bir üretim aracı üretilmiştir. Deliler bir nevi üretim için, fonksiyon sağlayan varlıklar haline getirilmişlerdir. Bunun pazarlanmasına ve üretimin yeni bir yol bulmasını sağlamak adına iktidarın şiddeti uygulanmaktadır. Her şeyin üretim nesnesi olması ya da nesneleştirilmesi iktidarın dünyada uyguladığı şiddettir. Küreselleşmenin etkisiyle bu şiddetin sınırı ve alanı kalmamıştır. İktidarın şiddeti, günümüzde sınırsız ve zamansızdır. Han bu noktada, sınırsız iletişim ve sınırsız bilgi ile de bu şiddetin günümüzdeki durumunu özetler niteliktedir. Sınırsız iletişim ve sınırsız bilgi artık konunun sadece deliliğin dönüştürülmesinden çıkartılıp daha çok boyutlu hale getirmektedir. Bireylerin içlerine yani bu durum belirli bir grubun değil, hiç kimsenin dışta kalmayacak bir şekilde iktidarın şiddeti içimize kadar olumlamanın şiddeti olarak sızmıştır. Artık günümüzdeki iktidarın şiddeti tüm insanlığa yöneliktir.

Foucault bilginin arkeolojisinde, bilgi için adeta arkeolojik kazı yapmaktadır. Söz konusu mevcut bilginin nereden doğduğunu, köklerine inmeye başlamaktadır. Bu sayede delilik ve suçlunun tarihsel olarak dönüştüğünü görmüştür. Foucault kendisini çok karmaşık yapıda kazı yapan arkeolog şeklinde benzetmiştir. Bu arkeolojik çözümlemenin amacı, akıl ve akıl dışılığının arasındaki kopmanın farklı bilgiler (epistemeler) arasında farklı belirlenimlerinin olması, kısacası daha da kritik olarak hedefini sorgulamaktır. Foucault bilginin arkeolojisinde, deliliğin öteki üzerinden bugünün ve yarının nasıl işlediğinin analizini yapmıştır. Günümüz toplumunun, insanların bir kısmının dışarıya itiş sürecini açıklayan bir sistem eleştirisi yaparak

bugünün tarihini yazma amacındadır. Dışlama mekanizmasının işleyişi, yeni ötekiler var etme/üretme amacındadır. Foucault, söylemin resmi tarih tarafından yazılmamış kayıtlarını aramaktadır. Söylemin çözümlemesinde hangi ifadelerinin doğru, hangilerinin yanlış olduğunu, bunların bu şekilde belirlenmesinde nedenleri nelerdir bunları açıklamaya çalışmaktadır. Burada anahtar kelimeler, hangi kurallara göre kuruldu benzer ifadeler bundan sonra nasıl kurulabilir, bunların sorusu çok önem arz etmektedir. Öncelikle söylem bir nesne etrafında oluşur, söylemin çözülmesi için öncelikle nesnenin çözülmesi gerekmektedir. Bir arkeoloğun incelemesi gibi değildir ama bu. Söylemin nesnesi incelenirken sadece nesneyi değil, nesnenin oluşturduğu ilişkiler ağını incelemek demektir bu. Foucault deliliğin, cüzzamlının mirasını devraldığını ifade etmektedir. Daha önceden cüzzamlılara uygulanan, toplumdan uzak tutulmaya çalışılan öteki nesnesi, bir zaman sonra delilik için aynı durumlar yaşanılmasına neden olmuştur. Orta Çağ ve Rönesansta delilik henüz öteki değilken, toplumda rahat bir şekilde gezmeleri mümkünken, 17. Yüzyılda yani klasik dönemde delilik, aklın karşıtı olarak görülüp sesinin kısılması gerektiğinin görüşü ortaya çıkmıştır. Foucault ne olmuş olabilir ki böyle bir toplumsal tavır ortaya çıkmıştır, gibi sorulara cevap aramıştır. Foucault'ya göre düşünce, her çağda, o dönemin kültürünü, akademik ve siyasal yapısını alttan alta işleyen ve besleyen bir gücün hakimiyeti altındadır demiştir. Yani bir bakıma iktidarın düşünce yapılarına müdahalesini ifade etmiştir. Foucault, cüzzamlıların oluşturduğu ötekilik boşluğu deliliğin doldurması Batının alışlageldik klasik stratejisine bağlamaktadır. Tarih boyunca Aynı ve Başka arasında tükenmeyen bir çatışma var olmuştur. Foucault bu çatışmanın doğal olmadığını, icat edildiğinin tespitinde bulunmuştur (Güngör, 2018, s. 132-139). Delilik neden olumsuzlandığı ile ilgili, aklın kutsanmasına doğru gelişen toplum yapısı olabilir. Ek olarak ötekinin varlığı, birey üzerinde güvenliği oluşturan bir rahatlama meydana getirmektedir. Öteki varsa suçlanacak, kendimizi temize çıkartacak bir aracımız da var demektir. Örneğin, ülkeye gelen mülteciler ya da azınlık durumunda olan diğer kültürdeki insanlar. Her zaman onların adları bir adım öne çıkartılması toplumsal rahatlamanın bir yolu olabilir.

Foucault, perspektifinde ötekinin icat edilmesi mültecilere yönelik şiddetin icat edildiğini net bir şekilde söyleyebiliriz. Irk fanatizmi³⁰ Aynıların bir güvencesi, adeta

³⁰ Irk Fanatizmi: Bu noktayı açıklamak zorundalığı hissettim. Irk fanatizmi çok eskilerden beri var olan ırkçılığın aşırılığını ifade etmektedir. Bu terim özellikle de Birinci Dünya Savaşında çıkarlara göre parlatılmış etkili ve kullanışlı bir araç olarak görülmüştür. Savaşların ve göçlerin artışı ile birlikte tırmanışa geçen Avrupa'nın çoğu yerlerinde görülmektedir. Avrupa'da ırkçılık savaşların sona erdiği zaman, ilk olarak Almanya'daki Türklere karşı amansız bir şekilde olmuştur. Koca binanın ateşe

bir stres topu vazifesi görülse de sosyolojik kırılmaların, kaosun, çatışmaların ve olumsuzlukların da ateşleyici mekanizması işlevi görülebilir. Toplumsal iç çatışmaların neden olduğu ötekiye olan şiddet, Han şiddetiyle zamanımızda hemen hemen baş başa giden önemli bir sorundur. Türkiye’de ötekiler bağlamında iktidar şiddeti uygulanma, Avrupa açısından da ötekileri tek bir çatı altında İslamofobi şeklinde iktidarın şiddetine maruz bırakılmaktadır (Öztürk, 2023. s. 263- 271). Aslında Türkiye’de de pek farklı bir durum (gözlem yapıldığı anda görülebilecek şekilde) olmadığını da görülmektedir.

Foucault’nun fikirleriyle bağlantılı bir bilim insanının örneği ile karşılaştırma yapmak istiyoruz. Bu kişi Psikoloji Profesörü David Rosenhan’dır. Rosenhan, Ocak 1973 yılında Science dergisinde makale yayımlanır. Makalesinin başlığı şu şekilde idi: “Deli Yerlerde Akıl Sahibi Olmak Üzerine”. Rosenhan, bu çalışmasıyla psikiyatri tanımının ne kadar önemli ne kadar hassas olduğunu ortaya koymuştur. Normal ve anormal davranışların hangi ölçüde ele aldığımız noktasındaki tartışmalar psikiyatri ve psikolojide çok önemli tartışmaların dönüm noktası olmuştur (Özen ve Taşdemir, 2022, s. 175). Rosenhan’ın bu makaledeki yazısı bir deney üzerinedir. Rosenhan bu deneyi akıl hastanelerinin psikiyatrik tespitlerinin doğruluğunun ne düzeyde olduğunu göstermektedir. Rosenhan, hastane ortamının kişileri deli ya da akıllı ayrımını imkânsız olduğunu söylemektedir. Hastane çalışanlarının akılsızlığı ya da görevi kötüye kullanma şeklinde olmadığını. Aksine hastane çalışanlarının son derece zeki olduğunu ve görevlerine karşı adanmışlıklarının alışılmadık şekilde fazla olduğunu söylemiştir (Rosenhan, 1973).

Foucault büyük kapatılma adını verdiği bu akıl hastanelerinin, belirsiz ve net bir tespit gücünden yoksun, akıl hastanelerin doluluğu, Foucault’nun dikkatinden kaçmamıştır.

verilmesi olayları bile olmuştur. Neo-Nazi grupları hala daha en sert bir şekilde Türklere karşı ırkçı söylemleri çok yoğunudur. Almanya’nın aşırı sağ partileri Türklere olan kinlerini ifade etmekte kalmayıp bunu dini boyutlarla da bir üst noktaya taşımaktadırlar. İslamofobi ile Avrupa’da yeni bir ırkçılık türünü alevlendiren bazı siyasi ve sivil kuruluşlar adeta dünyanın hiçbir yerinde Müslümanlığın yaşanmayacağını ortaya koymaktadır. Türkiye’de de yukarıda bahsettiğimiz mülteci gruplar ayrı bir ayrımcılık yaşamaktadır. Fakat bir noktada dikkat çekmek istiyorum. O da bu ayrımcılığın ülkemize gelen diğer mülteci gruplara karşı yapılmıyor oluşudur. Burada dikkat çekilen nokta şudur. Neden yapılmıyor değildir. Adı bile geçmiyor oluşudur. Suriyeli, Afgan ya da herhangi bir Arap vatandaşı parmakla gösteriliyorken diğer mülteci grupların adı bile duyulmuyor olması, düşündürücüdür. Bu taraftan Türkiye’de daha çok Müslüman mültecilere olan baskı yoğun iken, diğer taraftan da trajikomik bir şekilde Türklere, bazı Almanların ezici ve kırıcı hatta yok etmeye gösterilen çabadır (Öztürk, 2023, s. 263-271). Konu bu bakımdan çok önem arz etmektedir. Ek olarak, Almanya’da ayrımcılığa uğrayan Türkler sadece Neonazi örgütünün baskılarına uğramamakta, aynı zamanda Almanya’da PKK’lı teröristlerinin de saldırılarına maruz kalmaktadırlar. Özellikle de seçim günlerinde PKK’lıların sandıkları basması gibi. Almanya ya da diğer Avrupa ülkelerindeki Türklerin oy kullanmalarına engel olmaktadır. Bu bağlamda negatif şiddet günümüzde yoğun olarak yaşanan bir şiddet türü olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Çağda Deliliğin Tarihi adlı yapıtında Foucault, 17. Yüzyıl Avrupa'sında önemli bir değişime dikkat çeker. 1656 yılında, Paris'te inşa edilen genel hastanede 1662 yılına gelindiğinde, Paris nüfusunun %1'ri kapatılmıştır (Bayır, 2018, s. 49). Bu ciddi bir rakamdır. Bu ciddi rakamı fark eden Foucault yaptığı çalışmalarla ve Rosenhan deneyi akıl hastalığının tespiti için pek de mümkün olmadığını göstermişlerdir. Bu konunun pek de etik olmadığını, tartışmasını sağlamışlardır.

Foucault'nun son eseri olan *Cinselliğin Tarihi* adlı eseri, Foucault yaşamında altı cilt şeklinde düşünüyordu. Fakat dördüncü cildini yazmaya hazırlanıyordu ki AIDS hastalığından vefat etmiştir. (Yarar, 2023, s. 116-121). Foucault cinselliği biyolojik ve psikolojik bir fenomen olarak modern düşünceyi eleştirmiştir. Ona göre cinsellik, diğer kurumlarda olduğu gibi toplumun, özellikle de iktidar yapılarının ve kurumlarının nasıl işlediğine dair derinlemesine anlayış sağlamaktadır. Bu anlayış, toplumun, bireylerin cinsel davranışlarını ve kimliklerini nasıl düzenleyeceği ve denetlediği üzerinden şekillenmektedir. İktidar, cinselliğin ne olduğuna, nasıl deneyimlenmesi gerektiğine ve ne olması gerektiğine dair bilimizi kontrol etmektedir. (Tekrar hatırlatmakta fayda var Foucault'nun iktidarı salt politik iktidar değildir. İki kişinin karşılıklı iletişiminden de iktidar ilişkileri oluşabilmektedir.) İktidar söylemleri, söylemler iktidarı belirlemektedir. Bu kontrolü dediğimizin paralelinde Foucault'ya göre; yasalar, tıbbi normlar, eğitim sistemleri, dini öğretiler ve diğer sosyal öğretiler ve kültürel mekanizmalar aracılığıyla uygulamakta olduğunu söylemektedir. Ona göre sanat, sınırlamaları ve toplumsal normlarını sorgulama yeteneğine sahip olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda sanat ve cinsellik arasında yakın bir bağlantı olduğu söylemektedir. Kendine özgü normatifliği olan sanat, cinsellikle ilgili alışılmış yasaklara bağlı sapmaları, ilk kez psikiyatrik söylem için tespit, tasvir ve tahlil konusu olmuştur (Aytimur, 2024, s. 302-304). Foucault'nun bu tespitleri geçmişte bilim içerisindeki kanunlaşmış gerçeklerin sorgulamanın ve şüphenin yersiz olduğu, bilim ve tıbbın bile aslında bazı şüpheleri gerektirecek bulguları ortaya koyması bakımından oldukça işlevsel ve yerinde olmuştur.

3.2 Baudrillard ve Şiddetin Simülasyonu

Jean Baudrillard'ın felsefesine ve sosyolojiye yansımalarına geçmeden önce Baudrillard'ı öncelikle kısa da olsa tanıtmaya, onu tanımaya çalışacağız. Ama ne yazık ki Baudrillard hayatı hakkında bilgiler oldukça kısıtlıdır. Hayatı hakkında bildiğimiz şeylerin başında 1929 yılında Fransa'nın Reims kasabasında, memur bir ailenin çocuğu

olarak dünyaya geldiğidir. Baudrillard kendisini klasik felsefe açısından yeterli görmemiştir. Fakat Alman filozoflarını özellikle de Nietzsche'yi çok iyi analiz etmiştir. Bu analizinde Sorbonne Üniversitesi, Almanca okumanın oldukça fazla payı vardır. Onun teknik ve teknolojik eleştirilerinde, yaşadığı çağının önemli göstergesinin, özne değil nesne olduğunu iddia etmesinde ve bu konular hakkında yoğunlaşmasında Fransız düşünce ekollerinin yanında Alman düşünce ekollerinin de payı oldukça büyüktür. Jean Baudrillard tek bir siyasi parti, tek bir düşünce akımı, tek bir toplumsal harekete nispet edilemeyen, kendine özgü düşündürdür. Baudrillard düşüncelerine çokça saygı duyulan ve bir o kadar da eleştirilen bir filozoftur. Düşünce hayatında ilk zamanlar Marksizme yakın durmuş fakat sonradan kendi felsefe dünyasını oluşturmuştur. Felsefe dünyasına bıraktığı “Simülakrlar ve Simülasyon” kavramları felsefe dünyasına olduğu kadar sosyolojiye de oldukça faydalı, iki kavram bırakmıştır. Bu iki kavram daha sonraları farklı bilim ve sanat dallarına da ufuk açıcı oluşturmuştur. Baudrillard, postmodernizm kavramı için çok önemli bir filozoftur. Düşünceleriyle ve yazdığı eserlerle postmodernizmin başrahibi olarak ilan edilmiştir (Dikmen, 2016, s. 1). Doktora tezini Sitüasyonist Enternasyonalistlerin³¹ önde gelenlerinden olan Henri Lefebvre'in danışmanlığında yapmıştır. Sitüasyonist ve önderleri Guy Debord'a yaklaşarak, onun “gösteri toplumu” fikirlerinden etkilenmiştir. 1968'de onlarla birlikte sitüasyonist akımına katılmıştır. İlerleyen zamanlarda her zaman radikalliğini koruduğunu sitüasyonizme borçlu olduğunu söyleyecektir. Baudrillard, eserlerinde gelişmiş kapitalist ülkelerindeki tüketim olgusunu, teknolojinin gelişimini ve kitle iletişimin toplumsal değişimlerini analiz etmiştir. Medyanın, reklamların ve ileri teknolojilerin yarattığı anlam ve gösterge fazlalığının, kopyalardan ibaret bir ”simülasyon” evrenine, gerçekliğin yok olduğu

³¹ Sitüasyonist Enternasyonalizm (SE.): 1960'lı yıllarda dozu gittikçe yükselen avangard (bu kelimenin anlamını sanat ve tasarım alanında öncü birlikler/önde gidenleri şeklinde düşünebiliriz) sanat hareketleri içinde Sitüasyonist Enternasyonalist, radikal (katı şekilde düşünebiliriz bu kavramı) tasarıyla dikkat çeken bir harekettir. Sanatın siyasi olasılıklarını araştıran avangardlar içerisinde yer alan Sitüasyonistler, sanatsal olduğu kadar politik bir avangard akımıdır. Sitüasyonist Enternasyonal; Gerçeküstçülük, Cobra gibi, avangard sanat akımlarından dağılan sanatçıların katılımıyla oluşmuştur. Dünyanın değişmesi gerektiğine karar veren, büyük çoğunluğunu sanatçılardan oluşan üyelerin desteğiyle kapitalist sisteme pratik tasarılar ve eleştirel teoriler geliştirmişlerdir (Aksoy, 2008). Sitüasyonistler, bir şehri haritasız keşfetmek, rastgele yürüyerek keşfetmenin, bireylerin bu alanlar üzerindeki kontrolünü yeniden kazanmasına yardımcı olacağını savunmuşlardır. Guy Debord'un “Gösteri Toplumu”nda modern medyanın ve reklamcılığın insanları pasif tüketicilere dönüştürdüğünü dikkatini çeker. Chul Han'daki aşırı bilgi ve aşırı iletişimin, aşırı uyarıcılar dediği şey gibidir bu. Örneğin medyanın ideal imajlar yaratması ve insanları ihtiyaçlarından uzaklaşmasına yol açtığı söylenebilir. Örnek olarak: Oldukça popüler olan iPhone yeni çıkan her yeni modellerine karşı insanların aşırı bir istek arzusuyla adeta saldırı şeklinde kendine ihtiyaç yaratması ve o yarattığı suni ihtiyacından asla kopamaması buna örnek olarak verilebilir.

“hipergerçeklik” dünyasına yol açtığını savunmuştur (Baudrillard, 2018). Bu bağlamda Chul Han’dan yola çıkarak aşırı iletişim ve aşırı bilginin olumlama şiddetine atıfta bulunabiliriz. Han ve Baudrillard sentezinde şunları diyebiliriz ki: Gerçeklik kalmamıştır hatta insan ruhu yok olmuştur. İnsanın bilinçli olarak benlik şuuru, tüketim ekonomisine dahil edilmiştir. Fabrikanın bir dişlilerini oluşturan insanlık günümüzde yorgun ve bitkin durumdadır. Şiddetin simülasyonu şeklinde gösteren aşırı uyarılma edimi, insanı yorgun bırakmaktadır. İnsan, günümüzde olması gereken yerde yaşamamaktadır. Sanal dünyalar içinde yaşayan, karakterlerden çok figürlere dönüşmüştür. Herkesin rolü, herkesin bir yapması zorunda olduğu bir hayata dahil olmak zorundadır. Günümüz dünyası, simülasyon evreninde başarıyı öznelerle şart koşmuştur. Bu şartlandırma, öznel üzerindeki içsel baskıyı arttırmaktadır. Zorlama ve başarabilmenin baskısı, içsel dünyamızı adeta psikolojik baskılarla çevrelenmiş bir biçimdedir.

Baudrillard, Nesneler Sistemi (1968) ve Tüketim Toplumu (1970) adlı eserlerinde, Karl Marx’ın “Meta Fetişizmi” kavramı ile Marcel Mauss’un “Armağan” kurumlarından yararlanarak, tüketimin ekonomik işlevinin ötesinde, sembolik bir işlev kazandığını söylemiştir. İhtiyaçtan çok, sembolik işlevlerin daha önde olduğu bir toplumda yaşamaktayız. Baudrillard, tüketicilerin somut ihtiyaçları karşılamaktan çok, “grup kimliği” edindiklerini ileri sürmüştür.

Amerika (1986) adlı kitabında Baudrillard, “hipergerçekliğin” dev sahnesi Amerika’yı, gerçek ile gerçeğin iç içe geçtiğini ve ikisi arasındaki sınırların yok olduğu bir “çöl” olarak tarif etmektedir. Baudrillard, Le Monde ve Libération gibi gazetelerde güncel olaylar üzerine yayımlanan yazılarıyla, daima tartışma yaratmaktadır. Körfez Savaşının gerçek bir savaş olmadığını, sadece televizyon olayı olduğunu iddia etmiştir. Bu iddiadan sonra Fransız medyasının “star filozofu” olmuştur. Baudrillard 11 Eylül³² saldırılarını, medeniyetler ve dinler çatışması olarak

³² 11 Eylül Saldırısı: 11 Eylül 2001 Terör Saldırısı, Amerika’nın New York’daki Dünya Ticaret Merkezine (İkiz Kulelere, intihar uçakları çarpması sonucu) ve Washington DC’deki Pentagon’a olan saldırıdır. Bu saldırı, yeni bir döneme girdiğimizi söyler şeklindeki yorumları beraberinde getirmiştir. Bu saldırı ekonomik olarak Amerika’da 11 Eylül Saldırıları öncesinde olası *Deniz aşırı Muhtemel Operasyonlar* kapsamında yaklaşık 300 Milyar Dolar iken, 11 Eylül Saldırıları sonrasında bu harcamalar 2010 yılında 690 Milyar Doları bulmuştur. Burada savaşların, ülkenin ekonomisinin nasıl bir olumsuzluğu doğurduğunu da görmüş oluyoruz. 11 Eylül Saldırıları dünya terörizm ve dönüşümü açısından bir milat olmuştur. Bu saldırıdan sonra dönemin başkanı George W. Bush, terörle savaşlarının sadece El-Kaide terör örgütüyle sınırlı kalmayacağını, küresel erişime açık her türlü terör gruplarının tamamen yok olana kadar savaşlarının bitmeyeceğini ifade etmiştir. Bu ifade küresel çapta mücadelenin olacağını ilk sinyallerini vermiştir. 11 Eylül Saldırıları, hedefte devletler görünse de aslında küreselleşen bir dünyada sembolleşen bir yerini vurmaktı. Böylece bu saldırı dünyanın en güçlü ve en zengin ülkesinin bile güvende olmadığını bir mesajıydı. Yani özet olarak, Soğuk Savaş bitmiş olması

görmemiştir. Kapitalist küreselleşmeye gösterilen sembolik bir tepki olarak tanımlamıştır. Bu tanımlaması terörü olumlama suçuyla Baudrillard, bazı eleştirmenlerin hedefi haline gelmiştir. Buna karşılık Baudrillard ise Amerika'da simülasyon kuramını sanatlar ilkesi haline getiren simülasyonistlere, yazdıklarını anlamayıp saptırmaları nedeniyle tepki göstermiştir. Nihayetinde sanatın bir komplo, bütün sanat dünyasının izleyicisi ve destekleyicisiyle birlikte bu komplo suç ortağı olduğunu ilan etmiştir (Baudrillard, 2018). Baudrillard'ın hayatı görüldüğü üzere bol tartışmalı geçmiştir. İçinde bulunduğumuz zamanın da pek de öyle rahat bir zaman olmadığı, toplumların her an savaş ve saldırı altında gergin olduğu bir toplumdur.

Baudrillard'ın hayatına değindikten sonra Baudrillard'ın bir düşüncesi olan, şiddetin medyatığı ve gerçeklikle bağının kopmasına değinebiliriz. Baudrillard, yeni teknolojilerin gerçek ile simülasyonun farkının ortadan kaldırdığını söylemektedir. Bu yeni bilgi sisteminin, yeni toplumsal yapıya geçişin merkezde olduğunu savunmaktadır. Baudrillard'a göre medya ve tüketim araçların hızlı yayılımı, sembolik tüketim, zamanın ve mekânın sıkışması gibi olgular postmoderniteyi ortaya çıkarmaktadır demiştir. Bunun sonucunda simgelerin yoğun tüketime dayalı bir sosyal düzen belirlemektedir. Baudrillard; zaman ve mekânsal anlamda farkın olmadığı, bir başka boyutun hayatımızı kapladığından bahseder. Tüketimin de bir ihtiyaçlar bütünü olmadığını, tüketmek için tüketimin hayatımıza postmodernite olarak girdiğini söylemiştir. Medyanın ve tüketimin olması gerektiği gibi, ihtiyaçlara göre değil de sadece olmasını istenilen şekilde hızlı ve amaçsızca çevremizi kaplamaktadır. Baudrillard, zamanında daha yeni yeni insanlığı kuşatan medya, iletişim ve tüketimin aşırılığı günümüzde Han'ın bahsettiği şekilde bu kuşatma tamamlanmıştır. Baudrillard'ın bahsettiği şeyleri adeta bir sünger gibi içimize çekmişizdir. Artık bu aşırılıkları medya ya da kapitalizm gibi karşıdan görmüyoruz, bizzat içimizde yaşıyoruz, farkına varmadan gizli gizli bir şekilde. Bu ise Baudrillard bahsettiği

insanların güvende olduklarının bir anlamına gelmiyordu (Güntay, 2023, s. 890-891). Şurada şu bilgiyi vermeyi etik olarak kendimizi sorumlu sayıyorum. 11 Eylül 2001 Saldırıları'nın aslında Amerika yapımı olduğunu, Dünya Ticaret Merkezi olan İkiz Kulelerinin yıkılma anı ve nasıl yıkıldığı ile ilgili bilimsel dökümanlar aslında binanın uçak çarpmasıyla yıkılmadığının, binanın taşıyıcı kollarının dinamitlenmesiyle pulverize (toz haline gelmesi) olması ikiz kulelerinin terör saldırısıyla yıkılmadığının, binanın dinamit ile yıkıldığının bilimsel kanıtları bulunmuştur. İkiz kulelerin yıkılma anını gösteren video kayıtlar, binanın çarpma anında dibe hızla çöktüğünü göstermektedir. Halbuki bina çelik gibi son derece sağlam malzemelerle yapılmıştır. Bilimsel olarak çarpmanın etkisiyle devrilmesi gereken binalar, dibe çökmesi beraberinde Amerikalılarda bile birçok şüpheleri beraberinde getirmiştir. Bir şüphe uyandıran bulguda, uçaktaki teröristlerin kimlikleri yere neredeyse hiçbir deformasyona uğramadan pırıl pırıl aşağıya düşmesidir. Sanki birileri kimlikleri oraya öylece bırakmış gibi, bu durum çok şaibelidir.

şekilden daha yıkıcı olmaktadır. Postmodernite kendi içinde iki özellik barındırmaktadır. Bunların birincisi gerçekliğin yerini görüntü/imağ alması. İkincisi ise zamanın parçalanması, aralıksız zaman haline gelmesidir. Bu ikinci özelliğinin anlamı modern ve post-modern dünyada zaman teknoloji, medya ve kapitalizmin; zaman kültürünü değiştirdiğini ve dönüştürdüğünü anlatmaktadır. Geleneksel dönemde olduğu gibi, artık zaman bir bütün, sürekli akış halindeki ve döngüsel bir zaman anlayışından çıkıp günümüzde zamanın birbirinden bağımsız zamanlar haline gelmiştir. Bu yeni zaman anlayışı, zamanın bir bütün halinden çıkıp, aralıksız kısa anların toplamı haline gelmiştir. Bu bağlamda zamanın parçalanması, insanların zamanın genel anlamını kaybetmesine yol açmaktadır. Bu iki özellik ise gerçek ile gerçek olmayan arasında bulanıklaşmayı beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin ve yeni bilgi teknolojilerin sürekli hızlanan artışı, kişisel ve kültürel hayatın giderek karmaşıklaşmasına yol açmaktadır. Bu gelişmeler Baudrillard'a göre sınırların içe doğru patlamasına neden olmaktadır. Yani sınırların ortadan kalkmasını ifade etmektedir. Üst ve alt kültürler iç içe geçer, kültürsüzlüğü ya da karmaşık genel bir kültürü meydana getirir. Denilebilir ki çeşitliliği yok eder, hayat tek tipleşmektedir. Görüntü ile gerçek arasındaki fark bulanıklaşır, neyin gerçek neyin görüntü olduğu belirsizleşir. Dünya gittikçe renksiz ve kokusuz hale gelmektedir. Han'ın ifadesiyle, *aynılığın cehennemi* halini almaktadır. Geçmiş ile şimdi ayrımı ortadan kalkar. İnsanlar zamansızlık boyutunda hedefsiz, amaçsız, sadece koşturmanın, bir şeyler yapabilmenin ama aynı zamanda bir türlü bir tek şeyi yapamamanın umutsuzluğunda depresif hale gelmektedir. Postmodernizmin doğasını meydana getiren bu süreç merkeziz ve dağınıktır. Bu yapıda her şey aynışır, biri- diğeri ayrımı ortadan kalkar. Önem veya önemsizlik kaybolur, her şey aynı önemde olur. Dolayısıyla şeyler arasında bir anlam ve hiyerarşi bağı kurulamaz. Şeyler bağısız ve anlamsız hale gelmiştir (Kaplan, 2024, s. 10-11). Post-modern zamanın Baudrillard'ın dediği gibi sınırların, şeylerin bütünleşmesi ve aynışması günümüzde pek de gerçekleşmiş değildir. Belki bu iki düşünürün Han ve Baudrillard Batı Avrupa merkezi baz alırsak kısmen doğru olabilir.

Baudrillard hız ve anlık yaşam hakkında, tüketimin ve zamanın medya, teknoloji ve kapitalizmin zaman algımızı bozduğundan bahsetmiştik. Artık ihtiyaca göre tüketimden çok tüketmek için tüketme, toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İPhone telefon markasına olan markayı tüketmek hırsı, grup kimliğinin uyguladığı baskı etrafında içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Göstergeler dünyasında yaşadığımız bugünümüzde, Türkiye perspektifinde göstergeleri biriktirme şeklinde de kendisini

göstermektedir. İhtiyaç fazlası tüketim insanları, var etmiştir günümüz dünyası. Bu hız ve anlık yaşam bizi bir simülasyonun içerisine hapsedmiştir. Şöyle örnek vermek gerekirse, insanlar bir fanusun (simülasyon) içerisinde kendi kurdukları yapay gerçekliğin içerisine hapsolmuş, yaşadığı dünyayı gerçek ve ideal olarak inanmaktadır. Simülasyonun şiddeti burada kendisini göstermektedir. Kişinin kendisini aldatmasıdır. Halbuki tüketim, geleneksel çağda olduğu gibi ihtiyaçlardan doğmaktadır, gerçeklik budur. İhtiyaç dışı tüketim, dış alemde simülasyonun şiddeti şeklinde bireyleri tüketmeye özendirilmektedir. “Herkeste var sende de olmak zorunda” der gibi aşırılığın iletişimi ve bilgisinde insanlar bu simülasyon dünyasına özendirilmektedir. Bunun neticesinde ihtiyaç dışı tüketim; daha fazla çalışmaya, daha fazla efor sarfetmeye, daha fazla tüketimi de beraberinde getirmektedir. Yani bir bakıma tüketim çarkına dahil olmuştu insan. Kapitalizm için yaşayıp kapital düzen için ölmektedir. İnsanlar bundan habersiz bir simülasyonun, gerçekdışı bir dünyanın içerisinde yaşamaktadır. Kendisini özgür ve her şeyi yapabilmenin özgürlüğünü tadabilmenin yanılsamasına düşmektedir. Sosyal medyanın yarattığı ideal ben için çalışan insan, simülasyonun şiddetine kapılmış bir insandır. Sosyal medyada ideal ben olarak gerçek dışı bir dünya kuran birey, karşısındaki bireye aslında var ettiği dünyanın gerçek dışı olmadığını hatta gerçekliğin bizzat kendisi olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. O simülasyon dünyasını izleyen karşıdaki kişi ise kendi yaşadığı dünyayı beğenmeyerek öykünmeye kalkar. Bu öykünmenin sonucunda da her şeyi yapabilmenin şiddeti ortaya çıkar. Simülasyonun şiddeti işte bu noktadan sonra başlamaktadır. Bu şiddete dahil olan birey, teknolojinin, medyanın ve kapitalizmin büyümesine kapılmıştır. Hayatını bu ideal dünyasına göre kurgulamaktadır. Aynı zamanda buna ulaşmaya göre yaşayacaktır. Halbuki karşıda ideal dünyaya sahip görünen kişiler, o idealler dünyasına tam olarak sahip olamayan kişilerdir. Gerçekliğin makyaj ve imajına maruz kalmış, sanal bir gerçekliğe sahip bir simülasyonlar dünyası, bireylere olan baskısı şiddeti doğurmaktadır. İsteddiği gerçekleşmeyince daha fazla koşan insan, Chul Han’ın ifadesiyle yorgun ve bitkin düşecektir. İnsanın kendisine uyguladığı bu şiddet dıştan gelen şiddetten daha acımasız, daha amansızdır. Çünkü kendi potansiyelini bilen insan o potansiyeli sonuna kadar tüketmeye çalışacaktır. Dıştan gelen şiddete karşı kendisini yeri geldiğinde kapatabilen insan, ama bu durumda şiddet içten gelen dürtülerle, gerçek üstü bir dünyaya ulaşmak pahasına tüm gücünü tüketecektir. Han, buradaki deyimini “performans toplumu” dur. Sürekli çalışan, sürekli yorgun, bitkin düşen insan. Simülasyon şiddeti, insanların kendilerini görüntü dünyasında kendisini tüketmesidir.

Tüketim için delicesine çalışmak, ideal olanı elde etmeye çalışmak, kişinin en sonunda kendisini tüketmesidir. Halbuki bireyler bu dünyanın sadece simülasyon olduğundan habersizdirler. Gerçeklerden kopuk bir gerçeklik, simüle edilmiş bir dünya, kişilerin hayal dünyasında gerçek üstü bir dünyayı, zihinlerinde tasarlamaktadır. Aslında orada gerçek dünya olarak hayal ettiği dünya, bir film seti gibi, makyajlı ve yapay bir dünyadır. Artık bu dünyada savaşlar bile, geleneksel dünyanın savaşlarından başkadır artık. Geleneksel dünyada savaşlar güç gösteri iken günümüz post-modern dünyada savaş güçsüz bir şiddettir. Post-modern Baudrillard'ın perspektifinden bakacak olursak “mış gibi” yaşamaktır bir anlamda. Simülasyonun şiddeti, aslında her şiddet olayında olduğu gibi yıkıcı bir şiddettir. Simülasyonun şiddetinde yıkılan gerçekliğin kendisidir. Gerçekliğin yerine alan hipergerçeklik (gerçeküstülük) sahte bir dünyanın içinde yaşamamıza neden olmaktadır. Baudrillard bu duruma “gerçeklik ilkesinin çöküşü” olarak tanımlamaktadır. Simülasyonlar, toplumu ve bireyleri, anlamsız simülakrlar³³ içinde yaşarken, gerçekliği özleyecek hale getirmektedir. Gerçek ve sahteliğin iç içe geçmesi, anlamın ortadan kalkmasına ve bir tür simülasyon şiddetine yol açmaktadır. Sahte bir dünyada yaşamak, insana ızdırap vermesi daha olasıdır. İnsanlık tarihi bağlamında, insan her zaman doğru olanı merak etmiş, gerçekliğin peşinden koşmuştur.

Simülasyonun şiddetinin temel noktası, insanları sahte bir dünyaya hapsedmesidir. Bu hapis, Han'da daha çok görebildiğimiz her şeyin olumlama üzerinden içsel baskının artması, insanları depresif ve ilaca bağımlı hale getirmesidir. Bu yıkım sadece ruhsal olarak kalmamaktadır. İlaçlarla bireyleri, kapitalist sağlık ekonomisine, sürecine dahil edilmesini de sağlamıştır. Baudrillard'daki “anlam kaybını” Han'ın aşırılığı ile açıklayabiliriz. Şöyle ki, aşırı iletişim ve aşırı bilgi, aşırı uyarılmalar bir süre sonra gerçekliğin yitimine sebebiyet verecektir. Gerekli ve gereksiz bilgiler sürekli akarken, bireyler bunları ayıracak güçten yoksun, yorgun ve duyarsız kalacaktır. Bu bilginin kaynağı yukarıda tarifini ettiğimiz “bilgi tacizi” telefondan, reklamlardan, medyadan,

³³ Simülakr: Simülakr kavramı Baudrillard'ın simülasyon kavramının bir parçasıdır. Simülakr kavramı, simülasyon evreninin içinde nesneleşmiş insanları temsil etmektedir. İnsanlar gerçeklik ilkesinin hâkim olduğu zamanlardaki toplumsal hedeflerinden koparak, hayallerini, ütopyalarını kaybetmiştir. Kendilerini simülasyonun bir parçası olarak görüp, kendilerinin ötesine geçerek, görünümüne bir başka deyişle simülakra dönüşmüştür. Hayallerin ve toplumsal ideallerin sonlanması, insanların yalnızlaşması, bireysel değer hâkim olduğu bir dünyada hapsedilen insanlar, maddi kayıplar yaşamamak ve günlük yaşantılarında var oluşlarını ya da kimlik sahibi olmayı yine sistemin istediği bir şekilde başka bir deyişle tüketim sisteminin temelinde kalmışlardır. Sistemin oluşturduğu değer ve ahlak sistemi temelinde bu kod üzerinden işlemsel olan insan, kısacası simülasyon evreninde sistemin devamlılığını sağlayan bir göstergeye dönüşmüştür (Günay, 2021, s. 110).

hatta insan kendisini dışarı atar, bu aşırıliktan nefeslenmek için ama cebindeki bilgi ve iletişim tacizinden kaçamaz sürekli bildirimler ve sesler yakasını bırakmaz. Telefonunu sustursa dükkân ve reklam tabelaları sürekli yanıp sönerek bilinçaltını ve dolayısıyla beyni yorgun düşürmektedir. Kısacası birey bu günümüz dünyasında kaçacak, saklanacak bir yer bulamamaktadır. Bilinci ve beyni sürekli hırpalanmaktadır. Tüketim ve kapitalist düzen onu sürekli tüketmeye, sürekli tüketimi sağlayacak maddi birikimi için çalıştırmaya, sürekli kafes içindeki kobay misali sürekli bir el değirmeninde amaçsızca koşturmaktadır. Bu daire içinde koşmak bir süre bireyi tüketecektir.

Örneğini verdiğimiz el değirmenin ya da koşu bandında hızı düşmemekte daha fazla artmaktadır. Çünkü kapitalist üretim ilişkisi yeni yeni suni ihtiyaçlar yaratmaktadır. Bir zamanların stres çarkı gibi, stres topu, stres alıcı diğer ürünler, vb. Günümüz dünyası insanların stresli olduğunu bunun için yeni tüketim ürünleri çıkartmakta ve ne ilginçtir ki bu stresi alacak diye piyasaya sürdükleri ürünler, bireyleri o el değirmeninde birkaç adım daha atmaya zorlayacaktır. Stresin olmaması için bir miktar daha streslenmek. Yani az daha mesai yapmalı, kapitalist dünyaya hizmet etmeli, çalışmalı ve koşmalıdır. Bu durumu bireyler için olumlu ve olması gereken olarak görülmesi sistemin baskıcılığını ve amansızlığını daha da arttırmaktadır. Bireyler kafesin içinde o dairenin içinde istediği kadar koşması kendisini özgür zannettirecek kadar aciz ve çaresizdir günümüz insanı.

Baudrillard'ın simülasyon kuramı temelde anti-epistemoloji olarak, Batı'nın rasyonalizmine (akılcılığına), Batı'nın doğru bilgi ve yanlış (batıl) bilgi, arasında yaptığı ayrımın köklerine karşı çıkmıştır. Bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Baudrillard, Nietzsche'yi izleyerek, dünyanın büyüünün bozulma sürecini, basamaklarını, Batı'nın gerçeklik kavramının dönüşümünü, ilerleyişini, gelişimi olarak okumaktadır. Bu gerçekliği, hipergerçeklik ile sanal gerçeklik kavramlarını yaratacak biçimde vurgulamaktadır. Baudrillard bunu yaparken, ilkel denilen eski toplumların aslında kelimenin pejoratif (aşağılayıcı/küçümseme) anlamında, ilkel olmadıklarını, hatta bunun Batı'nın entelektüel dünyasının kullandığı anlamında, birer toplum da olmadıklarını öne sürer. Aksine burjuva devrimiyle birlikte modern dönemde yükselen ve tatlı hayalleri teşvik eden hümanist hayaller, hayali toplumları var etmiştir. İlkel yani eski toplumların ahlaken çökmüş, adaletsiz, fakir ve kötü bir durumda olduklarına dair alakasız, farklı bir anlam yüklemeyi (mistifikasyonu) zorunlu kılmıştır. Baudrillard, bu türden ideolojilerin modern toplumun kendi

kendisini kanıtlama, haklı çıkarma çabası olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu yüzden Baudrillard, her türlü ilerlemeci akımlara -örnek olarak sosyalistlere, feministlere, ekolojistlere- karşı hareket etmiştir. Çünkü bunların kendileri de sembolik düzene karşı modern fikir birliği, oydaşma (konsensüsün) bir parçası haline gelmişlerdir. Erken dönemde Baudrillard, kapitalist kitle kültüründe sembollerin kullanımlarını Marksist bir analize tabi tutmuştur. Fakat daha sonra Marksizmin kendisi de modern kültür tarafından üretilen bir sembol ya da ideoloji olarak değerlendirmiştir (Güzel, 2015, s. 66-67). Baudrillard'ın bu tespitinden biz şunu anlıyoruz, modern dünya zıddıyla birlikte ideolojilerini yaratmış ve insanlığa sunmuştur. Aslında modernite ve postmodernite dediğimiz dünya simülasyon evrenidir. Baudrillard da tam olarak bundan bahsetmektedir. Dünya iki yönlüdür yani bir taraftan filmin yazıcısı diğer yandan bu filmi oynayanlar tüm insanlık vardır. Peki ya bu filmi yazarlar kimler? Aklımıza George Orwell'in *Hayvanlar Çiftliği* eseri gelmektedir. Bu eserde çiftliği yöneten domuzlar, kendi başlarına kendilerini üstün hayvanlardan sınıflandırmış ve bu üstünlüğü günden güne dozajını arttırmıştır. Bunun nedeni o evrende yaşayan çoğunluğun o sistem içerisinde uyanıp, azınlık olan domuzların üstünlük tahtını yıkmasından korkmasındandır. Eserin ilk başlarındaki insanlara karşı ayaklanan hayvanların sloganı "Bütün insanlar düşmandır! Bütün hayvanlar yoldaştır!" (Orwell, 2019, s. 18) dan, insanlığa olan baş kaldırıdan "Bütün hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar öbürlerinden daha eşittir." (Orwell, 2018, s. 133) re dönüşmüştür bu. Günümüzde kapitalist üretim ekonomisinin aslında getirdiği durum budur. Baudrillard ve Chul Han perspektifinden günümüz dünyasına bakarsak "Sen her şeyi yapabilirsin, sende bu potansiyel oldukça fazla var, yapamıyorsan sistemde değil kendinde aramalısın, çünkü sen sınırsız özgürsün, yapmanın önünde en büyük engel sensin, içindeki gücü ortaya çıkar, vb." aslında bu cümleler hemen hemen her kişisel gelişim kitaplarında ve medyada sıklıkla duyduğumuz cümlelerdir. Dolayısıyla insanı adeta dört nala koşturtan bu cümleler kişinin depresyon hastalığında son bulmasında ortaya çıkmaktadır. Ama kapitalist düzen için bu da sorun teşkil etmemektedir. Neticede yıllarca süren bu psikolojik tedavide oyunun bir parçasıdır. İlaç ve terapiye verilen paralarda sistemi döndürmeye yarayan bir parçasıdır. Sistemi geliştiren ve sürekliliği sağlayan bir yapı taşıdır.

Baudrillard'a göre modern zamanlar, şiddetin anlamının yitirdiğini söylemektedir. Modern dönem de (buna postmodern dönemde dahil) şiddet, terör ve savaş olayları, stratejik olaylardan çok simülasyon halini almıştır. Baudrillard, Körfez Savaşı

zamanında bunu örneklendirmiştir. Şiddet, artık iktidarın bir ifadesi olarak çıkmış, gösterisi olarak anlamını yitirmiştir. Artık şiddetin, şiddet için şiddet gibi anlamsızlığa, sadece görsel şiddet gibianlamdan uzak bir şiddete dönüşmüştür. Bu Baudrillard'a göre güçsüz bir şiddettir. Şiddetin anlamı ve amacı olmayan, sadece bir simülasyonun bir parçası olarak şiddet türüdür. Aksine ideolojiler, Amerikalı bir sosyolog olan Daniel Bell'in dediği gibi ne son bulmuştur ne de Fransız sosyolog olan Jean Baudrillard'ın dediği gibi tam olarak terör yalnızca bir simülasyonun parçasıdır. Terör ve ideoloji kimi zaman gerçeğin ta kendisidir. Bu Baudrillard'ın simülasyonun zamanla hipergerçekliği ile ilgili değildir. Bu şiddet köklerinden gelen tarihsel bağlama sahip ideolojik bir şiddettir.

Baudrillard şiddetin anlamsızlığından sadece bir gösteri şeklini aldığını ifade eder. Ama aslında terörün ve şiddetin bir tarihsel bir anlamı ve hiç de öyle gösteri şeklinde olmadığına bir örnek de verebiliriz. Bu örneğimiz günümüzde İsrail ve Almanya ilişkisidir. Günümüzde yaşanan İsrail ve Filistin savaşını, Almanya'nın İsrail'e verdiği koşulsuz desteğini tarihte Almanya'nın Nazi Döneminde Musevilere uyguladığı zulmün diyeti şeklinde yorumlanmaktadır. Bu koşulsuz destek Türkiye'nin Almanya ile diplomatik ilişkilerde bürokratlar konuşmalarında da geçmektedir. Bunun yanı sıra Museviliğin, Hristiyanlık dini ile ilişkisidir. Arap ülkelerinin, Museviliğe olan antisemitik³⁴ davranışları, çoğu Avrupa ve Amerika'nın İsrail'e karşı verdiği desteği pek de anlamsız görülmemektedir. Öyle ki bu destek öyle noktalara varmıştır ki İsrail, çevresindeki tüm Arap ülkelerini tarihsel akışta neredeyse yerle bir etmektedir. Deyim yerindeyse İsrail her istediğini yapmakta, Avrupa ve Amerika sadece izleyip, İsrail'in yaptığı katliamların büyüklüğü ölçüsünde kınamalar peş peşe gelmekte ama hiçbir yaptırım yapılmamaktadır (ya da yaptırım sadece şeklen, yapmış gibi yapmaktadır). On binlerce çocuk ve çaresiz insanlar acımasızca bombalarla paramparça edilmekte, hemen hemen tüm ülkeler bu vahşete sadece izlemekte ya da "şiddetle kınamaktadır".

³⁴ Antisemitizm: Antisemitik bakış tarihin neredeyse her devrinde Musevilere (çoğunlukla Yahudilik geçer ama doğrusu Museviliği, Yahudilik, Museviliğin çok küçük bir ırk olarak, koludur bu kol ise tarihte yok olmuştur) olan kindar öfkeli bir bakıştır. Bu Musevi kindarlığı dünyanın her yerinde Musevilerin zulüm görmesine neden olmuştur. Sadece Almanya'da 2. Dünya Savaşı'nda 6 Milyon Musevinin katledilmesine neden olmuştur. Orta Çağ'da Musevi nefreti, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde görülmüştür. İlk olarak İngiltere'de, 1290 yılında İngiltere'de ülkenin tüm Musevileri ülkeden kovulmuştur. 1396 yılında, yaklaşık 100.000 Musevi Fransa'dan kovulmuştur. 1421'de binlerce Musevi Avusturya'dan kovulmuştur. 1492'de İspanya'dan ve 1497 yılında Portekiz'de hem Museviler hem de Müslümanlar bu iki ülkede kovulmuştur. Tüm bu baskılar ve katliamlar 1896 yılında Batılı bir Musevi olan Theodor Herzl'in Musevilerin bir devleti olmalı, fikrini doğurdu. Bu fikre Siyonizm adı verildi. Yani İsrail'de Siyonizm ile anlatılan, Musevilerin yaşam hakkına verildi bu isim (Ertan, 2012, s. 1-45).

Tarihsel bağlamında İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Musevilere olan çok baskıcı ve zulmetmesi günümüzde İsrail'in yaptığı zulme, zulüm olduğunu bile bile desteklerini gizliden veya açıktan verilmesine yol açmıştır (Ertan, 2012, s. 29-30). Bu desteğin en büyük ses getiren olayı İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Amerika kongresinde dakikalarca ayakta alkışlanmasıdır. Netanyahu, Amerika'nın İsrail'e desteğinin hızlandırılmasını ve bu işin daha kısa sürede bitmesini söylemiştir. Bu Filistin, İsrail savaşının aslında kendileri için olduğunu bahsetmiştir. Günümüzdeki Filistin'e yaptığı katliamları, Pearl Harbor, 7 Ekim ve 11 Eylül 2001 saldırı ile aralarında ilişki kurarak dakikalarca alkışlanmıştır (Oksijen, 2024). Tarihsel bağlamı içerisinde bu katliamların savaş hukukuna bakılmadan işlenmesi Baudrillard'ın simülasyonun günümüzde pek de öyle görünmediğini ortaya koymaktadır. Özetle simülasyon şiddeti, kendisini gösterdiği gibi diğer geleneksel şiddette iç içe ilerlemektedir.

3.3 Agamben ve Şiddetin Çıplaklığı

Giorgio Agamben, 1942'de Roma'da doğmuş bir İtalyan'dır. Hukuk ve felsefe eğitimleri almıştır. Doktora tezini Simone Weil'in siyasi düşüncesi üzerine yazmıştır. 1966 ve 1968'de Heidegger'in, Hegel ve Herakleitos seminerlerine katılmıştır. Walter Benjamin'in tüm eserlerini İtalyanca basımını yayına hazırlamıştır. Öncelikle dilbilim, filoloji ve şiir alanında yapıtlar vermiştir. Daha sonra ağırlıklı olarak siyaset kuramında çalışmaya başladı. Günümüzde Helen Verone Üniversitesi'nde ve Collage International de Philosophie'de felsefe dersleri vermektedir. Agamben günümüz İtalyan felsefesinin ve radikal siyaset kuramının önde gelen isimlerinden biridir. Daha çok Homo Secer (kutsal insan) ve İstisna Hali kavramlarına yaptığı katkılarla ünlenmiştir (Agamben, 1999). 2020 yılında koronavirüs hakkında yaptığı eleştiri yüzünden birden çok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirisi koronavirüs süresinde birey devletin kutsallığını kabul etmesi ve sağlığı için en temel haklarından vazgeçmesi şeklinde düşüncesi, özellikle Jean-Luc Nancy ve Slavoj Žižek tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin altında yatan sebep, Agamben'in korona virüsü iktidar tarafından oluşturduğuna inanmasıdır. Agamben eleştirilerinde korana virüs için her yıl görünen normal bir grip olduğunu, alınan önlemlerin çok abartılı ve ölçsüz olduğunu söylemiştir. Agamben, medya ve yetkilileri basit bir gripten panik havası yaratarak “gerçek bir istisna halini” kışkırtmayla suçlamıştır. Daha önceleri genellikle terör bahanesiyle istisnai önlem alan iktidarlar, bu bahaneyi tükettiklerinde, her türden istisnai önlemleri hayata geçirmek ve genişletmek için “bir salgın icat

etmek” ve “yeni bir ideal bahane” yaratmışlardır. Agamben’e göre böylesi ideal bahane için hükümetlerin kitleler nazarında yarattıkları “güvenlik arzusu” şeklinde ikili faktör şeklinde açıklamıştır. Bu güvenlik arzusunun nedeni ise kitlelerde son zamanlarda ortaya çıkarılan kollektif bir korku halidir. Agamben bu yazısını, düşüncesini paylaştığı dönem, korona virüsün ilk ortaya çıkışında olmuştur (26 Şubat 2020’de). Agamben, insanların sadece yaşamak için yaşadıklarını, anlattığı şu ifadeyi kullanmıştır: “Toplumun artık çıplak yaşamdan başka hiçbir şeye inanmamaktadır.” demiştir (Selvi, 2020, s. 315-318). Agamben’in hayatından kısa bir bilgilendirme verdikten sonra şimdi de fikirlerine, katkıda bulunduğu kavramlara geçebiliriz.

Agamben felsefe tarihine çok büyük katkıları olan filozof ve sosyologdur. Birçok kavramın içini doldurmuştur. Kavramları özerk değildir. Kavramlar arası anlam bağı ile bağlanmış durumdadır. Düşünsel hayata olan katkısı olan “Çıplak Hayat” Agamben’in en bilinen kavramlarından biridir. Çıplak Hayat, modern dünyaya bir eleştiri mahiyetindedir. Bu kavram özellikle de Agamben’in *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat* kitabında ele alır. Agamben Çıplak Hayat, kavramıyla özellikle de 20. Yüzyıldan itibaren insan hayatının nasıl denetim altına alındığı ve insanın sıkıştırıldığını günlük bakış açısı sunmuştur. Agamben, Çıplak Hayat derken insanın dünyadan tecrit (dünyadan soyutlanmış) olunmuş ruhsuz bir bedenden bahseder. Bu kavramdan anlatılmak istenilen insanın dünyada zihniyle değil, sadece bedeniyle var olduğunu anlatır. İnsanın biyolojik varlığa indirgenmiş; tüm sosyal, politik, kültürel hayattan soyutlanmış bir yaşamdan bahseder. Bu kavram aynı zamanda biyopolitika, kamp, istisna hali ve kutsal insan kavramlarıyla da ilişkilidir. Çıplak Hayatta, insan sadece yaşayan bir varlık olarak görülmektedir. Kişinin yurttaşlık hakları elinden alınmış gibidir. Siyasi kimliğin ve toplumsal yardımlaşma hakları bir kenara bırakılıp yalnızca biyolojik hayata odaklanılır. Bu kavramın anlattığı şey, insanın ölüm ile hayat arasına sıkışmış ve korunamamazlığını ifade etmektedir (Baştürk, 2017, s. 13-16). Bu paragraf, Agamben’in kavramsal çerçevesinin genel bir özetini sunmaktadır. Şimdi, onun düşünsel dünyasını daha ayrıntılı bir şekilde analiz edeceğiz.

Çıplak Hayat ve Kutsal İnsan arasındaki bağları irdelediğimizde ortaya şu çıkmaktadır. İnsan bedeni olarak var olan, nesneleştirilmiş ve kutsallığın değerli anlamında olan bir artısı kalmamış, dini ritüellerle kurban edilemeyen ama diğer yönden öldürülmesi yasaklanmamış bir insanın durumunu tarif etmektedir. Özetle, kutsal insan “vatandaşlıktan çıkarılmış insan” anlamındadır. Agamben bu kavramı, Roma

Hukukundan almıştır. Egemenlik tarihini Antik Yunan'a kadar götüren Agamben, öncelikle bizi iki kavramla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu kavramlardan birincisi Zoe ikincisi ise Bios'dur. Bu kavramlar yaşamla ilgili olmasına karşın, terim anlamları birbirinden farklıdır. Zoe, yalın bir yaşamı işaret eden biyolojik bir varlıktır. Bios ise, siyasal ve kültürel değerlere sahip bir yaşama işaret etmektedir. Zoe kavramı Agamben'in çıplak hayatına karşılık gelmektedir. Bios, toplumsal hayatın içerisindeki düzene göndermede bulunur. Bios, yaşamın sosyal yanlarına değinmektedir. Zoe, hukuki ve kültürel temellerinden ayrılmış biyolojik olarak var olma halidir. Bu bağlamda Zoe, çıplak hayatın kendisidir. İki kavram yaşama, yani dışlanmış bir vatandaşa götürmektedir. Agamben için kutsal insan kavramı, egemenliğin kökeninde yatan siyasal ontolojinin tılsımını çözecek bir anahtardır. Yani geçmişten günümüze olan kısımda, egemen tarihinin insanları etkilemiş olan eylemlerinin aydınlanmasını sağlayacak ve siyasal hayatın gidişatını, toplumun egemenlik kültürünü anlamasını sağlayacak bir kavram olarak görmektedir. Agamben, kutsal insanı, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar uzandığını ifade etmektedir (Bora, 2022, s. 47-54). Burada tezimiz bağlamında Çıplak Şiddet atıfta bulunacak olursak, günümüzde insanlık çıplak yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Çıplak şiddet ise Agamben'in bir kamp hayatından ya da istisna halinden egemen iktidardan değil de insanın kılcallarına kadar işlemiş kendine olan şiddeti kapsamaktadır. Günümüzde Han'ın dediği gibi şiddet, daha çok dışsaldan değil kişinin tamamen özgür olma yanılgılarından doğan, içsel şiddetten gelmektedir. Siyasallığı, kültürelliği, toplumsallığı elinden alınan insan çıplaklaştırılmış bu çıplaklığı içinde kendine yönelik şiddet kaçınılmaz hale getirilmiştir. Yani acısı; algofobi olarak siyaset, toplum ve kültürel dünyamıza hâkim olmuştur. Acı ve olumsuzluk istenmeyen bir durumdur. Bundan kurtuluşa olumluluğun diktatörlüğüdür. Yani her türlü olumsuzluktan, diyalektikten uzaklaştırılmış insanlardır. Olumsuzluğun konuşulmadığı bir dünyada, olumsuzluklar içten içe bizi tüketmeye başlayacaktır. Halbuki gelişim acı ile başlar. Bir yerde olumsuzluğun olması, olumluluğunda arkasından geleceğine olan ümidi, mutlu olmayı getirir. Günümüz insanı işte bunlardan mahrum bırakılmıştır. Her şeyin zıddıyla anlamını bulduğu doğal dünyada, bu doğallığın bozulması her an olumluluğun empoze edilmesi, insanında doğasını bozmuş, insanı psikolojik hasta haline getirmiştir.

Biyopolitika, Michel Foucault tarafından teori haline getirmiştir. Agamben ise bu teoriyi geliştirmiştir. Şimdi bu bağlamda biyopolitika ile çıplak hayat üzerine değineceğiz. Foucault biyopolitikayı, iktidarın yaşam ve ölüm üzerinden ele almaktadır. Kimin yaşayacağını kimin öldürüleceğinin belirlenmesi, geleneksel

dönemlerde görüldüğünde, Foucault modern dönemde bu öldürücü ve yaşatıcı gücü elinde bulunduran iktidarın, disipline edici iktidara doğru dönüştüğünü söylemiştir. Foucault'ya göre iktidar, biyopolitikada artık doğrudan gücünü göstermemektedir, dolaylı yoldan güç ilişkilerini göstermektedir. Kimlerin yaşatılacağı, kimlerin öldürüleceğinden artık disipline ediciliğine geçmiştir iktidar. Bu bağlamda Foucault, gözetim toplumu olarak bireyleri, iktidarın serbest bıraktığını ama disipline edici eğitim, hapishane, hastane gibi insan hayatına dolaylı olarak etki eden kurumların nasıl iktidar ilişkileri ürettiğini göstermektedir. Buradan da beden, bilgi politikası, bilgi eksenli bir iktidarın varlığından söz etmektedir. Bu bilgi iktidarını da biyopolitikayı oluşturuyor. Yani günlük hayatı düzenleyen, bilgiler bütünü. Yönetimsellik ve biyopolitika arasında bir bağlantı mümkündür. Agamben'de ise biyopolitika, Foucault'da olduğu gibi direniş noktasına kadar götürmemektedir. Bu bağlamda daha karamsardır Agamben. İstisna halinin sürekli hale gelerek egemenlik ilişkilerinin, iktidar ilişkilerinin yeniden kurulması olarak görmektedir. Agamben, 2. Dünya Savaşı'nda Nazi Toplama Kamplarını biyopolitikanın zirvesi, merkezi olarak görüyor. Kutsal İnsan, Roma hukukundan kalan bir kavramdır. Bu kavramın anlamı öldürülebilir ama kurban edilemeyen bir ara kategoridir. Bu belirsizlik, ara kategorilerin genelleştirilmesi ve devam ettirilmesi üzerinden biyopolitik tartışmanın güçlendiğini ve modern egemenliğin de bunun üzerine kurulu olduğunu söylemektedir. Agamben'de biyopolitika, iktidarın günlük hayata sızmasını ifade etmektedir. Biyopolitika, iktidarın sistematığıdır. Bu nedenle iktidar kurulumu çerçevesinde anlaşılması gerekmektedir. Aynı zamanda biyopolitika, her bir işlevselliği bünyesinde barındıran güçler toplamıdır. Bu bağlamda biyopolitika, salt iktidarın bedenleri üzerinde kontrolü değildir. Biyopolitika, ortaya çıkışını hızlandıran ilişkisellikler içerisinde anlaşılırsa bir anlam ifade edecektir. Biyopolitika çok boyutlu güçler birliğini sunar. Bu güçler birliğinde iktidarın sadece yönetme gücünde değil; yönlendirme, dönüştürme ve koordine etme gücünü de sunmaktadır. Agamben aynı zamanda insan hayatını politik ve yalın olarak ikiye ayırmaktadır. Bu iki alanın içerisinde insanın farklı karakteristik özelliklere sahip olmasıdır. Politik yaşam, insanın birey olma halini tanımlamaktadır. Bir grup halinde yaşamasını ifade etmektedir. Yalın yaşam ise, norm ve politik yaşamın dışındaki alanı ifade etmektedir. Agamben'e göre iktidarın asli unsuru da var olan bu iki yaşamın sınırlarını kaldırıp, her iki yaşamı da kendi politik vücutuna eklemlenektir (Baştürk, 2013, s. 242-255). Foucault'da iktidar, yaşamı kategorize etmekteydi. Agamben, iktidarı hayatın her alanına dahil etmiştir. Chul Han ise iktidarın dıştan değil, bizzat içimizde

yaşattığımızdan bahsetmiştir. Bu bağlamda iktidar Foucault'dan, Han'a geliş süreci bu şekilde olmuştur.

Agamben'in modern devlet eleştirisi, devletin egemenlik sınırlarını da aşarak, yaşamın tam bir denetim kurmasını eleştirmektedir. Agamben'e göre, insanları Çıplak Hayata indirgemek, insanların siyasi ve toplumsal varlıklarını ortadan kaldırmak demektir. Bu durum ise insanlığı anormal bir duruma yol açmaktadır. Çünkü insanın temel özelliği düşünmesi, akılcı bir hayat yaşamasıdır. Akıl ve düşünce ise siyasal bir hayatı ve toplumsallığı getirmektedir. Modern devletler, insanların siyasi ve toplumsal hayatını ellerinden aldığı vakit geriye robot ya da içi boş, insana benzeyen varlıklar, var olmuştur. Çünkü dediğimiz gibi insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği, zekâsı ve o zekâyı sürekli dönüştüren düşüncesidir. Düşünce olmadan üretim olmaz, üretim olmadan da dünya renksiz, durağan ve karanlık bir hale gelir. Bizim buradaki düşünceye katkı olarak eleştirimiz, günümüzde bazı fikirlerin, sözde fikir özgürlüğü savunucularının, fikir özgürlüğü kapsamında kendi çıkar gruplarına destek vermektedir. Bu kapitalist düzenin üretime katkı sağlayacak kişilerin, ideolojinin, fikir özgürlüğü görünümünde, süslü ambalajları vardır. Amaç, özgürlük ve fikir gibi kıymetli kavramların amaçlarının dışında sadece menfaat bulunması, çok karanlık durmaktadır. Bu fikir özgürlüğü savunucuları gözlemlediğimizde örgütlü olarak tek bir yanın fikrini önemsediklerini, diğer tarafında bilgisiz ve ufuksuz gibi yaftalanarak tek taraflı bir özgürlük olduğunu görmekteyiz.

Giorgio Agamben'in İstisna Hali kavramını, İstisna Hali adlı kitabında Amerika'nın dönemin Başbakanı olan George W. Bush'un emriyle Irak'ın işgal edilmesinden sonra kaleme almıştır. Agamben, Irak'ın işgalinden yola çıkarak, Batı'nın siyasal pratiğinde demokrasi ve totalitarizm arasındaki ince çizginin, Antik Yunan'dan; Roma İmparatorluğu'na oradan da Nazizme ve günümüze kadar tarihsel gelişimin izini sürmektedir. Agamben istisna halini; siyasi belirsizlik veya nedeni ne olursa olsun kriz anında, siyasal düzenin sağlanması için hukukun kendisini askıya almasını tanımlamaktadır. Agamben için istisna halini başlatan ve uygulayan gücün meşrutiyetini nereden aldığıdır. Agamben'in temel problemi kriz ve belirsizlikle kesintiye uğrayan toplumsal işleyişin, devamını sağlamaya yönelik yasanın olmaması ve boşluk halini günümüzde sürekli bir hal almış olmasıdır. Yani günümüzde yasanın olmayışı ve hukuksuzluk, yasaya ve hukuka dönüşmüş olmasıdır. Agamben'e göre bu süreç I. Dünya Savaşı'ndan beridir günümüzde istisna halinin yaşanmaktadır. Batı demokrasisi erozyona uğramış, parlamentolar artık otonom halini almıştır. Agamben,

Batı demokrasinin, yürütmenin çıkardığı kanun hükmünde kararnameleri onaylandığı yerler haline gelmiştir, demektir. Cumhuriyet artık parlamentodan çıkmış yürütme erkine dayanmaktadır. Dönemin Amerika Başkanı Bush'un 13 Kasım 2001 tarihli askeri buyrukla, uluslararası tüm hukuk kurallarının rafa kaldırılmasıyla başlayan askeri işgaller ve tutuklamalar, demokrasi düşmanlarını (bu düşmanlık Amerika düşmanları olmuş olmaktadır) dize getirme adına, istisna halinin uluslararası siyasi bir rejime dönüştüğünün somut göstergeleri olarak görülebilir. Bu yönetimin acil durumu gösterdiği, savaş ve barış arasındaki ayrımın belirsiz bir durum yaratılmıştır. Bu ölüm makinesi Agamben'e göre I. Dünya Savaşı'ndan başlayarak faşizm ve nasyonal sosyalizm aracılığıyla günümüze kadar devam ettiğini söylemiştir (Kaşbaş, 2016, s. 410-411). Fakat Agamben'in atladığı bir ideolojik savaş hali vardır, o ise komünizm ve sosyalizmdir.

İstisna Halinin kökenleri Agamben, Nazi Almanyası'ndan Amerikan hukukuna kadar birçok tarihsel bağlamda incelemektedir. Agamben, Nazi Almanyası'nda Hitler'in her türlü bahanelerle istisna halini yaratması, devletin tüm gücünü, denetimini kendi elinde tutmuş, yasaları geçersiz kılarak dilediği gibi hareket edebilmiştir. Agamben'e göre modern devletler istisna halini kullanabilmek için olağanüstü durumları (sağlık krizi, savaşlar, terör) kendi sınırlarının ötesinde kontrolü sağlamak için araç olarak kullanmakta olduğunu söylemiştir. Chul Han'a referans edebileceğimiz Agamben düşüncesiyle, egemenlik de yaşam üzerine uygulanan bir şiddet pratiğidir (Akkanat, 2023, s. 107). Agamben, istisna halini Carl Schmitt'in "egemen istisna halinde kural koyandır" düşüncesinden yola çıkarak kavramı geliştirmiştir. Schmitt'e göre egemen, hukuk düzenin dışına çıkarak kural koyma yetkisine sahiptir. Egemen normal insanı belirleyendir demektir. Bu düşüncesiyle Schmitt, Foucault'nun, delinin ya da akıllının ne olduğunu tıbbın belirlemesi gibi, benzemektedir. Ancak Agamben, Schmitt'en farklı olarak bu durumu eleştirmektedir. Agamben'e göre istisna halinin hukukun üstünlüğünü zayıflattığını, insan haklarını ihlal ettiğini ve otoriter bir yapı oluşturduğunu savunmaktadır. Agamben'in istisna hali dışlama halini belirtse de dışlananın, dışlayan kuralla ilişkisi, dışlamasıyla sona eren bir ilişki değildir. İstisna haline karar veren kural, istisnayı bir kaos olarak değil de düzen içerisinde, "düzen dışılık" olarak işlemektedir. İstisna hali, özel bir hukuk değildir. Hukuk düzenin kendisinin askıya alınması olarak hukukun eşiği ya da sınır kavramını belirlemektedir. Bu bağlamda istisna hali, hukukun ne içindedir ne de dışındadır. Normun askıya alınmış olması ya da bütünüyle ortadan kaldırılmış olması bir yasadızlık bölgesi halidir. Yine de bu durum bütünüyle, hukuk düzeniyle, bağlantısız demek değildir.

İstisna hali, hukuki düzen ile çıplak yaşamı arasındaki boşluğu doldurmaktadır. Yani bireyi hem hukuka bağlamakta hem de terk etmektedir (Kahveci ve Aras, 2021, s. 29-42). İstisna hali ismiyle paralel olarak bir göründüm bir kayboldum gibi olmakla beraber, Agamben'e göre egemenin günümüzde bu istisna halini süreklilik haline getirdiğinden bahsetmektedir.

Agamben istisna halini, COVID-19 ile bir okuma yapmaya çalışması, tepkileri de beraberinde getirmiştir. Agamben'in bu düşüncesi ve aldığı eleştirileri şu şekilde okuma yapabiliriz: Eski insanların, eskiden getirdikleri kodların, yeni olan kodlarla uyuşmaması şeklinde, tepkileri yorumlayabiliriz. Ama eski kodlar günümüzde birbirine karışmış haldedir. Çünkü yeni kod olarak insanlık tarihine kodladığımız 19. 20. Yüzyılın pozitivist anlayışı asla eskimez, daima insanlık tarihi ile birlikte giden bir "yeni" ve "mutlak doğru" şeklinde insanların yaygın kanaatleri vardır. Bunu bu şekilde algılayan insanlık, Agamben'in COVID-19 da alınan tedbirlere karşı yaptığı eleştiriye, sert bir şekilde karşı bir eleştiri görmüştür. Çünkü önlemleri önerenler, tıp ve sağlığı öne sürerek yapmaktadır. Tıp ise pozitivizmin ana kalesidir. Bundan dolayı eleştirilerin sert olması bundan kaynaklı olabilir. Nitekim Agamben tıbbın son 30 yılda bir din veya kült halini aldığını ve merkezi otoritenin bedene müdahalesi yani biyoiktidarın yeni hükümdarlık alanı olduğunu iddia etmektedir (Daldal ve diğ., 2023, s. 43). Zaten pozitivistimin ilk ortaya çıkışı da dini bir söylem şeklinde olmuştur. Auguste Comte'un, *Pozitivizmin İlmihali* adlı eserinden gayet net bir şekilde bunu görmekteyiz.

Agamben'in kamp kavramı, modern devletlerin bireyleri ve toplulukları kontrol altında tutabilmek için uygulanan, biyopolitikanın en tepe noktasını temsil etmektedir. Agamben bu kavramı, Nazi Almanyası'na Nazi toplama kampına atıfta bulunarak geliştirir. Bu kampları Agamben, modern devletin bireyleri hukuk dışına çıkararak salt biyolojik (insanın sadece bedensel olarak kavranması) olarak ele aldığı alanlar olarak tanımlamaktadır. Agamben'e göre kamp sadece tarihi bir fenomen³⁵ olarak değil; aynı zamanda devletin kriz anlarında sürekli başvurabileceği, istisna halinin sürekli kalıcılaştırıldığı bir biyopolitik mekanizmadır. Kamp, Agamben'e göre yasal düzenin askıya alındığı alanlar olarak tanımlamaktadır. Bu kamplarda bireyler, hukukun koruma alanı dışında tutarak, bireylerin çıplak yaşam statüsüne indirgenirler. Yani bireyler sadece beden, biyolojik bir nesne olarak görülür, toplumsallığından ve kültürelliğini görmezden gelinir. Sosyal, politik ya da hukuki haklarından tamamen

³⁵ Fenomen: Fenomen felsefi bir kavram olarak tanımı, kelimenin Türkçe çevirisi görüngüdür. Yani felsefedeki anlamı duyularımızla algılayabildiğimiz her şey, olarak tanımlanmaktadır.

yoksun bırakılmaktadırlar. Agamben'deki kamp kavramı modern devletin egemenliğinin en tepe noktasında tesis ettiği alandır. Agamben, istisna halini örnekler vererek somutlaştırmaktadır. Bu örneklerden biri Hitler'in iktidara geldiğinden beri 12 yıl boyunca istisna halini yürürlükten kaldırmamış olmasıdır. Agamben'e göre Hitler ya da Mussolini sadece diktatör değildir. Yani, Mussolini yasal olarak kral tarafından getirilmiştir. Hitler ise, meşru cumhurbaşkanı tarafından şansölyelik makamına atanmıştır. Dahası onlar, yönetme faaliyetleri boyunca anayasalar ortadan kaldırılmamış, varlıklarını sürdürmüştür. Tam da bu noktada Agamben'in üzerinde durduğu konu, Hitler tarafından bir kararname ile ilan edilmiş olağanüstü halin, modern Batılı siyasetinde hep bir yerlerde olduğunu göstermektedir. Agamben'e göre, egemenin ilk işi çıplak hayat üretmektir. Yani insanları siyasal ve kültürel hayattan soyutlamaktır. İnsanın aklının ve bilincinin alındığı sadece beden olduğu, bir olgudur çıplak yaşam. Biyoiktidarın Antik dönemden günümüze kadar var olduğuna göre, var olmuş tüm iktidarların amaçları da ortak olmalıdır: Çıplak hayatı üretmek. Egemenlik ilişkisi, temsil, sözleşme, yasallık veya meşrulukta değil; istisnada ve çıplak hayatta aranmalıdır. Bu bağlamda Agamben, dikkatimizi mülteci kamplarına, toplama kamplarına hatta hastane odalarına yöneltmemizi ve egemenliğin bu mekanlarda bireyleri ölüme terk ederek işlediğini tespit etmemize olanak verecektir (Yağbasan, 2017, s. 12-14). Bu bağlamda günümüzde Türkiye gündeminde olan "hastanelerde çocuk ve yaşlıların bilinçli olarak öldürülmesi"³⁶ Agamben'in kutsal insan (homo sacer) ve çıplak hayat bağlamında oldukça dikkat çekici bir gündem yaşanmaktadır.

Modern devletlerde kamp, bireyleri dışlamada ve yönetme konusunda oldukça etkili bir araçtır. Agamben'e göre, devlet bu tür alanları kullanarak, toplumun dışına itmek istediği kesimleri kontrol altında tutabilir ve kendi otoritesini sürdürebilir. Kamp sürekli tekrar edilen, modern hayatın bir akışı içerisinde kendisini sürekli yenileyen ve dönüştüren bir araçtır. Örnek olarak bize göre salgın dönemindeki karantina örneği bu tanımlı örnekleme açısından oldukça kullanışlı görünmektedir. Çıplak hayat ve kamp kavramlarının kesiştiği noktada insanın bedenen varlığı var olarak tanımlanabilmekte ama hukuken var olduğunu kanıtlamada yetersiz kaldığı, kendisini bireyin varlığını, hukuken ortaya koyamamasını tanımlamaktadır (Gora, 2014, s. 132). Kamp ve çıplak yaşama sosyolojik bir katkı olarak, toplumsal hayattaki insanların gruplaşması kamp ve

³⁶ Bknz: Medya'da duyulan ismiyle: Yeni Doğan Çetesi:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Yenido%C4%9Fan_%C3%87etesi_soru%C5%9Furma_s%C4%B1 (Erişim Tarihi: 07.12.2024)

çıplak yaşam kavramlarına bir örnek teşkil edebilir. Bir grup insan karşısında “istenmeyen bir birey” ile karşılaştıklarında, sadece görünürde maddiyatına esas alınıp, ama asıl olanla yani kültürü ve sosyal yönü yok sayılan bir birey örneği, bu konuya örnek olabilmektedir. Konuyu biraz daha genişletirsek -günümüz de pek bu ayrım kalmamış olsa da- köylü ile şehirli insan tiplemesinin karşılıklı bir araya gelmesiyle sadece birbirlerine (çıplak yaşam) sosyolojik bağlamında toplumsallığına girmeden bedensel bir ilişki içerisinde olunması kamp ve çıplak yaşam kavramlarına örnek olabilir. Yani şeklen var, iletişim sadece şeklen olmaktadır. Derinleşme ve sosyalleşme kısmına girmeden sadece maddi olanla, çıkarların oluşturduğu bir iletişimden bahsedebiliriz.

Günümüz dünyası Han’ın değindiği gibi insanı yorgun kılmaktadır. Sürekli yapabilmenin zorlaması, insanı kendi sınırlarının çok üstündedir. İnsanlar kendi gücünün çok üstesinde bir işler yığınına baş etmeye kalkışması, bedenen yorulduğu kadar ruhen de yorgunluğu en derinlerine kadar hissetmektedir. Bu yorgunluk kendisini depresif bir kişilik olarak dışa vurur. Bu bağlamda Agamben potansiyel kavramı, Han perspektifinde örtüşmektedir. Agamben, potansiyel kavramı onun felsefi çalışmalarında özellikle varlık (ontoloji) ve etik alanlarında önemli bir yer tutmaktadır. Agamben’de potansiyel kavramı bir şeyi sadece yapabilmenin gücü olarak değil, bir şeyi yapmamanın da gücünü kapsamaktadır. Bu kavram bir eylemi yapabilmenin gücü kadar yapamamanın kapasitesini, güçlü ve güçsüz şeklinde durumları bir arada ele almaktadır. Agamben’in potansiyel kavramı büyük ölçüde Aristoteles’in güç (dynamis) kavramına dayanmaktadır. Aristoteles’in güç kavramı bir eylemin gerçekleştirebilme kapasitesine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ancak Agamben bu kavramı genişleterek potansiyelin yapabilmenin içine, yapamamayı da dahil ederek kavramı genişletmiştir. Yani potansiyel, varlığını koruyabilmek için aktif bir şekilde yapabilmenin zorundalığında değildir, aynı zamanda o eylemi gerçekleştirilmeyi de içermektedir. Bu bağlamda gerçek potansiyel yapabilmenin yanında yapamamanın da imkânı içermektedir. Agamben’e göre potansiyel, yalnızca aktif bir kapasite değil, aynı zamanda pasif bir durumdur. Potansiyel olan şey, kendisini fiiliyata dökme kapasitesi olduğu halde, bu gücü kullanmayabilir, gerçekleştirilmeme özgürlüğüne sahip olandır. Bir şeye yapmaya karar verme ya da yapamamayı tercih etme yetisidir. Bu düşünce, insanın kendi gücünün ve sınırlarının farkında olabilmesine olanak tanır. Günümüzde olmayan şey aslında tam olarak budur. Bir şeyin yapamama olumsuzluğu yoktur günümüzde. İnsan bir anlamda yapabilmenin ve başarının şehvetine kapılır. Bir eylemi

yapamamayı da seçme kapasitesi, kişinin iradesinin bir parçasıdır. Bu bağlamda potansiyel, pasifliği içermektedir. Bu pasiflik kişinin kendine özgü bir özerkliğin yaratmasına yardımcı olmaktadır. Agamben, potansiyelin aynı zamanda etik bağına vurgu yapmaktadır. Bir eylemi yapmanın veya yapmamanın özgürlüğü, ahlaki ve etik kararların temelini oluşturmaktadır. Bir birey ahlaki bir neden dolayısıyla belirli bir eylemi yapmayabilir, bu davranışın potansiyelinin bir ifadesidir. Bu nedenle potansiyel, etik bir karar verme sürecinde bireyin özgürlüğünü simgelemektedir (Türk, 2017, s. 63-66). Yani özetle özgür olmak yapabilmenin olduğu kadar yapmamaya bu kararı vermeye de muktedir (bir şeyi yapabilmeye gücü yeten anlamındadır) olmak demektir.

Agamben modern dünyanın, toplumların potansiyellerini sınırlandığını savunmaktadır. Devletler, toplumu kontrol altında tutabilmek için bireylerin, belirli eylemleri yapmaya zorlayabilir veya belirli eylemleri gerçekleştirme yönünde alıkoyabilir. Bu zorunluluk bireylerin eylemlerinin özgürce uygulamasındaki, özgürlük alanını kaldırmaktadır. Böyle bir baskı ortamı, bireylerin özgürlüğünü ve özerkliğini tehdit etmektedir. Agamben, potansiyel kavramını sanatsal yaratıcılık alanında da incelemektedir. Bir sanatçı, sanatsal yaratma potansiyeli olduğu gibi bu potansiyelini yaratmama kapasitesini de içermektedir. Sanatçı, belirli bir eseri yaratma gücüne sahip olsa da bu gücü kullanmayabilir. Agamben'e göre bu yaratmama kararı bile potansiyelin bir ifadesidir. Yaratıcılığın özgür doğasını simgeler. Agamben'in potansiyel kavramının önemi, insan özgürlüğünü, ahlaki özerkliğini ve yaratıcı kapasitesini sorgulayan felsefe bir bakış açısını sunmaktadır. Bireylerin yalnızca toplumun veya otoritenin dayattığı eylemleri yapma zorunluğundan ziyade, kendi özgür iradeleriyle yapma veya yapmama özgürlüğünü göstermektedir. İnsan bu kavramda sadece aktif değil, pasif bir şekilde de ele alınmaktadır. Bu pasiflik, insanın kendi sınırlarının ve kararlarının, insanın bilincinde olmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda insanın özerkliğini, etik duruşunu ve yaratıcı gücünü destekleyen güçlü bir felsefi argüman olarak öne çıkmaktadır (Koçak, 2024, s. 357-369). Bu bağlamda modern dünya, bireyleri modernizmin temel paradigmaları olan üretime dahil etmektedir. Yani yapmama durumunu asgari düzeye indirgeme şeklinde gelişen günümüze kadar olan durumu, Chul Han perspektifinde artık kontrol etme şeklinden çıkmış, bireyler kendi kendilerinin kontrolünü yapar hale gelmiştir. Artık Foucault, Baudrillard ya da Agamben'deki gibi dışardan zorlama ve dayatma şeklinden çıkılmış, o dayatma ve zorlamayı günümüzde bireylerin içine yerleştirilmiştir. Bireyler kendilerini özgür zannetmekte, olumsuzluğun olmadığı bir evrende yaşadıklarının

yanılığındadır. Bundan dolayı kırbacın dıştan değil artık içten gelmesiyle sınırsız bir performans öznesi haline gelmiştir.

Agamben, Mesihsel Zaman kavramı ile insanın bazı şeyleri gerçekleştirmek için zamanı beklememelerini, o şeyin şimdide gerçekleştirmesini ve bunun da bireylerde özgürlüğü arttırıcı bir şey gibi görür. Halbuki Han perspektifindeki bu zamanımızın krizi, zaten bireyin fazlaca an içerisinde yaşadığı, her şeyi yapabilmenin zorundallığı olan ve bundan kaynaklanan öz-sömürü bir zamandır. Zamanımız bir hız ve performans zamanıdır. Zaten yorgunluğun ve depresif yaşamın temel kökeni şimdide yatmaktadır. Performans öznesi kendisini özgür zannettiği için var gücünle kendisini gerçekleştirmek istemesiyle tükenişe geçmektedir. Agamben'in Mesihsel Zamanı, bu zamanın özelliklerine pek uygun düşmemektedir. Çünkü zamanımız, bireylerin özgür hissettiği bir zamanın şiddetini her an yaşamaktadırlar. Olumluluğun şiddetinde Chul Han, kişinin en fazla kendisiyle mücadele ettiğinden bahsetmiştir. Günümüzdeki sorunlar kişinin özgür olmamasından değil, çok fazla özgür olmasından, sistemin kölesi haline gelmiştir. Yani burada özgürlüğün sömürüsü vardır. Bireyler kendisiyle sürekli mücadele halindedir. Sürekli bir şeylere yetişme performansı aslında bizi bitiren bir şey olduğunu Chul Han her defasından bahsetmiştir. Zamanın insana yetmeme durumu aslında Agamben'in şimdide yaşamının kişiyi özgürleştireceği tezi neoliberal sermayenin içerisine dahil olduğumuz bir öz sömürüyü var eden bir durumdur (Aydın, 2021, s. 82-87) (Odabaşı, 2010). Günümüz insanı fazla özgürlüğünün (ya da öyle hissettirildiğinin, zannettiğinin) kurbanıdır. Neoliberal üretim ilişkisi, insanlığı mutlak bir şekilde sömürecek yeni bir yöntem bulmuştur. İnsanın kendi kendisiyle yarışırılması ve ona sosyal medya aracılığıyla yeni ütopyalar kurmuştur. O ütopyalar için var gücünle, adeta kendisini tüketecek bir şekilde hırpalayarak çalıştırmaktadır. Bu yeni üretim biçimi, yeni mekaniğin ve yeni düşünce aygıtlarıdır.

4. GÜNÜMÜZ TOPLUMUN AKİBETİ VE KADERİ OLARAK ŞİDDET

Günümüz toplumun akıbeti ve kaderi olan şiddet, genel olarak şiddeti toplumsal kaynakları olarak belirleyen faktörler; ekonomik eşitsizlik, eğitim eksikliği, kültürel ve sosyal normlar olarak sınıflandırabiliriz. Toplumdaki ekonomik eşitsizlikler, işsizlik, yoksulluk gibi faktörlerin stres artırıcı bir özelliği olduğu görülmüştür. Şiddetin çoğu zaman bilgi eksikliğinden olduğu düşünülmektedir. Sorun çözme yeteneğinden eksik olan, eğitimin düşük olduğu bireyler, şiddete başvurma oranının daha yüksek görülmektedir. Kültürel ve sosyal normlar ise bazı toplumlarda “erkeklik göstergesi” ya da sorun çözme yöntemi olarak kabul edilmektedir. Bu ise şiddeti pekiştirici bir unsur olabilir. Bunlara ek olarak; kendine yönelik şiddet olayları intihar, alkol ve uyuşturucu tüketimini de dahil edebiliriz. Öldürme dıştan olarak geldiği kadar, keyif ve zevk şeklinde; alkol ve özellikle de uyuşturucu olarak olabilmektedir. İnsanın, doğrunun bir tek kendi doğrusu olarak en doğru olduğunu kabullenmesi ve bunu bazı zamanlarda dayatması, bencil bir şiddet biçimi olarak toplumda görülmektedir. En önemlisi bu bencil şiddet türü, bireylerin bu bilgilerin sahibi olduğunu ve neden diğer insanların bu bilgiyi bilemediklerinin de bir şiddeti besleyen faktör olarak önemli bir şekilde kendisini toplumda yer etmektedir. Yani ben bu bilgiyi elde etmek için uğraştım, bu bilgiyi elde ettim fakat neden diğer insanlar benim gibi uğraşmadan, bu bilgileri öğrenmeden (kendilerine göre) “boş bir hayat” sürdürmektedir. Bu şiddet; hırs ve yaralamaya, karşındakini psikolojik şiddet olarak küçük görmeye kadar götüren “devamlı bir şiddet” türüdür. Toplumda çok az da olsa bir gözlem yaparak bu gerçekliği görebiliriz. İnsanlar arasında kötü lakap takmalar bu şiddet türünün en açık göstergelerindendir. Bu kötü bir şekilde lakap takmalar, en çok da siyasetin toplumda yansımada görülmektedir. Bir insan siyasi partiye üye olabilir, bu partiye üye olması, karşı tarafın nefret ile o insana karşı lakaplar ve hakaretler Türkiye’de özellikle son 20 yıldır oldukça fazla bir şekilde görülmektedir. İnsanlar karşısındaki insana hınç, öfke ve nefretle kişileri aşağılamaya varacak şekilde çok kötü bir şekilde yaftalayabilmektedir³⁷. Bu durumda karşılıklı bir şiddet eğilimi artmaktadır ve bu giderek büyüyen kartopu şeklinde artarak toplumsal şiddet halini almaktadır (Özerkmen ve Gölbaşı, 2012, s. 24-31). Psikolojik şiddetin özellikle de akıl ile bağlantılanması, çok yaygın ve ilginç bir durumdur. Akılın kutsanması bireylerde şiddeti artırıcı bir neden olarak da görülmektedir. Şiddet gösteren tarafın özellikle de

³⁷ Yaftalamak: Kişi hakkında hiçbir bilgisi olmadığı halde kişi hakkında olumsuz beyanda bulunmak.

kendisinin çok akıllı olduğunu, karşısındakinin ise hiçbir şeyden anlamayan, akılsız gibi kendisinden emin bir şekilde, karşısındakine psikolojik şiddet olarak saldırmaktadır.

Günümüz toplumunda akıbeti ve kaderi olarak şiddet, teknolojik gelişmeyle birlikte arttığını görmekteyiz. Özellikle medyanın etkisiyle şiddet adeta özendirilmekte ve normalleştirilmektedir. Sanat adına kadına şiddeti dramatize edilmeye çalışılan, kadın üzerinden sanatın popülaritesini arttırmak amacıyla kadın dizi ve sinemalarda sürekli şiddete uğratılmakta, bu şiddet toplumda normalleştirilmektedir. Kültürel bazı kodlarımızda kadına veya kızlara kötü deyimlerin; anlayışların, medyanın kadına şiddet görüntüleri ile iç içe geçtiği zaman kadına şiddet sarmalında, toplumda kadına şiddet adeta patlama yaşamaktadır. Medyanın şiddeti yansıtış biçimi, haber yapma tarzından ve bu haberlerde kullanılan üsluplara kadar toplum bundan oldukça fazla etkilenmektedirler. Şiddet artık medya araçlarından, oyunlar, filimler, dizilerden sürekli olarak toplumu dönüştüren bir fonksiyona dönüşmüş durumdadır. Özellikle de medyada reyting (daha fazla izlenme) uğruna şiddet her an servis edilmektedir. Bu durum toplumda şiddete karşı duyarsızlaştırma, normal, olağan bir durum şeklinde algılanmasına yol açmaktadır. Medyanın içine günümüz yazarlarını da dahil edebiliriz, dikkat edilirse genellikle roman türü kitaplarda cinayet, seri katilleri konu alan, aşk romanlarının bile sonu cinayetle biten oldukça fazla şiddet içerikli kitaplara rastlamaktayız. Bu ise okuyan ya da okumayan tüm insanlığı etkisi altına alan şiddet, insanları çeşitli şekillerde sarmaktadır. Hatta geçtiğimiz yüzyıla Arendt'e, Lenin'den esinlenerek (bize göre günümüz çağına da bu tanım uygun düşmektedir) "şiddet çağı" ya da Pentagon'a göre "ayaklanmalar çağı" denmektedir. Medya araçları dış dünyadan bilgileri alır, kendi çıkarlarına göre, o bilgiyi kendi bakış açısına göre dönüştürür, kendisine has bir dünya kurgular ve topluma kendi kurgusunu sunmaktadır (Erdem, 2022, s. 158-163).

Günümüzde şiddetin en yaygın olanı, dijital şiddet ve siber zorbalıktır. Bu şiddet türü literatürde en fazla maruz kalanların -diğer şiddet türlerinde gibi- kadınlar olduğu belirtilmektedir. Bu şiddeti işleyenlerin yakalanmayacaklarını düşünmesi, bireyleri siber şiddeti uygulamakta sakınca görmemesine neden olmaktadır. Kadınlara yönelik siber saldırıların başında, cinsel saldırı gelmektedir. Kadına sırf kadın olduğu gerekçesiyle sosyal medya platformlarından; telefon, tablet ve bilgisayarlardan saldırılmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet şiddet türü olarak sınıflandırılmaktadır. Siber şiddet, karşısındakini fiziksel bir şiddete uğratmadığını, bu nedenle şiddetin

önemsiz görünmesinden de kaynaklanmalıdır. Siber şiddeti uygulayan kişi, karşısındakinin psikolojik olarak yıpranmasını önemsememektedir. Mağdurun o anki neler yaşadığını tahmin etmemekte, şiddeti adeta oyunlaştırmaktadır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'ın yaptığı araştırmaya göre, (2021) 16-74 yaş arası bireylerin %83'ünün internet kullanıcısı olduğunun, bunun cinsiyet dağılımına göre en fazla erkeklerin internet kullanımının yaygın olduğu görülmüştür. 2020 yılına göre internet kullanıcılarında artış göstermektedir. İnternette kadınlara yönelik şiddet daha çok sahte isimlerle ve tamamen gizlilik içerisindeki profillerle olmaktadır. Bu şiddeti uygulayanlar, sahte profillerinin verdiği bir güvenle, içindeki tüm hıncı ve nefreti sosyal medyada ya da herhangi bir iletişim platformlarından dilediği gibi yansıtmaktadır. Bu durum sadece Türkiye ekseninde kalmayıp, kadına yönelik her türlü şiddette olduğu gibi, siber şiddette de hemen hemen tüm dünya kadınları bu durumdan mağdur durumuna düşürmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından kadınlara ve kızlara yönelik çevrimiçi şiddete mücadeleyle dair 2015 yılındaki bir raporda, kadınların %73'ün bir tür çevrimiçi şiddete maruz kaldığını, Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanan raporda hayatlarının en az bir defa dijital şiddete maruz kalmış kadınların %41'inin olduğu bildirilmektedir. COVID 19 salgını sırasında kadına yönelik siber saldırıların oranında da artış olduğu öne sürülmektedir. Türkiye'de üniversite öğrencilerinin arasında %31 kadar öğrencinin siber şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Siber şiddetin boyutu sürekli ısrarlı takip etmeler, cinsel içerikli mesajlar, istenmeyen birtakım mesajlar, sürekli aranmalar, mektup ve e postalar şeklinde gerçekleşmektedir (Seçgin ve Selçuk, 2023, s. 203-208). Siber şiddetin nedenlerinin biride teknolojiyle yeni tanışmış olan bireylerin bu yeni, ilginç bir buluşla neler yapabileceğinin, merak duygusu olabilir. Bu şiddet bir süre daha böyle devam edebilir. Bunun önlenmesi cezaları arttırıcı boyutlarda olabilir. Bir süre sonra siber zorbada olan bireyler sosyal medyanın da ya da internet alemini denetleyen bir devletin olduğunu, her hareketin bir hukuki karşılığı olduğu, hukuktan asla kaçışın olamayacağı görüldüğü zaman siber zorbalıkta düşüş olması muhtemeldir.

Günümüz toplumun akıbeti ve kaderi bağlamında şiddet, daha çok günümüzü belirleyen aygıtlarla şekillenmektedir. Bunlar kitle iletişim araçlarıdır. İnternet ve sosyal medya cinayet ve şiddet olaylarını sosyal medyada başlatıcı bir araç haline gelebilmektedir. Bu sorunun çözülmesinde sivil toplum kuruluşları ve devletin okul ve eğitimin verildiği her yerde sosyal medyanın da yaşayan bir dünyanın parçası olduğunu, sosyal medyada paylaşılan tek bir paylaşımın nelere sebebiyet vereceğini örnekleri verilerek anlatılabilir. Şiddeti var eden şiddetin öğrenilmesidir. Bu şiddetin

bilgisi, verildiği bir eğitim kurumu olmasa da toplumun içinde sosyolojik, yaşayan şiddetin bir dili, bilgisi olduğu görülmektedir. Bu şiddetin dili ya da bilgisi, kaynağı arkadaş ortamı, sanal ortam, dizi ve filimler şeklindedir. Eğitim her zaman devlet kurumlarında ya da eğitim her zaman pozitif yönlü olmamaktadır.

4.1 Şiddetin Yorgunluğu

Byung Chul Han'ın bir eseri olan *Yorgunluk Toplumu*, Almanya'nın son on yılda en çok satanları arasına girmiştir. Bu kitabı en çok satanlardan yapması kapitalizmin son yirmi yılda ortaya çıkaran yeni bir yaşam biçimini, insanın nasıl ufalandığını göstermesidir. Chul Han, sıfırı tükettik ve devam ediyoruz demektedir. Her şey angarya gibi geliyor ama devam ediyoruz. Han'ın bu eserinde günümüz insanını anlatırken; insanın sürüncemede kalmış, sürekli depresyon hali geçiren, bitkin bir insanın halini, yani bizi modern sonrası günümüz insanını anlatan bir başyapıttır. Chul Han, artık vakit öldürmek diye bir zamanımızın olmadığını, böyle bir vaktin sona erdiğinden bahsetmektedir. Artık vaktin ölü doğduğunun, gelecek zamanın yerini “şimdiki zamanda” yaşadığımızı söylemektedir. 1980'lerle birlikte eskilerin “sürat, hız zamanı” dediği devirin sona erdiği, hızın sadece fiziksel dünya da sınırlı kalmadığı, sanal dünyada da anlam bulduğu, insanların her an bilgiye erişimin mümkün olduğu, sosyal ilişkilerin yerini “etkileşime” terk edildiği bir döneme girdik. Merakımız olduğu halde dikkat kesilemiyoruz, ilgi duyamıyoruz. Ara'nın yerini hiperaktiflik almış durumdadır. Yani bir oradan bir oraya atlayıp durmaktayız. Yerimizde duramıyoruz. Gündemimiz aralıksız güncelleniyor ve tüm bu bitmek bilmeyen yepyeni şimdiden bıkmış, bezmiş durumdayız (Han, 2021c). Elbette bunun nedeni insanın dinlenmeye ve nefeslenmeye olan ihtiyacıdır. İnsan beyni her ne kadar çok hızlı işlemler yapabilse de günümüzdeki hız beyin hızını aşmış durumdadır. Artık bir adet hız ve bir adet zaman yok. Aynı zamanın içinde birden çok zaman içinde yaşamaktayız. Bir işi yaparken diğer işi de yapabilmenin zorlamasını içimizde hissederiz. Sürekli koşturulmakta, performans öznesi haline gelmiş durumundayız.

Her çağın kendine göre hastalıkları vardır der Chul Han (Han, 2021c). Antibiyotiğin keşfiyle birlikte bakteriyel hastalıklar çağın sona ermesi gibi. Gribal salgın hastalıklara duyulan korku dolu endişeye rağmen artık viral yani bulaşıcı bir zamanda yaşamadığımızı iddia etmektedir Chul Han. Dikkat edilirse ikinci bölümde Han'ın entelektüel kaynaklarını ifade ettiğimiz gibi aynı şekilde Agamben'de de bu düşünce böyledir. Hatta Agamben, COVID 19 büyük kapatılmanın istisna halini yaratmakta

olduğunu, bunun biyopolitik kontrol mekanizması şeklinde eleştirmişti. Agamben'e göre bu salgın, sağlık adına kişisel özgürlüklerin ciddi bir şekilde saldırıya uğradığından bahsetmiştir. Chul Han ise, bağışıklığın tekniği sayesinde artık salgınlar çağını geride bıraktığımızdan bahsetmiştir. Hastalık perspektifinden bakacak olursak 21. Yüzyılı ne bulaşıcı hastalıkların ne de bakteriyel hastalıkların çağıdır demiştir. Bilakis bu çağı sinirsel hastalıkların başlama çağı olarak görmüştür. Bu sinirsel hastalıkları ise: Depresyon, hiperaktivite bozukluğu, dikkat eksikliği ve tükenmişlik sendromu ya da sınırdaki kişilik bozukluğu gibi başlamakta olan 21. Yüzyılın patolojik (hastalık bilimi) bir görünüm tayin etmektedir. Bunlar ise bulaşıcı değildir tam tersine, bağışıklık olarak yabancı olanın olumsuzlanmasından aşırı bir şekilde olumlanmasından ileri gelen bir tıkanmadır. Geçtiğimiz yüzyıl bir bağışıklık çağıdır. Her şeyin zıddıyla olduğu bir çağdır. Soğuk Savaş ile birlikte bu çağ askeri bir sözlüğüyle, iktidarın aygıtı³⁸ altındadır. Baudrillard'ın açıkça pozitif şiddetine işaret ederek "Aynı ile yaşayan, aynı ile ölür" demiştir. Aşırı üretim, aşırı performans veya aşırı iletişimden doğan pozitifliğin gücü, artık bulaşıcı (viral) değildir (Han, 2021c, s. 7-13).

Günümüz dünyasını Chul Han, disiplin toplumunun çok ötesinde görür. Artık toplum gözlenen değil, kendi kendisinin girişimcisidir. Foucault, kendi döneminin toplumunu sürekli gözlenen, disiplinci bir toplum olarak söylemiştir. Han ise, artık bu toplumun yerini çoktan performans toplumu almıştır. Foucault'nun disiplin toplumunda fabrikalar, hastaneler, tımarhaneler, hapishaneler, kışlalar ve fabrikalardan oluşan disiplin toplumuydu. Han ise artık bunların yerini vücut geliştirme salonları (fitness salonları), havaalanları, bankalar, alışveriş merkezleri, bürolardan oluşan gökdelenler ve gen laboratuvarları almıştır der. Bu 21. Yüzyılın toplumu artık disiplin toplumu değildir, performans toplumdur. Bu toplumun sakinleri itaatkâr öznel değil, performans özleri olduğunu söylemektedir. Artık kontrolün negatifliği yoktur.

³⁸ İktidarın Aygıtı, şekliyle çevrilen kelime "Dispozitif"tir. Bu kavram ilk olarak Michel Foucault daha sonra Giorgio Agamben tarafından kullanılmıştır. Agamben kavramı, Foucault kavramı nasıl şekillendirdiyse öyle kullanmıştır. Bu kavramın anlamı, Foucault modern toplumların, iktidarın nasıl yönetildiğini, bireyleri ve toplulukları nasıl şekillendirdiği açıklamaya çalışır. Kavram bize göre tam olarak George Orwell'ın 1984 kitabındaki ütöpik bir durumu anlatmaktadır. Yani Foucault'ya göre dispozitif kavramı iktidarın bilgiyi üretme biçimidir. Tıpkı Big Brother'ın günlük dilde konuşulacak kelimeleri bile yeniden üretmesi gibi dispozitif kavramında gelen iktidarın bilgiyi üretme meselesi ele alınmaktadır. Tabi burada sadece tek bir Big Brother yoktur, sosyal ilişkiler de bu dispozitif durumu oluşturmaktadır. Bu kavramı tam olarak açıklamaktan kaçınılmakta ve bu kavramın Foucault'nun vefatıyla birlikte yarım kalmış olduğu düşünülmektedir. Ama bazı tanımlamalar mevcut bu ise: Söylem, mimari yapı, kurum, tüzel, karar, yasa, bilimsel önerme, idari önerme ve tabii felsefe, ahlak ve insani genel kural, ilkeler gibi çok türlü (heterojen) ilişkiler ağına işaret etmektedir bu kavram (Kızılkaya, 2013, s. 19-22).

Performansın, yani artık kontrol ve güç tamamen öznenin eline teslim edilmiş görünümü vardır. Özne kendisini gerçekleştirmek adına gün geçtikçe tüketecek ve en sonunda kendisini tüketecektir. Dolayısıyla Han'ın yeni toplumundaki iktidar insanların hırs ve elde etmenin şehvetini kullanmaktadır. Bu ise öznelere çok daha verimli bir şekilde sömürülmelerine olanak tanır. Disiplin toplumunun negatifliği, deliler ve canileri var etmiştir. Performans toplumunun pozitifliği ise, depresif ve mağluplar var etmiştir (Han, 2021c). Depresif bir kişinin herhangi bir dış baskı olmamasına rağmen kendini sömüren *animal laborans*³⁹ olarak kavramsallaştırmıştır günümüz insanını. Günümüz insanı hem avcıdır hem av. – Ebilme'nin -ebilememe ile özne kendisini suçlar ve kendisine zarar vermeyi tetiklemektedir. Performans öznesi, kendini kendisiyle savaş halinde bulur. Depresif kişi günümüzde bu içselleştirilmiş savaşta, yaralanmış kişidir. Avcı ve av kendisidir, sömürülen aynı zamanda sömürendir. Artık ayırt edicilik ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda içinden çıkılmaz (paradoksal) bir özgürlük doğmuştur. Gerçek bir özgürlük, negatifi getirmelidir. Ancak o zaman özgür olma ayrımı belirginleşir. Fakat günümüz toplumunda herkes kendisinin kölesi olmuş durumdadır. Kişi aynı zamanda köle halindeki durumunda kendisini özgür hissetmektedir. Bu ise başkasının sömürüsünden çok daha verimli bir haldir. İyi bir hayatta yaşama kaygısı, bu sömürüyü kamçılamaktadır. Bu kaygı gitgide hayatta kalma kaygısına doğru gitmektedir. Han, çalışanlar olarak, yani huzursuzlar hiçbir zaman bu kadar saygın (muteber) değillerdi, demiştir (Bardakçı, 2021, s. 149-150). Yani Han burada insanlığın içler acısı durumunu nasıl da olumladığını ironik bir şekilde ifade etmektedir.

Bugünkü yaşam Arendt ve Han'a göre sadece dine ve öte dünyaya değil, gerçekliğin yitimini yaşamaktadır. Bu ise, yitirilen inanç, insan hayatını da tümünden geçici kılmıştır. Hayat, hiçbir zaman bugünkü kadar geçici olmamıştı. Kökten geçici olan yalnızca insan hayatı değildir. Aslında dünyanın kendisidir de. Hiçbir şey süreklilik ve devamlılık sözü veremez. Bu varlık eksikliği karşısında sinir bozuklukları ve huzursuzluklar ortaya çıkmaktadır. Çünkü korku ve endişe belirsizlik ikliminde ortaya çıkmaktadır. Dünyanın sürekli anlatılanların akıp gitmesi, geçicilik hissini

³⁹ Animal Laborans: Bu kavramın Türkçe anlamı “çalışan hayvan” anlamına gelmektedir. Bu kavram, Hannah Arendt tarafından ortaya atılmıştır. Bu kavramı *İnsanlık Durumu* adlı kitabında Karl Marx'a getirdiği eleştiri bağlamında kullanılmıştır. İdeallerin yerini alan üretim ve tüketime dahil olan insanı ifade etmektedir bu kavram. Çalışan kitlenin bütün üyeleri sosyolojik anlamında emekçi olmak zorunda değillerdir. Arendt'a göre, çalışan kitle kendilerinin ve ailelerinin geçimliği için çalıştıklarında, yaptıkları iş her ne olursa olsun *animal laborans*a dönüşürler tezini ortaya koymaktadır. (Cepdibi, 2018, s. 81-83).

kuvvetlendirir. Dünya artık bir anlatıya dönüşmüştür. Sürekli anlatıların akıp geçmesi, aşırı bir anlatı tüketimini de doğurur. Bu da kapital sistemin, üretimin bir parçası olarak da görülmektedir. Hızlı tüket hızlı öl şeklinde bir anlayışı da beraberinde getirmektedir. Hayatımız aşırılığın kurbanı olmuştur. Hızlı ve kesintisiz, sürekli çalışma (performans), aşırı iletişim (anlatımın sürekli akması, boşlaşması), aşırı bilgi – enformasyon – (bilginin spamlaşması, anlamsızlaşması, öneminin azaldığı, hatta yok olması) hayatı çıplaklaştırmaktadır. Kişiler çok çalışmanın ve çok sermaye biriktirmenin ölümün yok edeceğini inanması ya da inandırarak yaşatılması insanı gerçeklikten uzak, kendisini aldatarak yaşamasına neden olmaktadır. Bu ise Han'ın olumlama şiddetine yol açan, aldatılmış insanı tarif etmektedir. Sağlığın mutlaklaştırılmasının da bir sonucudur bu. Olumsuzluğun/hastalık ediminin olmadığı/kabul edilmediği bir dünya olumluluğun şiddetine yol açmaktadır. Han, iş ve performans toplumunu kesinlikle özgür toplum olmadığını belirtir. Bu toplum yeni zorunluluklar üretir. Örneğin, her üretilen teknolojik aletlerin bir üst modelini alma zorlaması, insanı günümüzde dur durak bilmeden çalışmasına, tam manasıyla performans öznesi olmaya zorlamaktadır. Değiştirilen iki ya da üç özellik için insanlar delicesine “özgürce” çalıştırılmaktadır. Üretim sistemine, kapital sisteme dahil olan insan, alma ve var olma hırsı, ihtiyaçların önüne geçmektedir. Han'a göre Orta Çağ'ın sonlarına kadar çalışmanın kelime karşılığı veren şey Vita Contemplativa'ydı. Güne dualarla başlayıp, dualarla bitiren, bir anlatıya, bir kutsala sahip insanlardı. Kutsal günlerde çalışmayan, boş zamanlarını dua ederek geçiren insanlardır bu kelimenin anlamı. Vita Comtemplativa, derin düşünceye karşılık gelmektedir. Günümüzde Vita Comtemplativa, Vita Activa'ya dönüşmüştür. Artık günümüzde Vita Comtemplativa gerilemiştir (Han, 2021c). Vita Activa, aktif yaşama karşılık gelmektedir. Yani, Han'ın performans toplumuna benzer. İnsanın sürekli aktiflik yönüne atıf yapmaktadır. Hareketli yaşam, derin düşünceden daha önemli hale gelmektedir. Çalışmanın egemen olduğu toplum, derin düşünceden bağıni koparmış bir toplum olarak varlığını sürdürmektedir. Zamanla yarışan, sürekli çalışarak zamanı yakalamaya çalışan insanlar, bu günümüz zamanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Ama yine de bu kadar hızlı yaşam, zamanı yakalamaya yetmez, işte problemde burada ortaya çıkmaktadır. Zamanı ve hayatı ıskaladığı düşüncesi, kaçırdığı fırsatları düşünerek insanı derin bir yalnızlığa, derin bir üzüntüye ve en sonunda depresif bir kişilik, psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Han, hayatın ve zamanın hızlanma hissinin yanıltıcı olduğunu düşünmektedir. Hızlanma olarak duyumsadığımız şeyin, anlatımın ve zamanın bozulması, zamanla aramızdaki bağın bozulması, bozuk zaman

(diskroni)dır. Bunun altında yatan neden ise zamanın atomlaşması ve parçalanmasıdır. Eskiye göre zamanın hızlanmış hissi buradan kaynaklanmadır (Alper 2022, s. 325-326). Bu bağlamda insanı şaşkın bir varlığa döndüren, dünyanın da bir anlamda kara deliğe dönüşmesini görmekteyiz. Zamanın ve anlamın yitimi, kara bir delik. Anlamsızlık ve aldatılmanın, aldanmanın bir formunu yaşamaktayız günümüzde.

Vita Activa'nın bir yanılsaması, ne kadar aktif olursan o kadar özgür olacaksın mantığıdır. Bu mantık günümüzdeki performans öznelere var etmektedir. Hızlanma aynı zamanda ara-zamanları kaldırmaktadır (lağvetmektedir). Han'ın Agamben'in istisna halini eleştirdiği nokta: Giderek artan pozitifleştirilme dünyayı istisna halinden mahrum bırakmaktadır, demektedir. Agamben'in çoğalan pozitifliği gözünden kaçırmıştır, demiştir Han. Agamben'in istisna halini normal hale dönüştüğünün fikrini Han kabul etmez. Çünkü toplum komple pozitifleştirilmesi her türlü istisna halini kendi içine almıştır (massetmiştir). Böylelikle normal hal mutlaklaştırılmıştır (Güven, 2019, s. 1128-1134). Aktiflik toplumu olarak yorgunluk toplumu, gittikçe kendisini doping toplumuna⁴⁰ dönüştürmüştür. İnsan varlığının tamamı, hatasız, engelsiz ve işler durumda olması, insanı performans makinesine dönüştürür. Doping toplumunun getirdiği aşırı performans ve aktiflik, aşırı yorgunluk ve takatsizliği getirmiştir. Bu ruhsal (psişik) durum, negatiften uzak ve aşırılık (ifrat) derecesinde pozitifliğiyle dizginlenmiş dünyanın özellikleridir. Geleneksel zaman, din ile toplumun tamamen iç içe geçtiği zamandır. Toplumda yaşayış, dinin paradigmaları üzerinden hayat bulur. Toplum geleneksel dönemde, dinin üzerinde yaşamaktaydı. Bunun tam tersi bir durum olan modern ve modern ötesi, günümüz zaman ise tamamen üretim odaklıdır. Performansı daha fazla ne arttırabilir bunun üzerine, tamamen pozitiflik ilkesine bağlı olarak ilerlemektedir. Kutsal metinlerdeki, Tanrı'nın dünyayı altı günde kurdu, yedinci günü kutsal gün olarak ilan etmesi ve bu ara zamanda çalışmanın olmadığı oyun zamanı olması modern ve modern ötesi toplumda bunu pek görememekteyiz (Han, 2021c, s. 51-57). Örnek olarak haftanın yine altı günü çalışılmakta, bir günü tatil ilan edilmektedir. Bunda bir şekilsel olarak fark yoktur. Ama o bir günlük tatil ise dikkat edilirse kapitalist ekonominin “şuraya ya da buraya gidebileceğiniz yerler”, “ailenizle

⁴⁰ Doping Toplumu: Bu kavram Chul Han tarafından var edilmiştir. Han, bu kavramda günümüz toplumunun daha fazlasını başarmak üzerine kurulu bir performans durumundan bahsetmiştir. Daha fazlasını başarmak için, verimlilik ve başarıyı arttırmak adına “doping etkisi” yaratan performans arttırımı bir durumdur. Bireyler, biyolojik, psikolojik ve dijital araçlarla sürekli performansı arttırmak için sürekli çabalar ve aşırı üretkenlik baskısı altında yaşamaktadır. Özetle bu kavram bireylerin her türlü araç ve gereçleri performansı arttırmak için başvurmasına, sürekli performans artışına denilmektedir.

unutulmayacak tatil” sloganlarıyla insanlara dinlenme ve seçme özgürlüğünü vermeden yönlendirmektedir. Kapitalizmin o günü de üretime yönelik kullanması fazlaca -Han’ın deyimiyle- diyabolik (şeytani) bulunmaktadır. Halbuki insan dinlenmesi için, öncelikle kendini dinlemesi gerekir. Günümüz üretim ilişkilerinde bunu imkânsız hale getirmektedir. Toplumun da bunu kabul ettiği şekilde, tatil için mutlaka bir yerlere gidilmesi ve muhakkak yurtdışına çıkılması gerekliliğini makul görmektedir. Yani toplum performans toplumuna ve üretim endüstrisine tam manasıyla sadık bir köle olmuş durumdadır. Bu ise neoliberalizmin kesin zaferidir.

4.2 Şiddetin Psikopolitikası

Bu bölümde Han’ın *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri* isimli eserinde Han’ın psikopolitika kavramı üzerinde durulacaktır. Bu kavram daha çok adı geçen eserden yararlanacaktır. Han bu kavramda anlatmak istediği genel olarak yeni iktidar teknikleri ve neoliberal ilişkilerine eleştirel bir biçimde ele almaktadır. Bu yeni denetim ilişkilerini eleştiren Han, zihinsel özgürlüklerimizin geri kazanılması için bu yeni iktidar ve denetim mekanizmasının anlaşılmasının üzerinde durmuştur. Teknolojinin, dijitalleşmenin olduğunu bu toplum yapısında bireyler, kendilerini özgür zannederek, içten gelen bir denetim ve sistemin bir parçası haline gelmektedirler. Han’a göre, bu içinde yaşadığımız zamanın çerçevesini, neoliberalizmin özgürlüğü sömürmesine dayanmaktadır. Han, iktidarın günümüzde dıştan gelen bir güce sahip olmadığını, artık içten gelen bir iktidarın içsel olarak, kendi kendisini zorlayan bireyin hem efendi hem de köle olduğu bir iktidar yapısına dönüşmüş olduğunu söylemektedir. Neoliberal öznelere, Han’ın deyimiyle bireylerin çıkarlarının merkezinde olduğu bir yaşam biçimi, bir ilişki biçimi dayatmaktadır. Bir girişimci olan neoliberal özne, başkalarıyla amaçtan yoksun, bir ilişkiye girmekten acizdir. Dostluk ilişkileri, belirli bir amacın dışında oluşamamaktadır. Bu bağlamda ötekiyle ilişkiyi bir amaca dayandıran neoliberal insan, özgür olamamaktadır. Bu düzende özgürlük, bizzat sömürülmektedir (Han, 2022a). Aynı zamanda, insanı anlamlı bir varlık haline getiren özgürlük duygusu, bireyselciliğin kutsallaştırılmasıyla anlamsızlaştırılır. Bireycilik düşüncesi, toplumda her türlü dayanışma biçimini ortadan kaldırmakla kalmaz aynı zamanda, kolektif bir yaşamı mümkün kılan etik ve ahlaki değerleri de önemsizleştirir. Günümüz dünyasında neoliberalizmin bireysel özgürlüğün kutsanmasının temel nedeni özelde, klasik Marksist üretim temelinde olan burjuva ve yönetilen sınıfın ortadan kalkması, bireylerin kendilerinin hem burjuva hem de

proletaryanın (ücretli işçi) olmasıdır, genelde ise insanın ahlaki ve tüm güzel ahlak kalıplarından uzaklaşmasıdır. Bu durum özelde, sınıfsal mücadelenin de bireylerin iç dünyalarının savaşına bırakmıştır. Dolayısıyla da sınıfsal bir çatışmadan ziyade insanlar, toplumsal çatışmayı, toplumda değil kendi içlerinde yaşamaktadırlar. Artık birbirlerine düşman, iki sınıf yoktur. Düşman artık karşımızda değil bizzat içimizde/ruhumuzda var olmuştur. Bu düzen içerisinde oluşan başarısızlık, sistemi suçlamak yerine, insanlar kendilerini suçlamaktadır. Neden daha fazla performans gösteremediklerinden dolayı, kendilerini suçlayan bireyler var etmişlerdir. Başarısızlığı sistemde görmedikleri için, sisteme karşı bir pozisyonda alamazlar. Bu da kendi bir iç hesaplaşmaya dönmektedir. Sonuçta sisteme karşı bir dirençte oluşamamaktadır. Bu bağlamda bu sistemin neoliberal düzenin kendisine has zekasına bağlanmaktadır. Bundan dolayı kendi içlerinde oluşan iç çatışmadan, toplumsal bir birliktelikte, organik bir dayanışmada oluşturamamaktadır. Bu özellik neoliberal dünyanın belirgin bir özelliğidir. Özetle neoliberalizmin özgürlüğü dayatması, aslında öz sömürünün bir amacıdır. Neoliberalizmin bir diğer bireyi sömürme biçimi, insanları sürekli borçlandırmaya çalışmasıdır. Özgür olmak, bir şeylere bağlı yaşamamaktır. Oysa post-kapitalist dönemde bireylerin borçlanmadan yaşamaları adeta imkansızdır. Borçlandırılmış bireyler sisteme itaat etmek zorunda olmakla kalmayıp, benliğimizin ayrılmaz bir parçası olan özgürlüğümüzü de kaybettirmektedir (Duman, 2019, s. 291-296). Günümüzde insanlığın büyük bir çoğunluğu dünyada kiracı konumundadır. Borçlandırılmış insan sürekli borç ödemekte, borcu bitmemektedir. Dolayısıyla tam anlamıyla sahiplik duygusunu kazanamamış, gerçek olan sahiplere bağımlı yaşayan varlıklara dönüşmüşlerdir.

Chul Han, bugünün öznesini sürekli kendisini yenileyen, yeniden üreten, bir proje olduğunu tanımlamaktadır. Özneden projeye olan geçişte özgürlük duygusu eşlik etmektedir. Dışsal baskılardan ve yabancının baskısından kurtulmuş olduğunu zanneden proje olarak “Ben”, daha fazla kendimi gerçekleştirmek ve mükemmelleştirmek amacıyla kendi içsel baskılara ve zorlamalarına daha fazla maruz bırakıyorum kendimi. Günümüzde yapabilmenin zorlaması, yapmalısın zorlamasından çok daha yıkıcı olmaktadır. Yapmalısının bir sınırı vardır ama yapmalıyımın bir sınırı yoktur. Özgürlük, zorlamanın karşıtıdır. Özgürlük, zorlamalardan arınmış demektir. Ama bu zorlamanın bir karşıtı olarak, özgürlüğün kendisi zorlamalar yaratmaktadır. Depresyon ve ruhsal tükeniş bu özgürlük krizinin dışı vurumudur. Kendini özgür zanneden performans öznesi, aslında mutlak bir köledir. Kendisine zorlamanın dıştan gelmediği, o zorlamanın kendisi tarafından yapıldığı, mutlak bir köledir

günümüz performans öznesi. Özgür olmak, arkadaşlıkla aynı kökten gelmektedir. Özgürlük esasında bir ilişki kelimesidir. İnsan kendisini ancak çok iyi bir ilişkiyle kendisini özgür hisseder. Neoliberal ilişki, bireyleri tümünden tekilleştirmede bireyleri özgür kılmamaktadır. Neoliberal sistemin genel bakışı, yabancı tarafından sömürü, gerçek bir kazancı getirmemektedir. Ancak bireylerin kendisini sömürmesi, kazancı en üst noktaya taşımaktadır. Özgürlük, başarılı bir toplumla eş anlamlıdır (Han, 2022a). Sermayenin arttırılması için, bireyler kendileriyle özgürce rekabet etmeleri gerekir. İşte burada bireysel özgürlük, öz sömürüyü getirmektedir. Neoliberal öz sömürü rejiminde, insan öfkesi, rejime değil kendine yöneliktir. İnsanın kendine yönelttiği bu saldırganlık, sömürüleni, devrimci değil depresif yapmaktadır. Bu rejimin bir parçasını oluşturan dijital panoptikonlar, gerçek bir öz sömürüyü var ederler. Foucault'nun kavramsallaştırdığı panoptikon, daha sade bir kontrol ve gözlemi ifade ediyordu. Mahkumlar konuşmasının yasak olduğu ve gözlemlendiğinin bilincinde davranıyorlardı. Günümüzde dijital panoptikonun sakinleri birbirleriyle yoğun bir iletişim halinde, tüm sırlarını ifşa etmekte adeta dijital panoptikonla aktif bir iş birliği yapmaktadır. Dijital panoptikon özgürlüğü yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Dijital panoptikonun sakinleri kendilerini ışıklandırmada ve soyunmadadır. Dijital panoptikonun Big Brother⁴¹ kendi işini sakinlerine devretmiştir. Böylelikle verilerin elden çıkması zorlamayla değil, içten gelen istekle gerçekleşmektedir. Dijital panoptikonun verimliliği de buradan kaynaklanmaktadır. İktidar, gözetlemeyi bireylere devrederek verimliliğini arttırmış olmaktadır. Han, Beğendim (Like) dijitalin "Amin"idir, demektir. Her Beğendim (Like)e tıklamamız, iktidarın düzenine tabi kılarız kendimizi. Han'a göre, akıllı telefonlar etkili bir gözetleme araçları değil; aynı zamanda taşınabilir bir günah çıkarma sandalyesidir. Facebook dijital kilisedir, sinagogdur, demektir. Sinagog anlamı toplanma yeridir (Han, 2022a, s. 11-22). Bu bağlamda Facebook'ta sinagog ile aynı anlamda taşınmaktadır. Face, yani yüz, book ise kitap, yüzlerin kataloğu, insanların toplanma yeri şeklinde anlaşılmaktadır.

Chul Han, iktidarın zorunlu olarak yasaklayıcı, dışlayıcı, sansürleyici olmak zorunda değildir, demektir. İktidar özgürlüğe karşı değildir. Hatta özgürlüğü kullanabilir. Günümüzde iktidar giderek daha hoşgörülü, serbest bırakan yapıdadır. İktidar bu

⁴¹ Big Brother: George Orwell tarafından 1984 adlı kitabındaki kurgu karakterdir. Kitaptaki Big Brother işi; gözlem yaparak, denetim kurmaktadır. Sürekli izlendiğini duyumsayan insanlar; baskı altında iktidarın kendi istediklerinin yapılmasına, neden oluşturmaya, atıf vardır bu cümlede. Cümle içerisindeki anlamı ise artık dış gözlemin olmadığı, insanların birbirlerinin kontrolü ve gözlemi sayesinde bir çift gözün kontrolünün den ziyade milyonlarca çift gözler tarafından denetim ve gözetimin çok daha verimli ve daha işlevsel olduğunu vurgulamaktadır.

hoşgörölü tavrı, olumsuzluğundan sıyrılır kendisini özgürlük olarak sunmaktadır. Disiplinci iktidar ise bunun tam tersi özellikler göstermektedir. Neoliberal iktidar, kaygan, incelikli ve akıllıdır. Bunlara ek olarak neoliberal iktidar görünmezdir. Bu rejimde özne kendisinin tabi olduğunu göremez, özne kendisini özgür zannetmektedir. Egemenlik ilişkileri tamamen görüş dışındadır. Öznenin yanılsaması da bu yüzdendir. Neoliberal iktidarda, insanları boyun eğdirmek yerine onlarda bağımlılık yaratmaktadır. Bunu kültür emperyalizmi olarak görebiliriz. Örneğin İngiltere⁴² gibi. İngiliz kültürü özellikle Pakistan, Hint ve Orta Doğu coğrafyasında oldukça popülerdir. İngiltere, zorla kültürünü ve dilini dayatmamaktadır. İnsanlarda Han'ın bahsettiği gibi adeta bağımlılık yapmıştır. Yaklaşık 13 yıldır okullarda İngilizce dersi gördüğü halde, kurslarla yaşamının devamında da İngilizce dersleri alınması ironiktir. İronik olunması bir yönüdür, diğer yönü ise İngilizcenin kariyer basamaklarına çivilenmiş olması da gizli ve sessiz iş görünmenin bir başka boyutudur. İktidar hayır demektense, ayartır. Özneye karşı çıkmaktansa, yakınlaşmaktadır. Neoliberal iktidar tekniklerinde, iktidar kendisi efor harcamaz, kendisini bireyleri yönetmek için çalıştırmak yerine, bireyler kendilerini yönetmesi için kendilerini çalıştırır. İnsanlar, iktidarın isteklerine boyun eğer, kendilerini iktidarın isteklerine uygun bireyler haline getirirler. Bu da Han'ın bir başka olumlama şiddetidir. Bireyler kendilerini özgür zannederek aslında bir başkasına uygun biçimde kendisini dönüştürmektedir. Han ayrıca, disiplinci iktidarı köstebeğe benzetmektedir. Günümüz neoliberal toplumu ise Yılan benzetmektedir. Köstebek işçidir, yılan ise girişimci. Köstebek mekânın darlığı ve disipline ediciliği iledir, açıklığa gelemmez. Yılan ise günümüzün mekânın hareketleriyle kullanıma açtığı projedir. Kapitalist sistemin daha azla üretmek için, günümüzde en uygun modelin yılan modeli olduğu görülür. (Han, 2022a, s. 23-28). Disipline edici iktidar ile günümüz iktidar ilişkisi, disipline edici iktidar bireyleri baskıarken, günümüz iktidar tümüyle özgür kılarak, bireylerin üzerinden çok daha fazla fayda sağlamaktadır. Günümüz iktidarında, bireyleri öldürmek yerine yaşatarak, onu verimli bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır.

Han, Foucault'nun öğrenmeye yatkın günümüz üretim sürecinde, yeri yoktur demektir. Disipline edici ortopedinin yerini, estetik cerrahi ve spor salonları almıştır. Bedensel optimizasyonun yerini, çok daha fazlasını ifade etmektedir. Dinçlik ve

⁴² İngiltere şeklindeki, bir ülke üzerinden gitmemizin amacı zihnimizdeki günümüz neoliberal iktidarın somutlaştırılması ve anlamın oturmasıdır. Aynı zamanda İngiltere'nin tarihi gerçeklerin de delilleriyle verilmesi, Han'ın Psikopolitikası ve Şiddeti bağlamında olayın daha net görünür hale gelmesini sağlayacaktır.

seksilik, çoğaltılacak, pazarlanacak ve sömürülecektir. Bu bağlamda bunlar yeni ekonomik kaynakları haline gelmiştir. Neoliberalizmin girişimci performans öznesi, kendisini özgür, tutkulu ve gönüllü bir şekilde sömürür. Bu geleneksel sisteme göre daha verimlidir. İnsanlar kendilerini gerçekleştirdiğini zannederken aslında sisteme köle olduklarını bilmeden, farkına varmadan ölesiye “kendisi için” çalıştıklarını zannederler. Farkına varmaları Han için kilit önemlidir. İnsanların aslında sistemin olumsuzlaması üzerinden, kendilerini sömürdüklerinin farkına varması gerekmektedir. İktidarın serbest bırakması, özgürlük zannedilip, insanın kendi başında olması, daha fazla performans göstermesi, yeni bir sömürü düzenini getirmiştir. Neoliberalizm şiddeti, görünmez bir şiddettir. Şiddetin muhatabı şiddet gördüğünden habersiz, kendisini günden güne tüketir ve bitkinleştirir. Depresif hale sokan bu psikopolitikanın şiddeti, önceki iktidar biçimlerinden oldukça verimli ve bireyleri daha fazla yıkıma sokmaktadır (Bozalp ve Koyuncu, 2023, s. 347-361). Özet olarak bu günümüzün toplumunda, iktidar olumsuzlama şeklinde emir ve yasaklardan oluşmamakta, her şeyin “yapabilirsin” de düğümlendiğini görmekteyiz.

Neoliberal psikopolitika, giderek daha ince bir sömürü sağlamaya çalışmaktadır. Pazara ve üretime tam manasıyla insanı dönüştürmeye, optimize etmeye çalışmak bu yeni iktidarın şiddetidir. Çok sayıda kendini gerçekleştirme, kişisel gelişim kurslarının olması, motivasyon artırıcı hafta sonları, yaşam koçları, kişilik geliştirme seminerleri ve zihin antrenmanları bireyleri optimize etme ve verimliliği arttırmada sınır olmadığını vaat etmektedir. Bunlar belirli bir saatleri değil, bireylerin yaşamlarının tümüne taliptirler. İnsanları keşfeder ve bizzat insanı sömürünün nesnesi haline getirmektedir. Egemenler çağı, insanları nesneleştiren, hizmetlerini gasp eden ve insanların tabiri caizse, kaymağını alma çağıdır. Disiplin çağında bedenler üzerinden üretim hakimken, günümüz neoliberal çağı, tükenme çağıdır. Şimdi sömürülecek olan bedenler değil, ruhtur. Bu yüzden bu yeni çağda depresyon ve tükenme gibi ruhsal hastalıklar baş göstermektedir. Sistemin kendimizin optimizasyonu, mükemmelleştirme çabası zihinsel bir çöküşe neden olmaktadır. Bu sistemde kendimizin tamamen sömürülmesini getirmektedir. Sonsuz sürekli gelişim bir belirsizliği getirir. Belirsizlik ise insan psikolojisindeki korkuyu ve kaygıyı meydana getirmektedir. Halbuki sonlu olan olumsuzluk, bir hedef ve bir aralığı belirleyen, belirli olan bir durumdur. Günümüz dünyası işte bu belirliliği ortadan kaldırıp belirsizlik ve sürekli performans arttırımına gidilen sonsuzluğa giden, otomat bir hayatın içinde duygularımızın yitirildiği depresif bir yorgunluk toplumunu oluşturmuştur. Psikopolitika her türlü olumsuzluktan azade bir olumluluğun hüküm

sürdüğü akıllı politikadır (Pusat ve Özalp, 2023, s. 5-24). Olumsuzluktan azade kendisini dost şeklinde tanıtır. İnsanların korkarak uzak durmaya çalıştığı şey olarak değil, kendi içlerinde yaşattıkları şeydir.

Günümüz neoliberalizmde, heyecan kapitalizmin oyunlaştırma faaliyetleri hüküm sürmektedir. Heyecan kapitalizmi, verimliliği arttırmada oyunlaştırmayı kullanmaktadır. Emeğin zıttı olarak oyunlaştırma, neoliberalizmin araçsallığına geçmiştir. Oyun işe heyecan katar. İş drammatize edip böylelikle motivasyonu artırır (Sev ve Sev 2023, s. 275-278). Bu heyecan kapitalizmi daha çok, kurumsal şirketlerde oldukça fazla görülür. Bunu yaparken güler yüzlü ve bol olumluluğun olduğu motivasyon patlaması olması uygun görülmektedir. Neoliberalizmin heyecan ve motivasyon arttırımı, bununla da bitmez şirket seni zorla aileden görmek istemektedir. Aile, olumlanmanın merkezi konumundadır. Şirketin bir ailenin üyesi olmak demek, tam manasıyla içselleştirilmiş, kapitalizmin tam içimize işlemesi demektir. Artık şirket için yaşar, şirket için ölecek kıvama getirmek istenir. Çünkü geleneksel dönemde aile, her şeyden önce varlığımızın nedeni, yaşamın amacı olarak görülmekteydi. Neoliberal iktidar bunu kullanmakta ve geliştirmektedir. Psikopolitikanın dost şeklinde yanımıza yaklaştığını söylemiştik. Bu dost, ailemizin de içine girerek bizi hayatımızın her anında kullanmaya ve sömürmeye davet etmektedir. Yine bunu tüm olumsuzluklardan azade, olumlama şeklinde yapmaktadır.

Neoliberalizmin yeni pazarlama biçimi, büyük veridir. Günümüz kapitalist sistem insanları veriler yığınınına dönüştürmekte ve insanları birer sömürü nesnesine dönüştürmüştür. Bireyler kazanç sağlayan verilere indirgenmektedir. Günümüz kapitalizm, gözetleme kapitalizme doğru gitmektedir. Gözetleme sermaye yaratmaktadır. Dijital platformlarda sürekli gözetleniyor ve yönlendiriliyoruz. Fikirlerimiz, inançlarımız, duygularımız ve hedeflerimiz sömürüye açık bir pazar haline gelmektedir. Dijital çağ her şeyin ölçülebilir, hesaplanabilir olduğuna inanılır ve hayatımız nicelikleştirilir. Giyilebilir teknolojiler, bedenimizin yağ oranından, kan basıncına kadar hareket profili oluşturulur. Rahatlamak için meditasyon anında bile kalp ritmi hesaplanır, verimlilik ve performans dikkate alınır. Ancak bu veriler yığınınından “Ben kimim?” sorusunun cevabı çıkmaz. Niceliklendirilmiş benlik, ne kadar kapsamlı olursa olsun, kendini tanımlamayı sağlayamaz. Sadece sayılara dayalı kendini anlatmaya dair hiçbir şey anlatamaz. Saymak ile anlatmak aynı şeyler değildir. Kendilik sayılara değil, anlatılara borçludur. Bütün bu sayılılar Big Data (Büyük Veri)yi oluşturur. Big Data kendi içinde insanları, değerli veriler ve değersiz (Spam,

Çöp) veriler olmak üzere ikiye ayrılır. Bu değerli veriler, bazı büyük kurumsal şirketlere satılır. Çöp veriler ise işe yaramayan, düşük gelirli insanları oluşturmaktadır. Bu çöp verileri oluşturan insanlar, en alt kısmı oluşturmaktadır. Günlük hayatta istedikleri kredi talepleri de reddedilen Bannoptikona⁴³ dahil edilen, istenmeyen kişiler olarak Bannoptikonu var eder. Big Data, akıldan yoksun bir çağdır. Var olanın özünü göremediği gibi geleceği de göremez. İstatistik biliminin icadı 17-18. Yüzyılına rastlamaktadır. O devirde insanlar bu icada çok fazla heyecanla karşılamışlardır. Bu istatistiğin icadıyla doğanın tesadüf inancı kalkacağı ve Tanrı'nın kesinleşmesine giden yol olarak görülüyordu. Günümüzde bu durum ne şimdinin ruhunu okumakta nede geleceğe dair kesin bir görüş sağlayamamaktadır. Dahası psikopolitikanın şiddetini de var etmektedir. Hesaplanabilir işlenen bilgiler, insanın daha iyi sömürülmesinden başka bir işe yaramamaktadır. İnsanların kukla gibi hareket edilmekte ve egemenlik bilgisi üretilmektedir. Big Data, özgür iradenin sonuna geldiğinin duyurusudur. Dataizm⁴⁴ ikinci bir aydınlanma olarak ortaya çıkmıştır. İkinci aydınlanmanın ruhu totalitarizm (diktatörlük gibi bir yönetim biçimidir) ve veri fetişizmidir. Dataizmin amaçları, toplumu daha bütüncül, sağlıklı bir şekilde yönetmeyi planlıyordu. Fakat gerçekte psikopolitikanın şiddetini ortaya çıkarmıştır (Göçer, 2024, s. 341-343). Han, büyük veri (Big Data) ve Dataizm eleştirisini yapmaktadır. Big Datanın insanın ruhunu alan, sadece obje olarak gördüğünü söylemektedir. Han, bu inanıştan geriye dönüşü sağlamaya çalışmaktadır (Han, 2022a).

4.3 Şiddetin Şeffaflığı

Günümüzde şeffaflık her alana girmiş durumdadır. Esas olanın siyasette olan şeffaflaşma talebi, ekonomi ve diğer tüm alanlara girmiş durumdadır. Şeffaflıkla birlikte demokrasinin, bilginin özgürlüğünün ve verimin artırılması hedeflenmektedir.

⁴³ Bannoptikon: Almanca olan kelime Ban, yasaklı ve ihraç anlamlarına gelmektedir. Panoptikonun bir türü olarak değerlendirilir.

⁴⁴Dataizm: Dataizm bir ideolojidir. İnsanların hal ve hareketlerini istatistiksel olarak kayda alan, o bilgileri işleyip daha düzgün, kaostan uzak bir toplum yaratmayı düşünen bir inanç hareketidir. Algoritmaların canlı olan veya olmayan her şeyin, tüm sırlarını ortaya çıkarabilecek güçte olduğuna inanılanlar oluşturmaktadır. Sırlar ortaya çıktıkça, daha denetlenebilir, daha düzene koyabilir bir toplumu imkân haline getirileceğine inanmaktadırlar. Dataizmin varlık inancına göre, varlık veriler bütünüdür. Bu verilere erişildiğinde ise sırlar ve bilinmeyen kalmayacağına düşünürler. Kompleks verilere ve hakikate ancak istatistiksel bilgilerin, bir bütün şeklinde toplanmasından elde edileceği şeklinde düşünürler. Dataizm, Big Data her şeyden önemlidir. Ve bu ideolojinin temel inancı olarak kabul edilmektedir (Cumaoğlu ve Özbey, 2024, s. 78-79). Yani özetle Big Data yani büyük verinin ideolojisini oluşturur Dataizm. Sırların, bilgilerin arasında gizli olduğunu, bilgilerin kayıt altına alıp o bilginin içerisinden o sırların ortaya çıkacağını inancıdır Dataizm.

Şeffaflığın şiddetinin yaygınlaşmasının temel nedeni, toplumdaki güvenin zarar görmüş olmasıdır. Ama şeffaflık toplumu güven toplumu değildir, denetim, kontrol toplumdur. Şiddet ve şeffaf arasındaki ilişki, bireylerin üzerinde baskı, hata yapmaktan korkma, içsel bir denetim ve sürekli performans baskısı ve mahremiyeti ortadan kaldırmasıdır. Şiddetin şeffaflığı, dijital bir panoptikon sağlamaktadır. Sürekli izlendiğini düşünen insanlar, psikolojik olarak yıpranmaktadır. Görünmez şiddet, içten gelmektedir. Bireyler sürekli kendisini denetlemekte, kendisi gibi herkesin de gördüğünü düşünerek, kişinin kendi üzerindeki baskısı gün geçtikçe artmaktadır. Şeffaflığın şiddeti, kişinin özgünlüğüne zarar vermektedir. Şeffaflık insanı camlaştırmaktadır, şeffaflığın şiddet de buradan gelmektedir (Han, 2022b). Sınırsız iletişim, sınırsız özgürlük kontrol ve gözetime dönüşmektedir. Sosyal medyanın icadıyla toplumsallık giderek daha disiplin altına alınmakta ve sömürülmektedir. Şeffaflık, ideoloji ve neoliberalizmin aygıtıdır. Şeffaflık talebi, günümüzde oldukça yaygın bir kavram olmuştur. Öyle ki bu kavram totaliter bir görünüm de sergilemektedir. Ama en başta şeffaflık toplumu, olumluluk toplumdur. Şeffaf zaman, kadere ve olaya yer vermeyen zamandır. Şeyler tekillikten terk edilip sadece fiyata indirildiğinde şeffaflaşır. Şeffaflık toplumu aynılığın cehennemidir (Han, 2022b). Bu söz Han'ın şeffaflık toplumu düşüncesinin özeti gibidir. Şeffaflık, ötekiyi ve yabancıyı devre dışı bırakarak sisteme, günümüzde en çok önemsenen, hız ve istikrar getirmektedir. Toplumun hizaya getirilmesinin günümüzdeki adı şeffaflıktır. Bu bağlamda şeffaflığın dili de tamamen mekanik, çift anlama dayanmayan formel, işlemsel bir dildir. Sadece makineler şeffaftır. Hayatı hayat yapan özellikler, olay olgusu, özgürlük ve kendiliğindenlik şeffaflığa izin vermemektedir. Ayrıca şeffaf bir ilişki, her türlü çekicilikten yoksun ölü bir ilişkidir, adeta bir robot gibi. Tamamen şeffaf olan ölü olandır. Han göre, arzunun ve gizemin kaybolduğu, her şeyin alenileştiği, apaçık olduğu toplum, pornografik bir toplum olarak adlandırmaktadır. (Durmuşahmet, 2022, s. 68-69). Arzunun ve çekiciliğin en yüksek noktada olması, şeffaflığın da o noktada az olmasıyla sağlamaktadır. Gizli olan arzulanandır.

Geleneksel toplumda, yani modern öncesi toplum, gizlilik hakimken günümüzde teşhircilik yaygındır. Şeyleri değerli yapan, ulaşılmaz ve görülemez oluşudur. Halbuki günümüz toplumda her şey, her an teşhir edilmekte, değerinin ve içi boşaltılmaktadır. Günümüz modern sonrası dönemde, şeffaflık, değerli ve aziz diye bir şeyi bırakmamıştır. Her şey azami bir şekilde gösterilmekte ve bu göstergeler pornografik bir durum sergilemektedirler. Şeffaf şiddet buradan çıkmaktadır. Bu şiddet biçimi, insanların teşhirciliğe zorlanma şeklinde hissetmesi, insanların ve hayatlarının her an

gözlenmesi, gizlinin kalmamasını doğurmaktadır. Sosyal medyada her anını paylaşma dürtüsü hisseden insan, kendi değerini her paylaşımda düşürmekte ve gizleyebileceği hiçbir şeyi bırakmamaktadır. Teşhircilik toplumu, her an tüketilmeye açık bir meta toplumdur. Her anın bir sergi değeri olan, anlamdan ve ruhtan uzak bir içi boş bir zamandır. Şeffaflığın şiddeti, her şeyin sergileme zorunluluğundan gelmektedir. Sergilemediğimiz, görünür olmayan tek bir anımız şüpheli bulunur, şiddet ise burada başlar. Sergilemenin değerini artması için estetik ameliyatları, günümüzde teşhirciliğin acılı ama olumlama şeklinde bir şeffaf şiddetin, diğer yansımasıdır. Han'ın porno toplumu, her şeyin şeffaf olduğu, gizli bir yanın kalmadığı hazdan uzak teşhir edilmiş bir toplumdur. Bu toplumda her şey sergi değeri olan metaya indirgenmiş bir toplumdur. Keşfetme, çözme ve sır; bunlar haz dolu olan, anlamlı ve şeyleri değerli kılan geleneksel topluma ait kavramlardır. Günümüzde bilginin ve iletişimin aşırışması ile bu kavramlar silikleşmiştir. Hatta yok olmuştur. Çıplak ve apaçıklık şeyleri değersizleştirmektedir. Kutsal metinlerdeki sır ve karanlık hali insan zihnini çalıştırmakta ve metinleri değerli kılmaktadır. Şeffaf, güzelin ortamı değildir. Çıplak olan güzel olamaz, güzellik sırlarla dolu olandır. Çıplak olan, tüm sırrı bozduğu için güzellikten uzak bir nesne haline gelmiştir. Çünkü örtülü olan, sadece örtüsü altında kendisiyle özdeş kalmaktadır. Örtünün açılması demek, güzelin yok olması anlamına gelmektedir. Yüce ve değer örtü ile var olunur. Örtünün ortadan kalkması derinlik ve anlamdan uzak, sadece nesneleşmeyi getirmektedir. Kapitalizmin günümüz toplumunu, her şeyi sergileyerek, pornografik bir toplum haline getirmiştir. İnsanlar teşhircilik birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Pornografik beden düzdür. Pornografi; teşhir, soyma, müdahaleci ve olumlulukla kendisini göstermektedir. Pornografi olan ne çekicidir ne de cilveli olandır. Sadece bulaşıcı ve heyecanlaştıdırıcıdır. Baştan çıkarmaktan yoksundur. Günümüz medyasında resimler az ya da çok pornografiktir. Bizi etkileyebilecek şeylerden yoksun, olsa olsa bir beğendim (like) nesnesi olabilirler. (Han, 2022b, s. 25-45). Han'ın günümüzde her şeyin anlamını kaybettiğini, toplumun tamamen materyalist olduğu şeklindeki açıklamaları çok isabetlidir. Artık ruhlar bedende değil, beden ise ruhtan azade sadece programlanmış insanlara dönüşmüş bir dünya ile karşı karşıyayız. Güzel şeyleri hayret ve etkilenme şeklinde değil de sadece donuk ve soğuk bir şekilde, beğendim (like) tepkisi gösteren bir dünyaya ulaşmış durumdayız. Han'ın çözümü, bütün bunların farkedilmesi, bu adeta yapay dünyadan bizi kurtaracak isabetli bir yöntemdir.

Toplumda hiçbir sahnenin kalmadığı ve her şey acımasız bir şekilde şeffaflaştığı bir zamanda müstehcenleşir. Günümüzde anlatıdan çok gösteriye önem verilmektedir.

Eylem ve duygularımızın temsil edildiği ve yorumlandığı bir tiyatro değil, mahremiyetlerin sergilendiği ve tüketildiği, satıldığı bir pazara dönüşmüştür. Tiyatro temsilin bir mekanıdır. Pazar ise sergilenmenin. Böylece günümüzde teatral bir temsilin yerini; pornografik sergilemeye, pazara bırakır. Şeffaf olanda aşkınlık yoktur. Şeffaflık derinleşmeyi reddeder. Şeffaflık sadece ticari sermayeye yönelir. Sergiler ve tüketim nesnesine dönüştürür. Pornografik sergileme buradan başlamaktadır. Ve aynı zamanda şeffaf şiddette burada başlamaktadır. Şeffaflık toplumu, manadan uzak sadece neoliberalizme pazarlanabilir öznelere var eder. Aynı zamanda şeffaf toplum, bilgi (enformasyon) toplumudur, her türlü olumsuzluktan uzak olumluluk toplumudur. Şeffaf toplum, hakikatten olduğu kadar görünüşten yoksundur. Hakikat ve görünüş şeffaf olamaz. Tamamen şeffaf olan tek şey ise boşluktur. Bu boşluğu doldurabilmek için enformasyon ve resim yığılır. Her ne kadar enformasyon yığını olsa da bu yığın, bir hakikati oluşturmaz. Bu enformasyon yığını ne kadar çok olursa, dünya da bir o kadar karmaşıklaşır. Aşırı (hiper) enformasyon ve aşırı (hiper) iletişim karanlığı delen bir ışık olamaz (Han, 2022b, s. 48-61). Bu günlük dilde “incir çekirdeğini doldurmayacak” söz olarak yorulur. Günümüz aşırı bilgi ve aşırı iletişimin getirdiği noktada budur. Gerçekliğin üstünü, aşırı bilgi yığını kapatmaktadır. Bu bilgi hiçbir işe yaramayan, kümülatif bir yığındır. Günümüzdeki acı ve şiddet buradan kaynaklanmaktadır. Yığılmış bilgiler arasından hakikati aramak, bireye bulamayacağının hissi ile ümitsizlik ve korkuya sebep olmaktadır. Ama bu, “hakikat, yolda olmaktadır.” Şeklinde deyimlerle, olumlama ile, kişiye motive arttırımı olarak bu boş uğraş, bireyleri performans öznesine dönüştürür.

Şeffaflık ve güç birbirleriyle pek iyi geçinemezler. Güç, gizliliğin arkasına saklanmayı sever. Şeffaflık toplumu, azalan güven nedeniyle kontrole önem veren güvensizlik ve şüphecilik bir toplumdur. Çökmekte olan ahlakın yerini, toplumsal bir buyurganlık olan şeffaflık toplumu yer almaktadır. Performans öznesi, kendisinin şeffafıdır, son derece şeffaflaşan özne kendisini sömürmeye başlamaktadır. Başında bekleyen bir yönetici bulunmadan, özne kendi kendisinin yöneticisidir. Bu yönetim ve tahakküm (baskı) olumlama üzerinden öznenin kendisi tarafından, kendisine uygulanmasıdır. Kendi kendisini sömürür özne. Bu sömürü ise bir başkasının sömürmesinden çok daha verimlidir (Çöklü, 2020, s. 8-11). Kişinin kendisini sömürmesi, aslında kişinin kendini zorlamasıyla artacak olan başarısının olduğunu zannetmesidir. Yani kişi kendisini zorlaması, yine kendisine olan yatırımı zannetmektedir. Bu ise yine kişiyi acımasızca, kendisi için, kendisini sömürmesini getirmektedir.

4.4 Şiddetin İstirabı

Şiddetin ıstırabı, Byung Chul Han'ın, *Eros'un İstirabı* adlı eserinde paralel gitmeye çalışılacaktır. Han'ın bu eserinde esas olarak vurguladığı nokta olan günümüz modern sonrası dönemde, her şeyde olduğu gibi aşkta da hız ve anlık hazlara dayandığını, derinlik ve anlamdan yoksun, sürekli bir olumluluk hali, olumsuzluğundan sıyrılmış olduğundan bahsetmemektedir. Han, aşkın kökeninde olumsuzluğun olduğu, aşkın olumsuzluk halinin alındığı zaman, tamamen tüketim nesnesine dönüştüğünden bahsetmektedir. Her şeyin hızlandığı ve içinin boşaltıldığı, olumlandığı bir zamanda, aşk da bu olumluluk iklimine yenik düşmüştür. Aşkın sadece haz yanının alındığı, aşkı bir bütün olarak olumlu bir şekilde alındığı, olumsuzluk yanına asla yer verilmediği, aslında aşkında metalaştığı bir zamandayız (Han, 2022c). Aşk da günümüzde tüketim nesnesine, “kullan at” mantığına dönüştüğünü Han bunu ortaya koymaktadır. Gerçekliğin yitimi günümüzde aşkta da olmuştur. Artık gerçek aşkın olmadığı dünyada, âşık olmuş gibi yaşamaktayız. Her şey sahte ve bu sahteliğe/olumsuzluğu görmeme durumu, insanların sahteliğin içerisinde, doğruyu yaşadığını zannetmesini doğurmaktadır. Şiddetin ıstırabı ise buradan başlamaktadır.

Kendisini aldatan bireylerin varlığı, öznenin aldatılmasını getirmektedir. Aldatılmak olumlanmaktadır. Anlam, zıtlık kavramıyla ortaya çıkmaktadır. Günümüzde bu zıtlığın içerisindeki olumsuzluk alınmıştır. Zıtlığın alınması, her şeyin en iyi ve en güzel bir şekilde olduğu anlamına gelmez. Aslında var olan, anlamın yani olumluluğun da kaybolmasıdır. Bir boşluk, sadece üretim merkezinde olan insanın, sadece bu konuya yoğunlaşması, başka bir şekilde yaşamasına ihtimal vermemesidir.

Son zamanlarda aşkın sonu ilan edilmektedir. Aşk bugün mükemmellik zorlaması altında yok edilmektedir. Aşkın rasyonelleşmesi ve hazza indirgenmesi, aşkı günümüzde öldürmüştür. Günümüz insanını depresif hale getiren şeylerin başında kendini referans alması vardır. Zaten depresyonun çıkış noktasıdır, kendini önceleyen bakış açısıdır. Günümüzde bireylerin yoğun duygusal ilişkilerin yerini yüzeysel tatmin arayışlarını almıştır. Bir bakıma hayat tekdüzeleşmiştir. Disiplin toplumun “-meli, -malı” dayatmasından, şimdiki performans toplumunda “-ebilir, -abilir” e dönüşmüştür. Disiplin toplumunda emri veren bir başkasından geldiği için, bu kısmi de olsa özgürlük hali var etmekteydi. Ama günümüzde bu durum da ortadan kalmıştır. Bireyler artık hem fail (yapan, eden) hem de kurban. Hem yönetici hem yönetilendir. Bu sayede baskısız (tahakkümsüz) sömürü mümkün olmaktadır. Çünkü neoliberal iktidar,

günümüzde bireyleri özgürlüğünden daha fazla kazanç sağlamaktadır. Başarı öznesini, depresyona ve tükenişe doğru itmektedir. Foucault, bu kendini sömürme biçimini görememiştir. Becerebilirsin, becermelisin'den çok daha fazla baskı üretmektedir. İnsanın kendisine uyguladığı baskı, bir başkasının uygulayacağı baskıdan çok daha ölümcüldür. Çünkü öteki olan baskı mekanizması, bireylere tam olarak hâkim olamazlar. Bu baskı kendisini özgür zanneden insanlara dönüştürse, bu çok daha şiddetli baskı halini almaktadır. İçinde yaşadığımız rejimin, bir ötekinin yaratmamış olması, suçlunun her zaman öznenin bizzat kendisini şart koşmaktadır (Aykut, 2022, s. 102-104). Bu bağlamda günümüz insanı sürekli nereye koştuğunu bilemeyen bir yarış atı gibidir. Günümüzün dünyasında insanlar kendisine yabancılaşmıştır. Yaşadığı dünyada neden ve ne için yaşadığını bilmeden son sürat çalışmakta ve yaşamı da aynı çalışması gibi son sürat bir şekilde akıp gitmektedir. Yorulmakta, tükenmekte fakat yine de son nefesini verinceye kadar koşturmaktadır. Nedeni, kendisi için yoruluyor olduğunu zannetmesidir. Halbuki gerçekte düşündüğü gibi kendisi için değil sistemin daha fazla işlemesi, kendisine hiçbir değer atfetmeyen, sömürü sisteminin daha verimli olması için durmadan koşturulmaktadır. Bu durumda birey aldatılmaktadır.

Bugün aşk cinselliğe, cinselliğin ise pozitifliğe dönüşerek başarı emrine tabi olmaktadır. Seks başarmaktır. Seksilik, çoğalması gereken sermayedir. Beden sergileme değeriyle meta haline dönüşmektedir. *Başka*, cinsel uyarıcıya dönüştürerek cinselleştirilir. Başkalığından mahrum bırakılmış Başka, sevilmez sadece tüketilen bir nesneye dönüşür. Günümüzde aşk pozitifleştiriliyor. Aşk, haz almak için bir araca dönüşmüştür. Aşkın her şeyden önce hoş duygular oluşturması bekleniliyor. Artık aşk olay örgüsü, drama, bir anlatı değildir. Herhangi bir sonuca yol açmayan, bir coşku ve uyarıdır sadece. Aşkın her türlü negatifiğinden arındırılmış, bir aşk anlayışı günümüz hayatında hakimdir. Halbuki aşk bizi aniden sarsan, içimize bir sızı olarak yerleşen bir duygudur. İşte bu duygu günümüzde tamamen dönüştürülmüş ve adına da aşk denilmiştir. Bu yeni aşk tanımı, eskisiyle hiçbir yönü kalmamıştır. Aşk günümüzde bir projeye dönüştürülmüştür. Bugün aşk sadece bireylerin gereksinim olarak duyguların tatmin edilmesi, haz olarak görülmektedir. Haz bağlamında biriktirmek, iyi bir yaşamı önceleyen bir davranış değildir. Kapitalizmin günümüzde yığma tarzı biriktirmesi sonsuz yaşamla ilgilidir. Sermayenin çoğaltılması ve korunması ölüme olan direnci simgelemektedir. Kapitalist sermaye her türlü olumsuzluktan uzaktır. Ölümlü öldürmek için sürekli biriktirme ve biriktirdiğini korumaktadır (Han, 2022c). Bu birikim nesnelerin içerisinde beden de vardır. Beden sürekli optimize edilmek için sağlık destek ürünlerine ve spor salonlarında (fitness) olabildiğinde en yüksek bir

şekilde optimizasyonu yapılmaktadır. Seksilik ve porno kültürü de bedensel sermayenin bir sonucudur. Artık gerçek seks bile pornolaşmaktadır. Yani tamamen duygudan uzak, sadece proje davranışıdır. Dünya da pornolaşmıştır, yani kutsallığından arındırılmış profan⁴⁵ bir dünyaya dönüşmüştür. Ayrıca buna büyüü bozulmuş dünya da denilmektedir. Bu bağlamda Agamben, kutsal yerlerin insanların bir müzeyi gezer gibi gezip, bakıp geçtikleri yerlere dönüştüğünden bahsetmektedir. Günümüzde turizmi Agamben, hacılığın sekülerleşmiş bir formu olarak görmektedir. Herhangi bir gizemi ve anlatımı olmadan gösterime giren çıplaklık, pornografik çıplaklığa yaklaşır. Pornografiklikte herhangi bir anlatisallık, gizem yoktur. Kapitalizm her şeyi bir meta olarak topluma sunması, toplumun pornografikleşmesini şiddetlendirmektedir. Aşkın negatifliğinden alınıp sadece pozitifliği var etmesi, sıcaklık, haz uyandırması kutsal olan erotikliğin tahribatı anlamına gelmektedir. Aşkın ritüellerden ayrılması, pornoyla sonuçlanmaktadır. Aynılığın cehennemini var eden şey paradır, yani kapitalizm. Para her şeyi temelde aynı kılmaktadır. Temel farkları düzleştirir (tesviye), pürüzsüz hale getirmektedir (Han, 2022c, s. 19-46). Kapitalizmin bu her şeyi düzleştirici etkisi, sermayenin (bu sermaye insan da olabilir nesne de) elde rahatlıkla kontrol edilmesi, olası sürprizlerle karşılaşılmasındır. Fazlaca pürüzlü yapı, fazlaca girift yapıyı beraberinde getirmektedir. Bu ise bir belirsizliği oluşturmaktadır. Belirsizlik, kapitalizmin asla kabul etmeyecek şeylerden biridir. Düz olan, sade olan daha bilinendir.

Aşkın cinselliğe dönüşmesi, aşkın kutsallığını, derin anlamını da bozmuştur. Aşkın salt cinsellikle anılması, Eros'un evrensel niteliği⁴⁶ de kaybolmaktadır. Zamanımızda bilginin (enformasyon) yığılması, bilginin yok olmasına (yitimi) ve gürültünün çoğalmasına neden olmaktadır. Halbuki düşünce sessizlikte gerçekleşmektedir.

⁴⁵ Profan: Profanın kelime anlamı dindışlıktır. Dinle ilgili olmayan, din dışıdır. İnsanın iç dünyasının yoksunlaşması anlamında kullanılır bu kavram. İnsanın, değerli, önemli ve kutsalla olan bağlarının kopmasıdır. Profanlaşma, aslında değişik biçimlerde ortaya çıkabilen yabancılaşmayı da anlatmaktadır. Dünya ile olan, dünyalık, dünyevi gibi anlamalara gelmektedir. Laiklik kavramıyla da çağrışım yapabilir. Laiklik gibi anlamlara gelmektedir. Profanın zıt anlamı gibi düşünebileceğimiz, kutsal kelimesidir. (Kurt, 2008, s. 80-81). Özetle, Aydınlanmanın getirdiği materyalist felsefenin dünyanın büyüünü bozması şeklinde de profanı okuyabiliriz. Gerçekliğin sadece maddeye indirgenmesi günümüz insanların iç dünyalarının kaosunu anlamlandırmada işlevsel bir kavram olduğu görülmektedir. Günümüz insanın doyumsuz istekleri sürekli maddeyle olan içkin aşkı ve bu aşkın ise insanları yorup, tükenişe götüren depresyona neden olan bir hastalığın başlaması, şeklinde de düşünülebilir.

⁴⁶Eros'un Evrensel Niteliği ya da Tohumu: Aşkın bireysellikten çok daha kapsayıcı bir aşkı simgelemektedir. Han burada bu örneği vererek günümüzdeki her şeyin bireyselliğine göndermede bulunmaktadır. Eros'un evrensel tohumu aşkın ve sevginin gerçek doğasını göstermektedir. Bireysel sevgiler olabilir, Eros'un evrensel tohumu buna karşı değildir. Ama bireysel aşkı da evrenle dolaylı bir şekilde kurulan aşktır, Eros'un evrensel niteliği.

Düşünmek sessizliğin içinde keşfedilir. Michel Butor, Avrupa’da edebiyat krizinden bahsetmiştir. Bu kriz yazılan eser bolluğuna rağmen, entelektüel bir durgunluk söz konusu demektir. Bunun nedenini de iletişim krizine bağlamaktadır. İletişim krizi, gelişen iletişim araçlarının bolluğundan doğan muazzam bir gürültüye yol açmasıdır. Zihin canlılığını, negatife borçludur. Ama yeni gelişen iletişim aygıtlarında bu negatiflik baskılanmaktadır. Pozitif bilim, pozitifliği üretmektedir. Her yerden negatiflik adeta kovulmakta, olumsuzluğa asla yer verilmemektedir. Bu ise gerçek bilgiyi (hakikati) üretmekten aciz, sadece bilgi (malumat) üretmektedir. Ama bu bilgi, gerçek bilgi demek değildir. Pozitifliğinden dolayı sadece yığılmacı ve toplayıcı bir bilgiler yığını oluşturmaktadır. Yani bilginin dönüşüme uğraması diye bir şey yoktur. Sadece yığılır ve birikir. Bir kuru bilgiler yığınıdır. Hakikat anlamını taşımayan bilgiler yığını (Han, 2022c, s. 48-56). Bilginin yığın haline gelmesi, üretim ekonomisine dayalı pozitivist anlayıştan gelmektedir. Her şeyin üretim, üretimin de kazanç, kazancında başarı olduğu günümüzde bilgi de üzerine düşen payını almıştır. Fazla bilginin fazla başarı ile özdeşleyen bir anlayış günümüzdeki bilgi yığını oluşturmaktır. Yazmak arzusu, bir şeyleri anlatmak istediği olmadan, sadece yazmak için yazmak, günümüzün hakikatten yoksun, bilgilerden dağların oluşmasına neden olmuştur. Yazma eylemi düşünmeyi, aslında Han perspektifinde günümüz dünyasında olumsuzluğu, bazı konuları dert edinilmeyi gerektirir. Ama günümüzde olumsuzluğun kabul edilmediği, olumlunun esas alındığı bir dünya da hakikat üretilmemektedir. Hakikat, bazı şeylerin disiplinlerine göre bir şeyleri dert edinmesiyle başlamaktadır. Örneğin bir sosyolog, toplumsal olaylar konusunda, bazı toplumsal olayları dert edinilmesiyle başlanmaktadır. Olumsuzlukları görmezden gelmek yerine, olumsuzlukları kabul edip bu şekilde şiddetin ıstırabı son bulabilir.

4.5 Şiddetin Acısı

Şiddetin acısı, kendisini hayatın her kademesinde olumlamanın ortaya çıkardığı bir şiddet türüdür. Hayat her anında bazen acılarla kendisini anlamlandırır ve gerçekleştirmektedir. Günümüzde Han perspektifine göre “acı” hayatın her alanında silinmeye, gizlenmeye, yok sayılmaktadır. Acı görünmeyen ve sürekli hayatın her anında olumlunan bir hayat, acının şiddetini oluşturmaktadır. Günümüze özgü yeni kavramlar ortaya çıkmıştır bunlardan biri Palyatif kavramıdır. Bu kavram esasen manto, paltoyla örtmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda acı, günümüzde örtülen, görülmemesi gereken bir durumu tanımlamak için Chul Han tarafından kullanılmıştır.

Han tarafından kullanılan bir diğerk kavram ise Alkofobi, yani acı korkusu. Acı sürekli anesteziye yol açmıştır, sürekli acı yaratacak durumlardan bir kaçış söz konusudur. Öyle ki aşk acılarına bile şüpheyle bakılmaya başlanmıştır. Toplumsal bağlamında günümüzde acı, acı verecek tartışmalar ve fikir ayrılıklarına daha az yer verilmektedir. Acı korkusu siyasete de yansımaktadır. Alternatifsizlik ve orta yol palyatif bir etki göstermektedir. Mücadelenin yerini sisteme uyma baskısı artmaktadır. Bu ise demokrasi sonrası toplumu ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni demokrasi tipi Han'ın söylemiyle palyatif demokrasidir. İçinde yaşadığımız toplum tam manasıyla her şeyi olumlayan, olumluluk toplumdur. Olumsuz düşüncelerin yerini, olumlu düşüncelerle yer değiştirilmektedir. Bu durum neoliberalizmde, performans öznesi için uyumlu hale getirilmektedir. Acıya karşı duyarsız, daima mutlu bir şekilde performans öznesi olmayı amaçlamaktadır. Şiddetin acısı burada yatmaktadır. Acı, skandal olarak görülmekte ve modern ilaçlarla da bu mutluluk, iyilik halinin kalıcı hale getirilmesi için çalışılmaktadır. Bu sadece ilaç şirketlerinin kazancı ile kısıtlı değildir, acının ortadan kaldırılması aynı zamanda bir ideolojik inançtır. Palyatif toplum, performans toplumu ile örtüşmektedir. Acı, performansı düşürecek bir potansiyel olarak görülür. Aynı zamanda acı zayıflık şeklinde görülmektedir. Gizlenmesi ve optimizasyon edilmesi gereken bir şeydir. Yapabilmenin aktifliğinde, acı çekmenin zayıflığına asla yer yoktur. Günümüzde acının kendisini ifade etmesine, tümüyle sesi kesilmiştir. Bu bağlamda palyatif toplum aynı zamanda bir "beğendim" toplumdur. Günümüzün bu beğendimi (Like) bir ağrı kesici işlevi görmektedir. Kültürün her alanına sirayet etmiştir bu acıdan kaçınma durumu. Acı verebilecek keskin kenarlardan, çelişkilerden, çatışmalardan giderilmiş olmalıdır. Sanatta bu olumlamadan kurtulamadı. Ekonomi, kültürleşmiş sanatçılar da bu duruma uygun, sanat eserleri üretmeye başlamışlardır. Artık sanatta olumsuzluğa, bir başkaya yer yoktur. Sanatsal üretim, olumlamanın şiddetine maruz kalmıştır. Aynılığın cehenneminde sanatsal üretim olmak zorundadır. Kırılmanın acı verici olumsuzluğuna yer verilmez. Sanattan beğenirlik beklentisi, sanatı metalaştırmıştır. Beğenilmenin kritiği ise acıdan uzak durmasıdır. Hayatı canlı tutan şey, öteki tarafından dokunulmuş olmaktır. Aksi halde aynının cehenneminde hapis kalınır (Aykut, 2022, s. 236-240). Bir topluma yerleşmiş olan anlayış, aynı zamanda o toplumu dönüştürmektedir. Bu olumlu ya da olumsuz durumlarda olmaktadır. Bu bilinçsiz değiştirme ve dönüştürme ancak bilincin açık olması, fark edilmesiyle normale dönebilir. Sanattaki olumlanmanın para etmesi ve sanatçıların aynılıkta boğulması bu bilinçsiz dönüştürmenin etkisi altındadır. Han'ın da sıklıkla bahsettiği fark edilme, bu acının şiddetini ve diğerk şiddet türlerinin etkisini

azaltılabilecektir.

Acının asıl hali kültürel olandadır. Toplumdaki anlamı ve varlığı iktidar biçimlerine bağlıdır. Acı iktidara istikrar ve ihtişam kazandırmaktadır. Şiddet toplumundan (yani geleneksel toplum) disiplin toplumuna geçişte acı da görünümü değişmiştir. Artık acı şiddet toplumunda gösteri aracı değildir, daha çok disipline edici mekanlarda anlam bulmuştur. Foucault, *Hapishanelerin Doğusu* adlı eserinde, acının daha bireysel biçimde kullandığına işaret etmektedir. Artık acı, doğrudan fiziksel olarak cezalandırmadan uzaktır. Cezai yaptırımın ana nesnesi beden kaybolmuştur artık. Disiplin toplumunda acı ile işlem görmüş bedenler, işlevsel değildir. Disiplin toplumunda, üretimin sağlanması için, öğrenmeye açık bedenler imal eder. Acı bu disiplin araç ve tekniklerine dahil edilmektedir. İktidarın acı ile ilişkisi günümüzde de devam etmektedir. Acı disiplin toplumunda hala işlevselliğini korumaktadır. İnsanlar üretim aracı olarak biçimlendirilmektedir. Ama disiplin toplumu ile şiddet toplumun arasındaki farkı acının artık sergilenebilirliği yoktur. Artık acı kamusal alandan çekilmiş kapalı kurumlara devredilmiştir. Artık acı hapishanelerde, okullarda, fabrikalarda, sağlık kurumlarında, kırsalalarda gibi disiplin mekanlarına devredilmiştir (Han, 2021b). Neoliberal günümüzün toplumunda ise şiddet ve acı, diğer iki iktidar biçimlerinden farklı olarak performans toplumuna dönüşmüştür. Günümüzün performans toplumunda yasak, cezalandırıcı ya da emir verme gibi olumsuzlukların yerini motivasyon, kendini gerçekleştirme, kendini optimize etme gibi olumluluklara bırakmıştır. Disipline edicini acının yerini, huzur verici, olumlama mekanlarına bırakmaktadır. Bu bağlamda artık iktidarın yeni formülü “mutlu ol”dur. Mutluluğun olumluluğu, acının olumsuzluğu ile yer değiştirir. Artık mutluluk, kesintisiz bir performans sağlama yetisi olarak yerini almış durumdadır. Artık iktidar kendisini çaba göstermeye gerek kalmaz, özneler kendi kendilerini motive ederek, optimize ederek, özneler var olan sistemi, diğer iktidar rejimlerden daha çok verimli çalıştırmaktadırlar. Özneler artık o denli motive olmuşlardır ki kendilerinin kölesi olduğunun farkında bile varamazlar. Özne kendi kendisini sürekli sömürmektedir. Özgürlük artık baskılanmaz, sömürülmektedir. “Özgür ol”, “İtaatkâr ol” dan daha yıkıcı zorlama yaratmaktadır. Artık iktidarın yeni biçimi akıllı iktidardır. Akıllı iktidarda, artık diğer iktidarların aksine acı vermez. Artık akıllı iktidar, acı ile tüm ilişkisini koparmıştır. Hiçbir baskıya gerek duymamaktadır. Akıllı iktidar, artık insanların toplumsal olana gözetlemesini değil, bireyler kendi iç dünyalarını denetleyeme başlatmaktadır. Artık bireyler sadece kendilerinden sorumludurlar. Dolayısıyla mevcut iktidar ilişkileriyle ilgilenmekten alıkoymaktadır. Düzeltmesi gereken şeyler toplumsal değil, kişisel durumlardır.

Meydana devrimciler değil, motivasyon antrenörleri ortaya çıkmaktadır. Hoşnutsuzluk, hatta öfke gibi duyguların var olmasına engel olurlar. Eskilerin ideologları (1920'ler gibi) ekonomik krizden, fakirlerin ve zenginlerin arasındaki ayrımın arttığını, sefilliğin arttığını ifade ederken 21. yüzyılda ideologlar, bunun tam tersini savunarak her şeyin iyi olduğunu, çaba gösteren herkesin iyi konumlara geleceğini, bu tür mali yıkımları kucaklamalarını ve bunları bir fırsat olarak görmelerini öğütlemektedir. Günümüzde bireyselliğin arttırılması, toplumu dayanışmacı ve siyasi birliğin yitirmesine yol açmaktadır. Mutluluk, herkesin kendi başına ulaşması gereken bir şeydir. Kişiye özeldir. Başarısızlık, eziyet kişinin kendi çabasına bağlanmıştır. Böylelikle devrinin yerini depresyon almıştır. Bu bağlamda başarısızlıkların nedenini dışarda değil, hep kendimizde ararız (Han, 2022d, s. 13-24). Aynı zamanda mutluluğun performansın düzeyine bağlanması, bireyleri yorgun haline getirmektedir. Performans arttırımı kişiye daha fazla kazanç getireceğinden dolayı, bireylerin ölümüne performans göstermesi bu yüzdendir. Acı çekse de kendisi için çalışan bireyler, acısını modern ilaçlarda yok etmekte ve durumu olumlamaktadır. Aynı zamanda daha fazla performans göstermesi için ek takviyelere başvuran günümüz insanı, bedenini neoliberal ekonomiye hazır hale getirmektedir. Şiddetin acısı burada ortaya çıkmaktadır.

Acıya duyulan korkunun esas nedeni ölüm korkusudur. Hayatta kalamama korkusu, salgın döneminde zirve noktasına ulaşmıştır. Hayatta kalamama korkusu, her şeyin üstüne alınmıştır. Salgın döneminde ölümden doğan korku, ibadetlerin bile terkedilmesine ya da maskeyle yapılmasına neden olmuştur. Ayin esnasında sosyal mesafeye dikkat ediliyor, inanç hayatta kalmaya tümüyle feda edilmektedir. Hayatta kalma histerisinin hâkim olduğu toplum, ölmemişler toplumdur. Yani ölemeyecek kadar canlı, yaşayamayacak kadar ölüdür. Bir nevi zombi toplumdur. Salgın ile birlikte çıplak yaşamında, en sert biçimini yaşamaya başlamaktayız. Her yerde terörist gibi kontrol edilmekte, vücudumuz ellenmekte ve müdahale edilmekteyiz. Hayatta kalma histerisi tüm bunlara, tacize varacak kontrole bizi razı etmiştir. Acı, artık günümüzde anlamsızca mücadeleyi gerektiren bir kötülüktür. Acı ile Tanrısal ilişki derinleşir, samimiyet ve yoğunluk oluşur. Hatta Tanrısal acı, bir anlamda bir aşk hali, vecd (kendinden geçiren ilahi aşkı tanımlar) haline gelmesidir. İşte günümüz insanları bu ilahi aşktan uzaktır. Aşk zannettiği şeyler içi boş, anlamsız, hormonal haz halidir. Günümüzde köle efendisinin elindeki kırbacı olarak kendi kendisini kırbaçlamaktadır. Efendi olmak adına ve özgür olmak adına. Performans öznesi kendisiyle sürekli savaş halindedir. Bu ise şiddetli iç baskılara ve sonunda depresyona yol açmaktadır. Bu aynı

zamanda kronik ağrılara da yol açmaktadır. Bu kronik acıların nedenleri çok çeşitlidir. Toplumsal yapıdaki çarpıklıklar, toplumsal yapıdaki bozulmalar ve gerginlikler kronik ağrıların başlamasına ya da şiddetlenmesine yol açmaktadır. Alınan ağrı kesiciler, acının sosyal ve kültürel nedenlerini gözden kaçırmamıza neden olur sadece. Halbuki hakikat acı vericidir. Hakiki olan her şey acı vericidir. Bu yüzden günümüz palyatif toplum acısız ve hakikati olmayan bir toplumdur. Aynının cehenneminde olan bir toplumdur. Acı olmadan ne sevmek mümkün olur ne de yaşamak. Bu bağlamda hayat, palyatif toplumda, rahat bir hayatta kalmaya feda edilmektedir. Acı bir bağ kurmaktadır. Bu yüzden günümüzde aşklar bağısız ve acısızdır. Acı vermeyen aşk arzulandır. Halbuki bu aşktan uzak, haz ilişkisidir. Acı aitik hissettirir, günümüzde hiçbir şeye ait olmadan bireysellik çukurunda, aynının cehenneminde yaşamaktayız. Umursamaz ve gerçek olmayan bir yaşamın içindeyiz. Acısız bir hayat, var olmanın belirsizliğini var etmektedir. Bu yüzden acı suni olarak üretilmeye çalışılmaktadır. Macera sporları ve riskli davranışlar; varlığın, var olduğunu hissetmenin araçlarıdır. Acı hayattır. Acı ile yeni bilgiye, daha yüksek bilinç ve bilgiye ulaşılır. Bu bağlamda acı oluşumdur. Aynılığı ortadan kaldıran, dönüştüren bir şeydir. Deneyim de acının bu olumsuzluğuna katlanmak zorundadır. Yoksa dönüşüm, değişim ve gelişme olamaz. Günümüz palyatif toplumunda, acı ve her türlü olumsuzluk kabul edilmez. Bunun neticesinde olumluluğun aynılığı ortaya çıkmaktadır. Farklı olan, öteki olan, üretilemez; yeni bir bilgi çıkamaz. Olumsuzluktan kaçışın nedeni ise algofobi (acıdan korkmak) dir (Altay, 2022, s. 136-139). Acıdan korkmak bir anlamda hakikatten korkmaktır, hakikatten kaçıştır. İnsanlar günümüzde acı verici bilgilerden de bu denli bir kaçış yaşamaktadır. Gerçekler, yani hakikatler insanlar tarafından beğenilmemekte, gerçeklerden kaçılmaktadır. Bu durum günümüzde daha fazla yaşanıyor olsa da tarihte buna benzer örnekler görülmektedir. Örneğin “Dost acı söyler” atasözünde gördüğümüz gibi, acı olanın hakikat olduğunu bizlere anlatmaktadır.

Günümüz palyatif toplumu, aynı zamanda tüketim toplumdur. Bu tüketim başkalarının acılarını tüketip, adeta ağrı kesici vazifesi görmektedir. Şiddet içeren içeriklerde de pornografik bir ilişki vardır. Bilgisayar oyunlarında ve filimlere tümüyle kendimizi kaptırıyoruz, şiddet pornosuna. Öldürme bile şiddet pornosunda acısız hale gelmektedir. Ağrı kesici işlevi olan bu şiddetin, pornografik görüntüleri, başkalarının acılarına karşı duyarsız bırakmaktadır. Medyadaki aşırı şiddet ve acı görüntüleri artık beynimiz işleyemez hale gelir ve bu görüntülere karşı duyarsız, ilgisiz kalmaktadır. Palyatif toplum acı olarak ötekini kaldırır. Bu yüzden ötenin duyduğu acı da şeyleşmiş, nesneleşmiştir. Nesnelerin de acısı olmaz. İnsanların acıdan bu kadar korkması, hiç

hesaba almadıkları güzellikleri kaçırdığı gerçektir. Bunlardan bir örnek endişe, endişe karşımızdakine sevgi duymamızı sağlayan bir şeydir. Negatifliğin insanlara güzel gelmemesi, aslında birçok güzelliği negatifliğin içinde olduğunu bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunu bilmemenin nedeni ise insanların çoğu zaman derin d ş nmemesinden kaynaklanmaktadır. Bir insanın hayatından endişe duymak, o kişiye olan yoğun, içkin bir sevginin belirtisidir. Palyatif toplum böylesine içkinliği ve derinliği olmayan toplumdur. Bu toplumda ilişkiler yüzeysel ve anlamdan uzak sadece hazza yöneliktir (Turan, 2024, s. 468-479). İnsan her dönemde her şeyin kontrolünün kendisinde olmasını ister. Bu zamana ve çağa göre farklılık göstermiştir. Olumluluk zıddıyla anlamlıdır. Acının olumsuzluğu, olumlunun anlamını bulduğu bir düzlemde, hayat anlamının kopmadığı bir şekilde devam etmektedir. Anlamdan, ikinlikten kopuş modernizm ile başlamıştır. Günümüzde bu kopuş kişinin en son kendisini sömürmesini ve kendisinden yabancılaşmasını getirmiştir. Modern dönemde Marx'ın metayla olan bağın ve piyasaya olan (Uluç, 2020, s. 27-28), mesleğinden uzaklaşması, günümüzde en nihayetinde kendisinden yabancılaşmasını getirmiştir. Dış alemde kendi ürettiği metaya yabancılaşması, en sonunda kendisinin de üretim bandında metaya dönüştürülmüş olduğunu g nm zde görmekteyiz. Artık insanlar sadece üretim ilişkisinde metaya yabancı değil, aynı zamanda kendisinin de kendisine yabancı olduğu bir dünyadadır. Doğaya hükmetme düşüncesi cansız ve yıkıcı doğa olaylarından çıkmıştır. Artık doğanın içindeki yaşayanları da hükmetme düşüncesine d n şm ştir. Palyatif toplum hiçbir olumsuzluğu istemeyen, aslında olumsuzluktan kasıt ‐bahanelerden‐ tamamen sıyrılmış bir bedenlerin tahakkümünü arzulamaktadır. Üretim nesnesi olan bedenler, bu üretimde herhangi bir oluşacak olumsuz bir sekteye izin vermemektedir. Bireyler sadece bu üretim sürecinin bir arkıdır. Bu arkılar özerk bireyler olmasını her açıdan imkânsız bir kitleleme yaparak, bireylerin üzerinde iktidarın hiç çaba harcamadan tahakkümünü günümüzde sağlamış durumdadır. Bunun çaresi yine bireylerin bu üretim sisteminden çıkıp, kendisini yine bir birey olduğunu göstermesi gerekmektedir.

4.6 şiddetin İktidarı

şiddetin iktidarı, genel olan Byung Chul Han'ın düşünce sisteminin temelini oluşturmaktadır. Han şiddet ile iktidarın bağını entelektüel kaynağını Michel Foucault'dan almaktadır. Han'a göre iktidar ile şiddetin nasıl zamanla dönüştüğünü anlatmaktadır. Han'a göre iktidar, şiddeti geleneksel zamanda göstere göstere adeta

ibretlik, seyirlik gibi göstermekteyken, Foucault'nun disiplin toplumunda şiddet, iktidar tarafından gizlenmiş ve artık kurumlarda işlenen, görünmesi ayıplanan, gizlenen şey haline gelmiştir. Günümüzde de şiddet, Han perspektifinden artık iktidardaki de biziz; tebaada, artık şiddeti bir dış iktidar tarafından değil de kendi içimizde, şiddeti kendimiz kedimize uyguluyoruz. Yani artık şiddet dıştan gelen değil, içten gelen bir şiddet olmaktadır. Bu şiddet türü dıştan gelen şiddet türüne oranla çok daha verimlidir (Han, 2022a). Çünkü emir bir zamansal olarak, belirli bir arayı vermektedir. O arada birey nefeslenme ve dinlenme fırsatı bulur. Ama artık emir içimizden gelmektedir ve zamansızdır. Emirler adeta içimizde akmaktadır. Dur durak bilmeden gelmektedir ve içimizden geldiği için hemen uygulanmaya konulur bu ise çok daha yıkıcıdır.

Kişinin kendisine uyguladığı baskı bir başkasının uyguladığı baskıdan çok daha yıkıcı, tahrip edicidir. Artık bireyler emrin gelmesini “bekle”meden kendisine sınırsız ve doyumsuz emirler vererek “kendisini gerçekleştirme” amacıyla kendisine uygulamaktadır. Bireylerin kendisine olan baskısı amansızdır. Bunu somut bir olayda göstermeye çalışırsak, günümüzde “esnaf kuryecilik” adı altında yeni bir meslek ortaya çıktı. Daha doğrusu COVID salgını döneminden günümüze bu iş sektöründe belirgin bir şekilde artmış oldu. Bu meslekte kendi adına çalışmak şeklinde sloganlaştırılan bir durum vardır. Tıpkı Han'ın bahsettiği gibi iktidarın artık kendini yormasına da gerek yoktur. Bireyler kendilerini iktidar adına kendilerini sömürebilmektedir. İktidarın şiddeti, eski zamanlardan günümüze periyot halinde, sırasıyla kendi tebaası üzerindeki sorumluluğunu atmaya yöneliktir. Geleneksel zamanlar köle-kral ilişkisinde kral kendisine bağlı kölesine kalacak yer, yiyecek/içecek, giyecek ve kışın ısıtma masraflarını kendisi karşılıyordu daha sonra Sanayi Devrimiyle birlikte iktidar kendisinden uzakta belirli bir ücretle, tebaasını kendisinden koparmıştır (Yertüm ve Balcı, 2023, s. 329-334). Artık birey elindeki parayla baş başa kalmıştır. İktidar o paranın ona yetip yetmeyeceğini, kişisel ihtiyaçlarına sahip olup olmayacağıyla hiç ilgilenmez. Ama yine de sosyal güvence ve anayasal haklarından iktidar ile bağlantısı mevcuttur. Şimdi günümüzde ise bunlardan da feragat edecek yeni adımlar gelmiştir. “Kendi hesabına çalışmak” bunu da somut olarak esnaf kurye örneğiyle daha net görmekteyiz. Artık iktidarla bağ kanuni ve sosyal güvence bağda gittikçe silikleşmiş hatta adeta yok olmuştur. Ama iktidar hale hazırda bireyleri sömürülen şeklinde bağını korumaya devam etmektedir. Fakat kendi üzerinde olan gereksiz angaryalardan kurtarmış, tüm sorumluluğu sözüm ona “kendi

işinin patronu” olan kişiye devretmiştir. Artık özgür olduğunu zanneden özneler trafikte ölümüne, canı pahasına zamanla yarışmakta ve kendi hesabına çalışmanın azmiyle ölesiye çalışmaktadır. İktidarın “çalışıp/çalışmadığı” “işlerden kaytarıp/kaytarmadığından” da kurtarmıştır. Artık özneler kendi kendilerinin hem patronu hem de kölesidir. Kendi kendilerini denetleyen özneler daha fazla para kazandırmak için kendi canından, daha fazlasını feragat etmektedirler. Bu iş kolunda kendi işlerinin patronu olan sömürülenler, günlük 12 hatta 16 saat kadar çalışabilmektedir. Bu bağlamda bireylerin sosyal hayatın tamamen sıfırlandığı, toplum hayatından tamamen soyutlandığı, tam manasıyla üretim için sömürülen insanın bir meta haline getirmektedir. Artık günümüzde Karl Marx’ın bahsettiği gibi emek sömürüsü yoktur. Bizzat komple emeğin kaynağı olan bireyin sömürüsü vardır. Dahası artık ulaşım sektöründe çalışanlar GPS (Global Positioning System/Küresel Konumlandırma Sistemi) sistemi ile anlık olarak kontrol edilmekte, neoliberal üretim biçimine uygun performans toplumunu en iyi şekilde temsil edilmektedir. Kendi işinin patronu olmak şeklinde tanımlanan esnaf kurye işi, kendisini özgür şeklinde tanıtıyor olsa da bu tür uygulamalarla esnaf kurye sürekli denetlenmekte ve bu denetim bireyleri çok daha hızlı olmalarına zorlamaktadır (Yertüm ve Balcı, 2023, s. 329-334). Görüldüğü gibi, iktidar tarihsel çizgisinde tebaalarına uyguladığı şiddet, günümüzdeki geldiği son hali budur. Artık görünmez şiddet, tüm benliğimizi ve çevremizi kuşatmıştır.

Görünürlükten uzak bir iktidar en güçlü iktidardır. Bir iktidar ne kadar güçlüyse o kadar gizlidir, sessizdir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında İngiltere’nin gizliden, geriden, sessiz ve adeta yoldan geçen adam havasından ama Avrupa, Orta Doğu, Amerika kıtasını ve Asya (Çin ama özellikle de Hindistan)’yı nasıl kontrolde tuttuğunu, gizliden gizliye nasıl tüm dünyayı avucunun içine aldığını, tarihte görülmektedir. Han’ın günümüzdeki içsel şiddeti de aynıdır. Sessiz ve aldatıcı. İnsanın içinde gittikçe büyüyen ama ses çıkarmadan insanları bitkinlik, yorgunluk ve depresif hale sokan bir iktidar biçimidir. İnsan kendi iradesiyle yaptığını zannediyorken aslında içsel baskı tarafından olduğunu, bilinç dışılığı, toplumu psikolojik bunalım durumuna sokmuştur. Herhangi emir olmadan yapabilmek, iktidarın gücünün çok fazla olduğuna işarettir. Akıllı bir iktidar, despot bir şekilde hükmetme şeklinde değil, kendisine akıllı bir şekilde bağlamaktadır. Akıllı iktidar kendisine bağımlı hale getirir. Günümüzdeki iktidarın şiddeti ise buradan gelmektedir. Bireyler iktidara gönüllü olarak hizmet eden, gönüllü köleler şeklinde dönüşmüşlerdir. Artık emir iktidardan değil, kendi iç benliğimden gelmektedir. Bu iç emir, artık yapmanın olumsuzluğu ile

anlaşılmamaktadır. Artık yapmalıyım, kendimi gerçekleştirmeliyim, kendim için yapmalıyım ile dönüşmüştür. Artık koşturan bireyler kendisi için koşmakta, sınırsız bir özgürlük içerisinde olduğuna iman etmektedirler. İktidarın amansızlığını ve baskını görememektedir. Bu ise bireylerin sömürsünü daha verimli kılmaktadır. Dışsal sömürü, kişinin potansiyelini tam olarak bilemez, sömürülen ise dıştan gelen sömürüye kendisini tam olarak açamaz, temkinli davranır her zaman. Ama içsel sömürü, kişi kendisi ile baş başa olduğu için ve kişi kendinde olan potansiyelini daha iyi bildiği için, bu potansiyelini sınırsızca adeta son damlasına kadar kullanacaktır. İşte iktidarın, günümüzdeki şiddetinin daha amansız olması buradan kaynaklanmaktadır (Han, 2022e, s. 10-47). Bireyselliğin getirdiği içsel baskı, dıştan gelen emir ve zorlamalara karşı daha işlevseldir. Çünkü burada patron, bireyin -birey kendisini öyle zanneder-kendisidir.

4.7 Şiddetin Güzeli Koruyamaması

Günümüzde her şey apaçık ve aynılıktır. Han buna aynılığın cehennemi der. Günümüz neoliberal toplumda gizliliğe, belirsizliğe asla izin verilmez. Çünkü toplumda gizli olan, şüpheli olandır, şüpheli olan ise insanı germekte ve acı çektiirmektedir. Halbuki acı bu günümüzün istenmeyen bir duygusudur. Acı ve olumsuzluk, günümüz performans toplumuna örtüşmeyen, asla istenmeyen, her şeyde olumluluk aranan bir zamandayız. Çünkü olumlu olan, performansı kesintisine uğratmayan, kişilerin optimizasyonuna katkı sağlayan bir güçtür. Dolayısıyla performansı düşüren, her türlü olumsuzluğun reddedildiği, her şeyin performans ve aşırılığın olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Aşırılığın ve performans öznelere her şeyin olumlaması, güzellikte de pozitifliği getirmiştir. Pürüzlü ve kapalı olan yine aynı şekilde özneyi geren ve olumsuzluk uyandıran bir şeydir. Halbuki günümüz neoliberal politikasında belirsizlik ve pürüze de yer yoktur. Her şey pürüzsüz ve apaçıktır. Güzelliğin bu tüm olumsuzluklarından sıyrılmış, tekdüze indirgenmiş dönüşümü, şiddetin güzeli korumamasını getirmiştir. Güzellik algımız artık tam manasıyla dönüşmüştür. Artık güzel dediklerimiz, bir tık like/beğendime indirgenmiştir. Artık güzellik haz duyulan değil, anlık beğeni metasına dönüşmüştür. Dolayısıyla da artık güzelliğin içkinliği kaybolmuştur. Güzellik artık yüzeysel hale gelmiştir, derinliğinden kopmuş, sadece ismen güzelliği kalmıştır. Anlamını kaybetmiştir. Artık güzelliğe şiirler yazılamayacak, şarkılar bestelenemeyecek kadar donuk, içi boş, aynılığın cehenneminde sadece kalıp hale gelmiştir. Güzelliğin doğallığında gölge vardır.

Gizlidir her zaman güzel olan. Bu gizliliği ortadan kaldırdığımızda ise apaçıklık ortaya çıkmaktadır. Apaçık olan ise güzelliğin büyüsunü bozar, onu tahrip eder. Bu bağlamda güzelin doğası gereği örtüsü açılmayandır. Açıklık ve pornografi, güzelin tam karşısında yer almaktadır. Pornografinin yeri vitrindir. Sadece tek bir şeyin sergilenmesini sağlar, o da seks. Güzel olan oyalar, pornografide ise oyalama yoktur. Doğrudan işin özüne girer. Tanrısal olan elbisedir, örtülemektir, güzel için örtünmek asıl olandır. Bunun için güzel olan, elbisesini ve örtüsünü çıkaramaz. Bu açılmaması, güzelin özündendir. Güzel bu durumda, kendisi olarak kalabilmektedir. Güzel, gizlendiği örtüsünde sonsuz göze çarpmayan hale gelmektedir. Bu sayede güzelin örtüsü asli bir unsurdur. Güzel saklı kalmaktadır, güzel sadece aşkına bir kez görünüp kaybolan bir gizliliği var eder. Tevrat'ta gizlidir, kendisini açmaz kendisini kapatır. Sadece bilene açar kendisini. Bu bağlamda güzellik günümüzde açıklık ve pürüzsüzlük şeklinde kendisini göstermektedir. Adeta mermer gibi kusursuz bedenler ve nesneler ister günümüz zamanı. Bu ise erotizmden (aşktan) yoksunluğu getirmektedir. Han'a göre bu tüketimin bir dilidir. Güzelin koyduğu mesafe, gizlilikten ve negatiflikten yoksundur (Aldemir, 2019, s. 152-156). Günümüzde güzel, hakikatini kaybetmiştir. Tüketimin nesnesi haline gelmiştir. Güzellik krizini var etmiştir. Güzeli kurtarmak, bağlayıcı olanı kurtarmaktır. Esasen güzel olan ya da olanların ana kayıp noktası pozitivizmin yerleşik hale gelmesiyle olmaktadır. Her şeyin pozitif kanunlara göre yeniden dizayn edildiği günlerden bu günümüze gelinceye kadar insanlar, duyguları, düşünceleri, bedenleri kusursuz bir şekilde küp şeklini almıştır. Yani orantılandırılmış belirli bir ölçüye indirgenmiştir. Artık güzellik tanımı geometrinin ve matematiğin şekillendirdiği metalara dönüşmüş durumdadır. Doğallık kayboldu ve her şey yeniden yapılandırılmışlığın hışmına⁴⁷ uğramıştır.

Çağımızı belirginleştiren şey günümüzde pürüzsüzlük algısıdır. Estetik etkisinin ötesinde toplumsal bir buyruğu yansıtmaktadır. Pürüzsüzü güzel bulmamız, günümüz pozitif toplumunu meydana getirmektedir. Pürüzsüz olan ne yara alır ne de direnç gösterir. Beklediği şey beğenidir (like). Pürüzsüz nesnede negatiflik yok edilir, zıddını saf dışı bırakır. Pürüzsüzlük iletişimde de kendisini gösterir. Pürüzsüz iletişim her türlü olumsuzluktan uzak, olumlama iletişim şeklinde gerçekleşir. Olumsuzluklar ve

⁴⁷ Hışmına uğramak, hınç ve düşmanca bir öfke ile zulüm etmek şeklinde kullanılmıştır. Modern zaman insanı ve hayatını gözü dönmüş bir şekilde dönüştürmeye, onu yeniden şekil vermeye çalışmaktadır. Bunu en net Nazi Almanya'sında görmek mümkündür. Belirli ölçütlerde beden standartları ve kafa ölçümleriyle, her şeyin bir cetvelle ölçüldüğü, her bir şeyin sistematikliğinin bulunduğu, o zaman diliminden bu zamana kadar her şeyin içi boşaltılmış, büyüsu bozulmuştur. Artık içkinlik değil, içi kofluk hakimdir.

negatiflik hızlı bir iletişimi var edemezler. Bu yüzden negatiflik ve olumsuzluk saf dışı edilir. İletişimde hoşnutluklar ve pozitiflik sadece ele alınmaktadır. Paylaş (Sharing) ve beğen (Like) iletişimsel pürüzsüzlük araçlarını temsil etmektedir. Pürüzsüz beğeni sadece beğen (Like) geçtir. Herhangi bir derinliği yoktur. Hayat hızlı yaşanmaktadır. Anlamsız ve boş. Sanatta her türlü olumsuzluktan, negatiflikten arındırılmıştır. İzleyicilere sadece güzellik, haz ve iletişimi var eder. Sanat her türlü şaşırtma, yaralamaya, korkutmaya izin verilmemektedir. Oysa sanat için negatiflik zorunluluk gerektirir. Gerçek sanat olumsuzluktan oluşur. Günümüzdeki güzel ve sanat olarak gördüğümüz pozitifliğin ve pürüzsüzlüğün görünümleri, sadece kapitalist düzlemde tüketim nesnesi haline gelmiştir. Gerçek bir sanat eseri insanı altüst eder, sarsar, şok eder. Pürüzsüzlük ise bambaşkadır. İzleyicisine tutunur, ona sadece beğendi (Like) yaptırır. Sadece beğendirme vasfı vardır, izleyicisini sarsmaz, şoka etmez, toslamaz. Günümüzde güzellik şiddet görmüş, yara almıştır. Bu yara, heykeltraş hassasiyetiyle pürüzsüzleştirilmiştir. Her türlü negatifliğinden arındırılmıştır. Pürüzsüz bir hal almıştır. Güzel, bir beğenide tüketilmiştir. Günümüzde sadece güzel değil, çirkinde pürüzsüzleştirmeden nasibini almıştır. Artık izleyicisini, şeytani, tekinsiz veya dehşetli olanın negatifsizliğini kaybetmiştir. Artık tüketim ve eğlence kalıpları için pürüzsüzleştirilmiştir. Bu bağlamda çirkin ve iğrenç olanda artık, eğlence endüstrisinin istismarına maruz kalmıştır. Çirkinlik ve iğrençlik tüketilebilir hale getirilmiştir. Erotizmin kökeninde kirlilik hakimdir. Günümüz pürüzsüz ve temiz pornografi, erotizmin sonu olabilir. Ağdasız, pürüzsüz bedenler temiz, saf olarak algılanmasına neden olacak takıntılı bir toplumu var edecektir. Kirliliğin ve negatiflik günümüz temiz ve hijyen takıntısı toplumunun iğrenmesine, pozitif bir topluma neden olmuştur. Kirli belirsizliği getirir, gibi algı vardır. Temiz ve saf olan şeffaftır. Data ve enformasyon, şeyleri şeffaf hale getirir. Datalar pornografik ve müstehcen şeylere sahiptir. Arka tarafları yoktur. Muğlaklığı barındırmaz. Dilden ayrılır, tam bir odaklanmaya izin vermez. Her şey tam olarak görünürdür. Enformasyon, bilginin pornografik tarafıdır. İçsellikten yoksundur (Han, 2021d, s. 3-12). Her şeyin şeffaf olması, insanın güven kaybını da doğurabilir. İnsanlar hayatlarının şeffaflığından kendisini gerçekleştirememesine neden olabilir. İçkinlik ve özgünlük negatifi ve acıları talep etmekte, günümüz insanı ise bunlardan uzak tutulmaktadır.

Günümüzde insanlar hayatın akışına göre yaşamamaktadır. Doğalmış gibi yönlendirmelerle yaşamaktadırlar. Pozitifliğin hüküm sürdüğü bu hayatta, bu yönlendirmelerin de pozitif olduğunu düşünüp, günümüz insanı hiç sorgulamamaktadır. Hayatına müdahale değil de performansını arttırıcı takviyeler

şeklinde görülmektedir. Bu ise pozitif, olumlu yani güzel bir şeydir, gibi düşünülmektedir. Günümüz insanının bu düşüncesi Antik Yunan geleneğinden gelen, insanın mutlak iyiliğe, güzelliğe kavuşma ülküsünün, günümüzde gerçekleştiğini şeklinde yanılgıları doğurmaktadır. Halbuki günümüz insanının unuttuğu şey üretim, kapitalizm ve insanlardan gelir sağlayanların varlığıdır. Bu da insanın bizzat nefsidir. Nefis insanın içinde, içkin bir şekilde, insanı sürekli dürtüleyen, sürekli doyumsuzlukla insanlardan hep daha fazlasını talep eder. Sanayi Devriminden sonra bu doyumsuzluk daha da artmıştır. Ekonominin kralın ya da kilise gibi belirli bir zümreden tekelinden alınıp, ekonominin sahibi olan üreticiler ya da patronlar, çember daha büyüdükçe insana olan zulüm daha da artmaktadır. Önceleri belirli bir iktidarın tekelinde olan güç, herhangi bir haksızlık durumunda yeri geldiğinde ayaklanıp hesap sorulan bir merkez mevcuttu fakat bu günümüzdeki iktidar, iktidarlar şeklinde görünmezlikte ve hesap sorulacak merci sayısı sonsuz sayılara ulaşmıştır. Bu görünürde iktidarın bölünmüşlüğü ise belirsizlik ve gücün bölünmesi gibi görülen iktidarlar, insanları ümitsizliğe sürüklemesi olasıdır. Bu aynı zamanda yanılsamayı da beraberinde getirmektedir. Gücün herkes tarafından elde edilmişliğine görülüp, insanın bu durumda kendisinin sorumlu tutabilir. Performans gösteren kazanır, gösteremeyen de köle olmaya devam eder, şeklinde kanaat gelişmektedir. Bu ise neoliberal üretim biçimine uygun, verimliliğin en yüksek seviyeye çıkmasını sağlamaktadır.

Acı, güzelliği derinleştirmektedir. Acı, pürüzsüzlükten bambaşka bir şeydir. Günümüzdeki pozitifliğe saplanıp kalmış, negatiflikten uzak güzellik ise sadece pürüzsüzdür. Anlamca mermer gibi, anlamsız ve soğuk. Günümüzde güzellik algısı öncelikle dokununca haz vermelidir. Dokunurken bir dirençle karşılaşılmalıdır. Pürüzsüzlük, negatifliği olmayan optimize edilmiş yüzeydir. Dolayısıyla acıdan ve dirençten uzaktır. Tat almakta, pürüzsüze denk gelen tat, tatlılıktır. Genel olarak tatlılığın, pürüzsüz bir doğası olduğunu biliriz. Pürüzsüz ve tatlı aynı köklerden gelirler. Güzellik ve yüce birbirinin zıddıdır. Güzel olan narin, küçük, zarif ve açıktır. Güzeli tanımlayan şeyler düzlük ve pürüzsüzlüktür. Yüce olan ise; büyük, iri, kaba ve serttir. Dehşete ve acıya meydan vermektedir. Doğanın güzelliği, dijital güzelliğin zıddıdır. Dijital güzelde, ötekinin tüm negatifliğinden arındırılmıştır. Tüm çatlaklıklar ve pürüzler kaldırılmıştır, pürüzsüzlük hakimdir. Dijital güzelin farkı hazdır, Beni beğeni şart koşmaktadır. Aynılığın pürüzsüzlüğü hakimdir. Dijital güzelde amaç tüketilebilir, kullanılabilir olmaktadır. Günümüzde aynı zamanda bağlanma sorunu yaşıyoruz. Sevgide, yaralamaya neden olacak yüksek bağlanmadan sakınılır. Olumsuzluk değil, her şeyin haz ve pozitif yönüne yönelme isteği bu zamanımızın

belirleyici yönüdür. Başkayı görmek de yaralayıcıdır. Ama bu görmek hakikati görmek şeklindedir. Hakikati görmek acıyı, olumsuzluğu, negatifliği getirir. Günümüzde görmeden kaçınmanın taşıdığı negatiflik, olumsuzluk ve acıdan kaçıştır. Bu ise hakikati öldürür. Aynılığı meydana getirir. Aynılığın cehenneminde ise hakikat yoktur. Günümüz güzelliği tarihsel olarak değişime uğramıştır. Güzellik tarihin uzun bir süresinde, ahlaklılık ve karakterle anılan bir şeydi. Günümüzdeki güzellik tamamen seksiliğe boyun eğmiştir. 19. yüzyıl orta sınıf kadınları seksi oldukları için değil, güzel oldukları için çekici bulunurdu. Güzellik, fiziksel ve ruhsal olarak anlaşılırdı. Günümüzde ise artık cinsel çekicilik, güzelin ve ahlaki karakterin yerine geçmiştir. Bu bağlamda güzellik ticarileştirilmiştir. Artık güzellik tüketilebilir olmaktadır. Bundan dolayı artık güzellik pürüzsüz hale gelmekte, tüketime tabi olmaktadır. Karakter ve tüketim birbirine zıttır. Tüketilebilir olan, karakersiz olandır. Bu karakersizlik, gelişigüzel tüketebilir olana mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda Carl Schmitt, bir insan ne kadar düz, şekilsiz, pürüzsüzse o kadar çok arkadaşı vardır, demektedir. Bu bağlamda Facebook, sosyal medya platformu karakersizlerin pazarı şeklinde görmüştür (aktaran Han, 2021d, s. 52). Erotizm, pornografiden ayrılır. Pornografide dolambaçlı bir şekilde ifade tarzı yoktur. Göstermesi gerekeni doğrudan gösterir. Erotizmde bir şey sezdirilir. Apaçıklık yoktur erotizmde. Günümüzde sanatta pornografiye dönüşmüştür. Artık izleyiciye bir şeylerin sezmesine izin verilmez. Verilmek istenilen direkt olarak gösterilir. Anlam, bütün derinliğini bütün esrarenizliğini kaybeder. Sanat, sadece tüketime endeksli bir haz almaya yarayan bir nesne olur. Anlamdan ve derinlikten uzak olarak. Güzel, ötekini kurtarmakla olur. Ötekinin varlığı, güzeli açık eder. Sanatın vazifesi ise öteki olanı kurtarmasıdır. Sanat ile ilgili bir diğer tarihi gerçek ise, eskiden sanat eseri insanları şenlik ve mutluluk katıcı olarak sergilenirdi. Günümüzde bu durum sanatın artık ıstıraplı, hasta, zavallı insanların kısa şehvet anları için kullanılıyor. Onlara kısa bir anlık sarhoşluk ve delilik sunmaktadır. Günümüzde güzellik krizi vardır. Güzeli kurtarmak bağlayıcı olanı kurtarmaktadır (Han, 2021d, s. 25-87). Yani güzel, anlam bağıını yitirmiştir. Acının ve derinliğin erotik olanın güzel olduğu bir zamanda, pornografik bir hale geçtiği için şeffaflaşmış, tüm derinliğini kaybetmiş bir güzel nesnesi ile karşı karşıyayız.

Sanatın tüketim nesnesine dönüşmesi, anlamdan ve derinlikten uzak, sanatı dokunarak ve yalayıp onu tüketim nesnesine uygun olup olmadığına yokladığımız bir alana dönüşmüştür. Sanatın özneyi sarsmaması, sanatı günümüzde görsel idrak derecesine indirmiştir. Aynılığın cehenneminde sanat, bireyi alıp götürmesi günümüzde korkutucu, anksiyeteyi arttırıcı, istenmeyen şey olarak görülmektedir. Günümüz insanı

tıpkı bir ayna ile her yere gitmektedir. Günümüz toplumu her yerde olumluluğun hüküm sürdüğü, öteki olanı asla kabul etmeyen narsist öznelere var etmiştir. Bireyler yalnızca karşısında kendisi gibi adeta aynanın yansıması gibi bir şey görmek istemektedir. Bu ise sanatta ayna gibi pürüzsüz; her şeyin aynı olduğu farklı anlamlar, farklı derinlikler, derin anlamlardan, negatiflikten uzak; yüzeysel, tek tip bir şekilde, Han'ın dediği gibi aynılığın cehennemini var etmiştir. Bu aynılığın terörü ise günümüz olumluluğun şiddetinin güzeli koruyamamasını getirmektedir. Her şeyin net bir görünüm sergilemesi öznelerle güven vermektedir. Zaten günümüz olumluluğun şiddeti de böylesi bir dünyayı istemektedir. Negatiflikten kaçarcasına uzaklaşıp, olumluluğun hüküm sürdüğü bir dünyada insanlar yaşamaktadır. Şeffaf olanın güzel sayıldığı bir dünyada yaşamaktayız. Her şeyin görünür olduğu, şeylerin güzel ve değerli olduğu hakkında bir algı vardır. Ya da var edilmeye çalışılmaktadır. Halbuki güzel ve değerli olan gizlenir, saklanır ve örtünür. Değerli bir şey saklanır. Aksine değersiz olan şeffaftır. Her şeyiyle bilinir ve tanınır. Gizlenmeye, örtünmeye, saklanmaya değer görülmez. Altın madeni; saklanır, örtünür ve gizlenir. Gözlerden uzak tutulur. Herkesin şeffaf bir şekilde varlığından haberdar olması istenilmeyen bir şeydir. Diğer yandan demir madeni, altına oranla saklanmaz, örtülmez ya da gizlenmez. Hatta bazı zamanlar, altını korumak için kullanılır demir madeni. Günümüzde şeffaflık toplumu değerli olan güzeli tamamen şeffaflaştırarak onu cinselliğe indirgemiş ve güzeli tüketim nesnesi haline indirgemıştır (Kılıç, 2023, s. 164-177). Örtük olan belirsizliği getirdiği için bireyleri germektedir. Bireyleri rahatsız etmektedir. Bundan dolayı zamanımız hiçbir şekilde acıya ve olumsuzluğa meydan vermediği için bunları dışlanır ve sadece olumluluğu sağlamaktadır.

5. SONUÇ

Araştırmamızın genel bulguları şiddet bağlamında, Byung Chul Han perspektifinden aktarmaya gayret ettik. Şiddetin Han perspektifinde makrofiziğini ve mikrofiziğini vermeye çalıştık. Han şiddet ile ilgili ilham aldığı entelektüel kaynaklarını verdik. Burada Han, etkilendikleri filozoflardan fikirlerine katıldığı ve katılmadığı taraflarını ortaya koymaya çalıştık. Bu bağlamda Han'ın katıldığı veya katılmadığı şeklindeki tavrı gibi analizlerimizi bu şekilde yapmaya çalıştık. Katıldığımız yönleri neden katılmadığımızı açıkladık veya eksik gördüğümüz yerleri açıklamaya ve tamamlamaya çalıştık. Böylelikle akademik hayata bir katkı yapabilmeyi, bilimsel olarak sosyolojik fikir verebilmek, gelecek çalışmalara kaynak sağlamak amaçlı bir çalışma koymaya gayret ettik. Ardından şiddetin günümüzün akıbetini Han'ın fikirlerine ve eserlerine bağlı kalarak, Han'ın fikirlerine ek olarak yeni bir şeyler koymaya gayret gösterdik. Han'ın belirttiği gibi “gizli ve olumlanmış bir iktidar, çok daha verimli çok daha güçlü çok daha fazla yıkıcı olmaktadır.” Olumlu ya da olumsuz şiddet biçimlerini, iktidar aracılığı ile gerçekleştirdiğini, somutlaştırma bağlamında göstermeye gayret ettik.

Bulgularımız teorik olarak, olumlanmanın şiddeti ekseninde açıklamaya çalıştık. Şiddetin sadece negatif olarak olmadığını, olumlanmanın da “olumlu şiddetini” var ettiğini ortaya koymaya gayret ettik. Han bu bağlamda Michel Foucault, Jean Baudrillard, Giorgio Agamben'in fikrini yeniden yorumlayarak, günümüze yeni şiddet biçimlerinin var olduğu ortaya koymuştur. Şiddet dışardan değil, kendi iç benliğinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda bunun ortaya koyması, farkındalık yaratılması, toplumsal sağlık konusunda oldukça yararlı bir çalışma olabilmektedir. Toplumsal olarak bugünün insanları oldukça karmaşık bir hayat yaşamaktadır. İnsanlar sahte, yapay bir dünyada yaşamaktadırlar. Güzelin olumlaması, şeffaflık şiddetine uğraması, derinliğin ve doğal denge unsuru olan acının hayatımızdan silip yok sayılması, sahte bir hayatı beraberinde getirmiştir. Çünkü bize göre her şey zıddıyla anlam bulmaktadır. Dünyanın anlam dengesi ancak zıddıyla mümkün olmaktadır. Aksi halde yeni sorunları getirmekte, toplum bugünkü anlamında depresif ve çeşitli ruhsal hastalıklarla bocalayıp durmaktadır. Yaşamın doğal akışını bozmaya yönelik, sırf üretim endüstrisinin çarkının daha hızlı dönmesi için bazı oynamalar yapılması, toplumda anlamsız ve sürekli bir tükeniş ve dinmeyen yorgunluğa sebep olmaktadır. İnsanlığın

doyumsuz tamahkarlığı bizi, dolayısıyla kendimizi tüketecek noktaya getirmiştir. Bunun anlaşılması, geri dönüşün olmasına da neden olacaktır. Bundan dolayı çalışmamızı önemsiyoruz.

Çalışmamız Han'ın iktidar ve güç bağlamında yeni teorilerle katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Han'ın gizli güç kavramına örneklendirmelerle, Han'ın düşüncesi somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda var olan bilgiler derinleştirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda var olan boşluklar, eksik bırakılan konular hakkında da o boşlukları kapatmaya yönelik bir adım da atılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda Han'ın düşüncelerini ve yapılan önceki çalışmaları genişletme ve güçlendirir de bir nitelik sergilemektedir. Çalışmanın önemli bir yönü de verilen fikirler, uygulamalı katkılar sağlamaktadır. İktidar ve politika bağlamında, uygulamalı katkılar sağlamaktadır. Politika yapıcılar, sektörler ve diğer araştırmacılar açısından, yeni çıkarımlar, yeni fikirler ve farkındalıklar sunmaktadır. Araştırmanın sonuçları şiddet ve iktidar alanlarında somut örneklendirmeler sunmakta, araştırmacılar için rehber niteliği taşımaktadır. Tezimiz felsefe ve psikoloji gibi çapraz disiplinler arası katkı sağlamaktadır.

Çalışmamızın sınırlılıkları, Han ve modern sonrası düşüncesinde yeni olduğu için kaynak bulmakta biraz zorluklar yaşanmaktadır. Bu şiddetin yeni hali, esas olarak Han'ın eserlerinde net bir şekilde ifade edilmektedir. Diğer kaynaklarda Han'ın bakış açısı yorumlama şeklinde olmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Foucault'nun yöntemiyle, bilgilerin arkeolojisini yapmak zorunda kaldık. İstedığımız kaynaklar ve bilgiler ancak bilgilerin derinlemesine analizlerine tabi tutularaktan ulaşılabilirdi. Çalışmamızın esas sınırlılıkları ise Türkiye'de yüksek lisansa konulan mezuniyet süresidir. Bu sürede yeterince derinleşememekte ve çalışmamız Han'ın bu yeni dünya için oluşturduğu çerçevede, performans bilim insanlarına dönüşmüş durumdadır. Akademik çalışmalar adeta zamana karşı olmakta, hız ve zamanı iyi bir şekilde yönetebilme konusunda uzmanlaşmış olmak gerekiyor. Özellikle de bazı eksiklikleriniz varsa, bu performans zorlaması çok daha ileri boyutlara varabiliyor. Aslında bu akademik çalışmada zamana karşı durumu konuya Türkiye bağlamında değil de Han bağlamında bakmak daha doğru olabilir.

Son olarak Han'ın birey ve toplum üzerindeki etkileri bireylerin içindeki depresif ruh hali toplumun da mutsuz ama pozitif düşünen “o işi de hallederse” mutlu olacağı, “neden daha hızlı olamadığını, daha hızlı olabilirse daha çok kendisini gerçekleştirebileceğini” kabilinden kendisini tükenişe sürükleyen bireylerin, toplum

üzerindeki karanlık tablo ortadan kalkmamaktadır. Bu sonu gelmeyen performans zorlaması, insanları adeta yarış atları durumuna sokmuştur. Sürekli oradan buraya koşturan bireyler haline getirmiştir. İnsanlardaki bu durum negatif şiddeti de var etmektedir. Han'ın değinmediği asıl durum, pozitifin şiddetin negatif şiddeti doğurabileceği gerçeğidir. Artık insanlar performans toplumuna uymayan bireylerden öfkelenmektedir. Özellikle de trafikte ve iş yerlerinde. Artık saniyelerin bile çok büyük bir getiri sağladığını, trafik ışıklarında kaybedilen saniyeleri öfke ile hatta fiziksel şiddetle gösterilmektedir. Artık günümüzde performans düşüklüğü hiçbir şekilde kabul edilemeyen, eskinin negatif kötü alışkanlığı olarak görülmektedir. Aynı zamanda acilen bu bozuk durumdan “acilen!, hızlı bir şekilde!, hayati olarak!” vazgeçilmesi istenilmektedir. Şiddetin görünmezliği insanların içlerinde tuttuğu “normal olan durum olarak performans sergilemekteyiz” zorunluluğudur. Çünkü 19. Yüzyıldan gelen pozitivizm inancı, gelişmenin ana maddesi olarak hızı ortaya koymaktadır. Gelişme yavaş ve spontaneliği asla istemeyen, “eğer gelişecekse anında olmalıdır” düsturunu kendisine hedef olarak belirlemiştir. Gelişmenin bu baş döndürücü hızı, toplumda robotik bir yalnızlığı ve melankolik bir durumu getirmiştir. Artık insanlar çalışmanın, kendisini geliştirmenin ve kendisini gerçekleştirmenin dışında bir yol görmemektedirler. Dinlenme ve boş zaman (?) bile, performans arttırımı için yeni bir sıçrama noktası olarak görülmektedir. Sosyolojide “boş zamanlar” kavramı aslında bu üretim endüstrisinin insanlara verdikleri “daha fazla üretim için daha fazla tüketim” şeklinde yine üretim endüstrisi için kullanılan, üretimin diğer hızlandırıcı motorudur. Bu bağlamda günümüzdeki bu durum 19. Yüzyılın pozitivizm inancının başlamasıyla, günümüze dek bu sorunları getirmiştir. Bu sorunları aşmanın yolu ise Han'ın da belirttiği gibi farkındalıktır.

KAYNAKLAR

- Agamben, G.** (1999). Tanık ve arşiv: Auschwitz'den artakalanlar (A. İ. Başgöl, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Akkanat, S.** (2023). Hayatın Hakkını Gözetmek: Giorgio Agamben'in Siyaset Felsefesi. *Anasay*, (23), 105-123.
- Akpınar, S. E.** (2020, Ocak) Geçmişten Günümüze Şiddet Yansımaları, *MİK Portal Akademik*.
- Aksoy, Ö.** (2008). *Situasyonist enternasyonal ve 1960 sonrası sanatta başkaldırı*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aldemir, A.** (2019). Güzeli Kurtarmak: Güzeli Yeniden Düşünmek Üzerine. *İMÜ Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 2019, s. 151-156.
- Alper, H.** (2022). Psikopolitika ve özgürlüğün krizi. *TRT Akademi*, 7(14), 324-339.
- Altay, R.** (2022). Palyatif Toplum: Günümüzde Acı Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 4(2), 136-139.
- Aslan, C.** (2018). Karl Marx's Hadith "Volontarism". *Atlas Journal*, 4(13), 1227–1241. <https://doi.org/10.31568/atlas.184>
- Aydın, S.** (2021). Ortaçağ'dan Avandard'a Beden-Kafa İlişkisinin İmgesel Halleri. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(10), 76-95.
- Aykut, G.** (2022). Eros' un İstirabı.(Ş. Öztürk çev.). *Beykent Universty Journal of Social Sciences* 2022, 15(1),102-106.
- Aykut, G.** (2022). Byung-Chul Han, Palyatif Toplum: Günümüzde Acı. *The Journal Of Humanity And Society*. 77 s.
- Aytimur, R. G.** (2024). Michel Foucault'da Sanat ve İktidar İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17(45), 291-306.
- Bardakçı, M. Ö.** (2021). Yorgunluk Toplumu. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 2021, Cilt 5, Sayı 1.
- Baştürk, E.** (2012). Michel Foucault'da liberalizm eleştirisi: İktidar, yönetimsellik ve güvenlik. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 65-78.
- Baştürk, E.** (2013). Bir kavram iki düşünce: Foucault'dan Agamben'e biyopolitikanın dönüşümü. *Alternatif Politika*, 5(3), 242-265.
- Baştürk, E.** (2017). Biyopolitika ve savaşım: Foucault ve Agamben arasındaki ayrımın kavramsal içeriği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Baudrillard, J.** (2010). *Sanat komplosu* (Gen E.- Ergüden I. Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayır, M.** (2018). Egemenlik ve gözetimin çağdaş biçimleri: Total kurum, disiplinci iktidar ve kamp. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (1), 46-61.

- Bora, C. B.** (2022). Agamben ve Homo Sacer. *KARE*, (14), 47-56.
- Bulut, F. Ş.** (2023). Byung-Chul Han, Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri, Metis Yayınları, 2020, 98 s.
- Cepdibi, A. K.** (2018). Homo Faber'in Dünyasından Animal Laborans'ın Zaferine: Hannah Arendt'in Politika Teorisinde Totaliter Tahakkümün Vücut Bulduğu İnsanlık Koşulu Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 69-93.
- Clastres, P.** (2017). *Şiddetin arkeolojisi*. S. Tuna (Çev.). Nora Kitap.
- Coşkun, S.** (2020). Toplumsal ve Siyasal Alanın Yeniden Üretimi Olarak Fetişizm. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 1-15.
- Cumaoglu, U., & Özbey, A. Ü.** (2024). Yeni Bir Tekno-Din Olarak Dataizm. *Mecmua* (17), 70-80. <https://doi.org/10.32579/mecmua.1410423>
- Çakır, E. Ş., & Parsehyan, Ö. Ü. B. G.** (2023). Hippi Karşı Kültür Hareketi'nin Müziğe Etkileri: Türkiye'deki Dönemsel Rock Müzikte Hippi Trail Yansımaları, *Tc İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Çelebi, V.** (2016). Michel Foucault'da arkeolojik çözümleme ve arkeolojik çözümlemenin süreksizlik tezi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 993-1014.
- Çevik, M.** (Aralık), Felsefede Perspektivizmin Zorunluluğu Üzerine. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.1 / 2, S. 255.
- Çöklü, Z. S.** (2020). *Şeffaflık Toplumu (Byung-Chul Han)*. (Yüksek lisans tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağlı, B., & Alanka, Ö.** (2023). Nietzsche'nin İktidarı: Güç İstenci, Perspektivist Hakikat ve Üstüninsan Kavramları Üzerine Bir İnceleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(39), 250-267.
- DALDAL, A., Conker, A., & Nas, Ç.** (2023). Aşı Karşıtlığı ve Covid-19 Pandemisi Sürecinde Türkiye'deki Yansımalarına Kuramsal ve Sosyo-Politik Bir Bakış: Bilimselliğin Reddi, Tıbbileştirme ve Komplocu-Popülist Söylemler1. *Amme İdaresi Dergisi*, 56(3).
- Demir, S., & Akınoğlu, O.** (2010). Epistemolojik İnanışlar ve Öğretme Öğrenme Süreçleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 32(32), 75-93.
- Demiröz, Ü.** (2010). İnanca Dayalı Kişilikler (Kur'an'da Mü'min-Kâfir-Münâfık) (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dikmen, M.** (2016). Jean Baudrillard ve postmodernizm (*Master's thesis, Uludağ Üniversitesi*).
- Dilek, İ.** (2020). Kült kavramı ve söz kültü, bilig – *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 95: 47-77.
- Dolgun, U.** (2010). Tükenmişlik sendromu. *Örgütsel davranışta güncel konular*, 287,310.
- Domino's Pizza** (Eylül, 2024). İnsan Kaynakları, Erişim Tarihi: 18.09.2024 <https://www.dominos.com.tr/kurumsal/insan-kaynaklari>

- Duman, M. Z.** (2019). Psikopolitika. *Sosyoloji Dergisi* (40), 291-298.
- Durmuşahmet, A.** (2022). Gözetim Akışı: Byung-Chul Han'ın Disiplin Toplumu Eleştirisi Olarak Performans Toplumu ve Kültürel İklimlendirme. 4. *BOYUT Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, (20), 57-75.
- Erdem, Ş.** (Aralık, 2022). Medya ve Şiddet, *Kurtuba Akademi Sosyal Bilimler V. Ulusal Öğrenci Sempozyumu "Bir İnsanlık Sorunu Olarak Şiddet"*, Bilsam, 157-179.
- Erel, Fatih** (2017, 7 Nisan), Dünyada 322 Milyon Kişi Depresyonda, Erişim Tarihi: 07.07.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/dunyada-322-milyon-kisi-depresyonda/791173>.
- Eroğlu, H. Ö.** (2016). Foucault'nun İktidarları. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(2).
- Ertan, S.** (2012). Almanya'da Irkçılık ve Antisemitizm. (Ankara Üniversitesi (Turkey), Yüksek Lisans Tezi).
- Gora, O.** (2014). Biyopolitika. *Sosyoloji Dergisi*, (30).
- Göçer, F.** (2024). Dijital Toplumda Yönetimselliğin Yeni Aygıtları: Neoliberalizm, Şeffaflık ve Büyük Veri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 331-346.
- Gücüyener Bozalp, M., & Koyuncu, A. A.** (2023). Byung-Chul Han'da Şiddet ve Toplumsal Şiddetin Dönüşümü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (60), 335-368.
- Günay, İ. E.** (2021). Baudrillard'ın simülasyon kuramında insanın simülakra dönüşümü ve kitle iletişim araçlarının etkisi üzerine bir değerlendirme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (7), 109-126.
- Güneş, C. D.** (2013). Michel Foucault'da söylem ve iktidar. Kaygı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (21), 55-69.
- Güneş, C. D.** (2015). Ruh Bedenin Hapishanesidir: Michel Foucault. *Ekev Akademi Dergisi*, (64), 59-72.
- Güngör, F. Ş.** (2018). "Deliliğin Tarihi" Bağlamında Toplumsal Ötekiliğin İnşasına Dair Bir Değerlendirme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 131-144.
- Güntay, N.** (2023). 11 Eylül Saldırıları ve Terörizm Ekseninde Yeni Savaş Kavramının Analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 889-905.
- Güven, U. Z.** (2019). Toplumsal Dönüşüm Çerçevesinde Değişen Anlam ve Kullanıyla "Boş Zaman" Sosyolojisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(2), 1125-1148.
- Güzel, M.** (2015). Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 65-84.
- Han, B. C.** (2021a). *Kapitalizm ve ölüm dürtüsü* (Ç. Tanyeri, Çev.) İstanbul: İnka Kitap.
- Han, B. C.** (2021b). *Şiddetin topolojisi* (D. Zaptçioğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Han, B. C.** (Aralık, 2021c). *Yorgunluk toplumu* (S. Yalçın, Çev.), İstanbul: Açılım

Kitap

- Han, B. C.** (Ekim, 2021d) *Güzeli kurtarmak* (K. Filiz, Çev.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Han, B. C.** (Ekim, 2022b) *Şeffaflık toplumu* (H. Barışcan, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B. C.** (Ekim, 2022d). *Palyatif toplum: Günümüzde acı* (H. Barışcan, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları
- Han, B. C.** (Eylül, 2022a). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri* (H. Barışcan, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları
- Han, B. C.** (Kasım, 2022e). *İktidar nedir?* (M. Özdemir, Çev.) İstanbul: İnsan yayınları.
- Han, B. C.** (Mayıs, 2022c). *Eros'un ıstırapı* (Ş. Öztürk, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Harman Ö. F.** (1996), Habil ile Kabil: Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın İlk İki Oğlu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.14, S. 376-378.
- Huxley, A.** (2019). *Cesur yeni dünya* (Ü. Tosun, Çev.) İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- Kahveci, T. & Aras, K.** (2021). Hukuk-İktidar İlişkisi Üzerine Tarihsel ve Kuramsal Bir Soruşturma: Carl Schmitt, Walter Benjamin ve Giorgio Agamben'de Hukuk-İktidar İlişkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 21-48.
- Kaplan, I.** (2024). Sosyal medyada dini iletişimin medyatikleşmesi (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Kaşbaş, H.** (2016). İstisna Hali. (Kitap Tanıtımı: *Mukaddime*, 2016, 7(2), 410-414 doi: 10.19059/mukaddime.28335)
- Kavrakoğlu, F.** (2017), Şiddet 8 | Mitlerdeki Şiddet, Erişim Tarihi: 19.07.2024, <https://kavrakoglu.com/siddet-8-mitlerdeki-siddet/>.
- Kılıç, R.** (2023). Zamanımızın kokusu; Byung Chul Han üzerine bir inceleme, *Ankara: Eskiyei Yayınları*.
- Kızılkaya, E.** (2013). Foucault ve Agamben'de dispozitif kavramı ve iktisat. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 19-44.
- Koç, A.** (2018). Michel Foucault'nun "biyopolitika" kavramının teorik çerçevesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 193-218.
- Koçak D. B.** (2024). Giorgio Agamben'in Batı Siyasal Düşüncesine Homo Sacer ile Eleştirel Bir Katkısı. *Kültür Araştırmaları Dergisi* (21), 354-374.
- Kurt, A.** (2008). Sosyolojik din tanımları ve dine teolojik bakış sorunu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 73-93.
- Mert, R.** (Aralık 2024). "Byung-Chul Han, Zen Budizm Felsefesi". *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi* 2/2, 65-82
- Odabaşı, İ. Y.** (2010). *Kozmopolitanizm hülyası ve 21. yüzyıl*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Oksijen Haberi** (Temmuz, 2024). Netanyahu Kongre'de konuştu: Birlikte olursak biz kazanırız, onlar kaybeder, Erişim Tarihi: 25.10.2024 <https://gazeteoksijen.com/dunya/netanyahu-kongrede-konustu->

- Orwell, G.** (2019). 1984 (C. Üster, Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Orwell, G.** (2019). *Hayvan çiftliği* (C. Üster, Çev.), İstanbul: Can Sanat Yayınları
- Öner, Y.** (2019). Şiddetin Topolojisi- Kitap Değerlendirmesi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 605-615.
- Özbey, A. Ü.** (2018). Tüketim Toplumunda Tüketim Metaforu Olarak Zaman ve In Time Filmi Üzerine Sosyolojik Analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 2461-2479.
- Özen, Y. & Taşdemir, O.** (2022). Anormal Kavramına Ruh Sağlığı Üzerinden Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(2), 174-184.
- Özerkmen, N. & Gölbaşı, H.** (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-19.
- Öztürk, E. Derin, G. Ateş, A.** (Ekim, 2019) Adli Psikiyatri ve Dissosiyatif Bozukluklar, *Türk Adli Bilimler Kongresi ve 10. Adli Tıp Çalıştayı*
- Öztürk, M.** (2023). 2001-2022 Yılları Arasında Almanya’da İslamofobi ve Irkçılık. 11. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 263-274.
- Polat, O.** (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Pusat, T. & Özalp, H.** (2023) Neoliberal Yönetimsellik Bağlamında Sosyal Medyada Mutlu Performans Öznesinin İnşası: Instagram Örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (44), 1-30.
- Rosenhan D. L.** (1973). On Being Sane in Insane Places. *Science*, 179, 250-258 DOI:10.1126/science.179.4070.250
- Sabahçı, B.** (2023). Sanal Ortamlarda Panoptikon Kavramı ve Gözetim Toplumu. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 111-134.
- Saraçoğlu, A. D.** (2022). Michel Foucault’nun İktidar Kavramı. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)* 97, 1527-1532
- Sarp Kulkara, N. Güllü, D. ve Kıvrıkoğlu, F.** (2020). Şiddet ve Duygudurum Bozukluğu İlişkisi: Bir Gözden Geçirme. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(6), 51-66
- Sayar, K.** (2022), Prof. Dr. Kemal Sayar | Yorgunluk Toplumu Erişim Tarihi: 06.07.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=C12H5eKh0uM&t=2s>.
- Seçgin, L. & Selçuk, K. T.** (2023). Sanal ağların distopyası: Kadına yönelik dijital şiddet. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2023(1), 203-217.
- Sertkaya, O. F.** (2012). Etimoloji nedir-ne değildir ve isimden isim yapan+ ay/+ ey eki üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 19(1), 43-72.
- Sev, Ç. Ö. & Sev, Y. G.** (2023). Oyunlaştırma: Ödev-dışı Bir Teşvik. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 13(4).
- Sevli, S. G.** (2020). Koronavirüs ve Biyopolitika Tartışmaları: Agamben ve Foucault. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 2(22), 315-341.
- Sezer, S.** (2017, Kasım), Şiddetin psikolojik Kökenleri, Erişim Tarihi: 20.07.2024, <https://www.kucukagacpsikoloji.com/siddetin-psikolojik-kokenleri>.

- Soner, S. & Aykut, S.** (2017). Alzheimer hastalık sürecinde bakım veren aile üyelerinin yaşadıkları güçlükler ve sosyal hizmet. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 375-387.
- Sontag, S.** (2016). Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı The Role Of Metaphor In Discriminatory Hegemony: The Use Of Metaphor In Reporting Of. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 253-280.
- Spahiu, E. Y.** (2002) Michel Foucault-Foucaultcu İktidar, Söylem ve Özne Kavramları. *Kurgu*, 19(1), 260-271.
- Şahin, M.** (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Tezel, A.** (2002), Çocuğa Yönelik Şiddet, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1).
- Tuğlu, C. & Şahin, Ö. Ö.** (2010). Erişkin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu: Nörobiyoloji, tanı sorunları ve klinik özellikler. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 2(1), 75-116.
- Turan, M. S.** (2024). Palyatif Toplum Bağlamında Acı Anlatımının Sanatsal Yansıması. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 466-481.
- Türk, H. B.** (2017). Potansiyeli Tahayyül Etmek: Agamben'in Bartleby'si. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 61-74.
- Uluç, M. A.** (2020). Karl Marx ve Yabancılaşma: Sosyolojik Bir Analiz. *Hafıza*, 2(1), 26-38.
- Weber, M.** (2017). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (M. Köktürk, Çev.), Ankara: Bilge Su Yayıncılık
- Yağbasan, E. B.** (2017). İstisnalar Kaideyi Bozar mı? Agamben ve Çıplak Hayat. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 9-16.
- Yarar, C.** (2023). Foucault'da Öznellik ve Hakikat: Kendilik Bilgisi Karşısında Kendilik Kaygısı. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 111-130.
- Yaşar, G. A.** (2011). Orta Çağdan Günümüze "Modernite": Doğuşu ve Doğası, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4-7.
- Yertüm, U. & Balcı, B.** (2023). Motor-Kurye Çalışanlarının Çalışma Koşullarına Yönelik Bir Araştırma: İstanbul Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 18(2), 328-350.
- Yeşilçimen, E.** (2022), Hayata Geç Kalma Hissi, Erişim Tarihi: 07.07.2024, <https://emineyesilcimen.com/hayata-gec-kalma-hissi/>.
- Yılmaz, C.** (2020). Bourdieu'da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet Analizi. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 161-179.
- Yılmaz, M. T.** (2014). Obez benlik: Narsisizm. *Eleştirel Pedagoji*, 6(35), 55-65.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Mutlu TUĞ

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2019, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü